

2 | 2013

Første steg

ET TIDSSKRIFT FOR BARNEHAGELÆRERE FRA UTDANNINGSFORBUNDET

Det er langt fram til
**Framtidens
barnehage**

Møt
Kari Killén

Snart stortingsvalg:
Partiene om barnehagepolitikk

Ny samisk barnehagepolitikk
skal demme opp for fornorskingspresset

Opp med lønna

(foto: Tore Brøyn)

Inntrykket er at bare de mest innbarka idealistene velger barnehagelærerutdanning nå til dags. Søkertallene har stagnert, og erfaring viser at frafallet blant dem som påbegynner studiet er stort. Mange forblir ikke i yrket av forskjellige grunner, og resultatet er at rundt 10 000 personer med førskolelærerutdanning for tiden befinner seg i andre yrker, mens vi i barnehagene har minst 4000 ufaglærte personer med dispensasjon for å fylle stillinger som krever førskole-/barnehagelærerutdanning.

Vi vet alle hvorfor. Yrket har ikke klart å fri seg fra det ondsinnede «de passer da bare barn»-stemplet, og vi har å gjøre med et notorisk lavlønnssyrke (ingen høyskole-/universitetsutdannede ligger lavere), kort sagt et lavstatusyrke.

I denne utgaven av Første steg uttaler flere stortingspolitikere seg om hva som skal til. Flere av dem sier ganske riktig at det som trengs er en utdanningsmessig opprusting som kan bidra til sterkere barnefaglige miljøer i barnehagene, og lønna må opp. Jeg slutter meg til begge deler.

Men skal vi få styrket det faglige miljøet, må vi både få flere til å velge utdanningen, og vi må få så mange som mulig av de førskolelærerne som i dag er i stillinger utenfor barnehagen tilbake til barnehagen. Etter mitt skjønn er det da bare én vei å gå: Opp med lønna! Gjerne i kombinasjon med strengere opptakskrav til utdanningene og en sterkt offentlig understrekning av at dette er en utdanning på høyskole- og universitetsnivå som stiller krav til de studentene som skal gjennomføre den.

Det ser ut til at stortingspolitikere skjønner dette med lønna. Samtidig er det på dette punktet politikernes totungetale blir åpenbar. De sier lønn er en sak for partene i arbeidslivet, for eksempel Utdanningsforbundet/Unio og KS. Nå er saken den at de samme partiene som sitter på Stortinget, også er de partiene som styrer KS. Dermed blir situasjonen den at mens et partis stortingsrepresentant sier ja, de bør få høyere lønn, så sier det samme partiets KS-representant nei til høyre lønn. I tillegg kan det hende at KS-representanten skylder på stortingsrepresentanten som ikke bevilger større tilskudd til kommunene.

Litt Kafka? Men selvfølgelig har Stortinget makt til å gjøre det Stortinget bestemmer seg for å ville gjøre! Som innsiktsfulle personer ved utdanningene har påpekt, skal vi få en barnehage som er betegnelsen verdt, en pedagogisk institusjon som selvfølgelig inngår som barnets første steg i utdanningsløpet, så trengs strategiske, økonomiske og juridiske føringer! Konsekvensen av totungetalen til tilsynelatende forstående politikere kan i verste fall bli en barnehage som ikke lenger med god grunn kan kalle seg en pedagogisk institusjon. Og bare for å gni det inn overfor de samme å så konkurransebevisste politikere: Dét vil ikke være PISA-resultatfremmende.

Arne Solli

Første steg

Et tidsskrift for barnehagelærere
utgitt av

Ansvarlig redaktør:

Arne Solli
arnsol@udf.no
tlf 24 14 23 51 | 24 14 20 00,
913 72 699

Abonnements- og annonsekonsulent:

Markedskonsulent Hilde Aalborg
ha@utdanningsnytt.no
tlf 24 14 23 53

Grafisk design og illustrasjon:

Karl Rikard Nygaard
karl.rikard@nygaard-martinsen.no
tlf 48 28 68 08

Trykk:

Ålgård Offset AS
Opstadveien 7, 4330 Ålgård

ISSN 1504-1891

Besøksadresse:

Hausmannsgate 17, Oslo

Postadresse:

Første steg,
Utdanningsforbundet,
Postboks 9191 Grønland,
0134 Oslo

Tekst- og fotobidragstere til
Første steg aksepterer at deres tekster
og fotografier/illustrasjoner også gjøres
tilgjengelige via internettet.

Bekreftet opplag:

ifølge Fagpressens Mediekontroll:
26 983

Reportasjer og intervjuer

- 04** Sametinget beskriver seks innsatsområder for å styrke samisk språks posisjon.
- 19** **Snart stortingsvalg:** Hva partiene mener om barnehagepolitikk.
- 26** I Smedhusåsen barnehage blir foreldrene skolert i aktuelle barnehagespørsmål.
- 30** Barns sikkerhet i barnehagen: Snart slutt på turer til svømmehallen?
- 32** Et besøk i Sleiverud barnehage – en «framtidens barnehage» 25 år etter.
- 36** **Et møte med Kari Killén:** Barnehagen er en viktig forebyggende institusjon.
- 58** Årets *Tvilsdager* arrangeres i Lærernes hus. Sverre Chr. Wilhelmsen mener at barnehagelærerne som vanlig har mye å hente.

Stortingsmelding 24

- 10** Lene Chatrin Hansen og Morten Solheim slakter *Framtidens barnehage*-meldingen.
- 14** Hanne Berit Myrvold ser ingen vilje til å nå de målene meldingen nevner.
- 17** Kontaktforum barnehages leder Hege Valås er skuffet over meldingen, men setter sin lit til stortingsbehandlingen torsdag 6. juni.
- 18** Turi Pålerud kjenner det gjør vondt i prinsippene, men minner om at små seire også er seire og at førskolelærere og foreldre gjør en forskjell.

Neste nummer: Første steg nr. 3/2013 har utgivelsesdato 27. september. Har vi fått et forslag til ny barnehagelov innen da? I tilfelle blir det stoff om den. Dessuten foreligger det trolig en ny arbeidstidsavtale, som vil bli omtalt. Dessuten blir det mye bokstoff. Men innen den tid: En riktig god sommer ønskes Første stegs lesere!

Laila Susanne Vars er Sametingets visepresident og Sametingsrådets fremste barnehagepolitiker. Silje Karine Muotka (t.h.) er leder av Sametingets oppvekst-, omsorgs- og utdanningskomité, med barnehagepolitikk som en hovedoppgave (foto: Arne Solli).

Fagartikler

- 40** Erik Duncan råder barnehagene til å søke midler til internasjonalt samarbeid.
- 44** Hva har *accountability* og *responsibility* med styreren å gjøre?
- 48** Telemarksforskning mener overgangen til rammefinansiering trolig har svekket barnehagesektoren.

Kronikker, innspill, m.m.

- 50** **Kronikk:** En tung kritikk av rapporten *Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena*.
- 54** **Synspunkt:** En ny barnehagelov må inneholde en bemanningsnorm i tråd med Øie-utvalgets forslag, mener man i Bergen.
- 56** **Essay:** Anne-Grete Mosengen Bye er opptatt av flere kjønn og en ny praksis i barnehagen.

Bøker

- 59** Arne Solli anmelder *Ordbok for underklassen. Slå tilbake mot byråkratispråk og nyord fra næringslivet* av Arne Klyve og Jon Severud.
- 60** Monica Bjerklund anmelder Ann Merete Otterstads og Nina Rossholts *Barnehagelærerutdanningens kompleksitet. Bevegelser i faglige perspektiver*.
- 61** Ann Ingjerd Kanestrøm anmelder *FORTELL MED MEG! Levende språkmiljø for de minste* av Trude Anette Brendeland.

Faste spalter

- 17** **Kontaktforum barnehage:** Om *Framtidens barnehage*-meldingen.
- 28** **Kjetils hjørne:** Om praktisk klokskap og OECD-fornuft.
- 62** **Jus:** Hva arbeidsgiver må undersøke når arbeidstaker blir syk.
- 63** **Med styreblikk:** God omsorg for seg selv, for andre og for naturen er grunnpillaren i et godt demokrati, sier Ragna Dahlen.

Tverrpolitisk enighet om samisk barnehagepolitikk

Samisk språk er under press, og Sametingsrådets melding om ny samisk barnehagepolitikk fikk i vår enstemmig oppslutning i Sametinget. Meldingen er et uttrykk for vilje til å demme opp for presset, i realiteten et fornorskingspress. Meldingen beskriver seks innsatsområder som Sametinget håper vil bidra til å styrke samisk språks posisjon på lengre sikt.

I Kautokeino og Alta: Arne Solli

Sametingsmeldingen om samisk barnehage tilbud, vedtatt 1. mars i år, er i praksis en oppdatering av tilsvarende melding fra 2005, men oppdatert i forhold til nytt lovverk og innskjerpet i forhold til blant annet samepolitiske språkrøktmål. Sametinget uttaler i meldingen: «Et samisk barnehage tilbud må bygge på det grunnleggende prinsipp at barnehagen skal være en integrert del av det samiske samfunn.»

Meldingen vektlegger med andre ord sterkt tiltak for å verne og styrke samisk språk og kultur, hvilket blant annet innebærer et mål om det som Sametingets visepresident Laila Susanne Vars kaller en minimumsløsning: At alle samiske barn, uavhengig av hvor de bor, skal ha rett til et samisk barnehage tilbud. Det målet er det et stykke fram til – for samiske barn kan vi i prinsippet finne i hvilken som helst kommune i Norge.

Ifølge Vars har samiske barnehagelærere en

tendens til å samle seg og forbli i de samiske kjerneområdene, som i Kautokeino (samisk Guovdageaidnu) og i Karasjok (samisk Kárášjohka). Hun opplever også ofte at barnehagelærere søker og andre jobber utenfor barnehagen. Dette er utfordrende når det er stor mangel på samiske barnehagelærere.

Vars er medlem av Sametingsrådet med fem medlemmer som alle er heltidspolitikere. Sametingsrådet er «regjeringen» i forhold til Sametinget som i planum har 39 medlemmer. Ved siden av visepresidentvervet har Vars barnehagepolitikk som en hovedoppgave. Hun representerer partiet Árja (= Innsatsvilje).

– Sametinget er en viktig og aktiv barnehagepolitisk aktør, sier Vars. – Vi administrerer finansieringsordninger som angår språkopplæring og forskjellige typer prosjektarbeid, vi driver veiledningsarbeid, og vi finansierer samiske barnehagestyreres eget nettverk. Vi prøver i det hele tatt å være der vi kan treffe de som har sitt daglige arbeid i

barnehagen. Vi utgir i den forbindelse tidskriftet Stullán (navnet henspiller på lek, Red.s anm.), som vi gir ut to ganger i året og som går til alle samiske styrere og førskolelærere.

En stor innsats trengs

– Det er en kjensgjerning at de samiske språkene er små og sårbare, og derfor trenger vi å rekruttere barnehagepersonell som snakker samisk, sier Vars. – Dette gjelder ikke bare det største språket nordsamisk, men også de minste språkene sørsamisk og lulesamisk som begge befinner seg i en særlig utsatt situasjon, og der det viser seg særlig vanskelig å rekruttere språkkyndig barnehagepersonale.

– En melding som dette skal stake ut en politikk, den skal være mer visjonær enn konkret og detaljert, fortsetter Vars. – Den må dessuten være strategisk, ettersom våre økonomiske ressurser er begrensede.

Hun ønsker å gjøre Sametinget mer synlig

- Sametingsmelding om samisk barnehage tilbud representerer vår barnehagepolitikk, sier Sametingets visepresident Laila Susanne Vars (laila.susanne.vars@samediggi.no), som også er Sametingsrådets («regjerings») fremste barnehagepolitiker.

Dette er en samisk barnehage

Sametinget legger følgende definisjon til grunn for hva som er en samisk barnehage eller en samisk barnehageavdeling:

«Med samisk barnehage menes en barnehage som har vedtektsfestet at barnehagedriften bygger på samisk språk og kultur. Barnehagen skal styrke barnas identitet som samer ved å fremme bruken av samisk språk og ved å formidle samisk kultur. Barnehagen ledes av samiskspråklig pedagogisk personale. Ansatte i barnehagen er samisktalende og driftsspråket er samisk.» (Sametingets budsjett 2012, fra Sametingsmelding om samisk barnehage tilbud 2013.)

En komse, det vil si en vogge, et eksempel på duodji, altså samisk (kunst)håndverk.

Dette er røykeriet i Ájastealli barnehage – her røykes det reinkjøtt.

I solveggen i Ájastealli mánáidgárdi (= barnehage), Laila Susanne Vars og t.h. daglig leder Anne Lise Skum Hætta.

for brukerne. Hun legger ikke skjul på at hun synes det kan være tungt å få til debatt om barnehage og skole i et område der saker som handler om reindrift er de store politiske sakene.

Om situasjonen er presset, ser likevel Vars med optimisme på framtiden: – Flere og flere barn får et samisk tilbud, Sametinget finansierer flere og flere prosjekter. Stipendordningene er viktige for å rekruttere studenter til å velge barnehagelærerutdanning. For tiden prioriterer vi sørsamiske og lulesamiske studenter fordi det er så få fra de to språkområdene som velger barnehagelærerutdanning – eller annen høyere utdanning. De prioriteres gjennom å høyre stipender enn de nordsamiske studentene.

Det finnes for tiden kun én sørsamisk barnehage, i Snåsa i Nord-Trøndelag, og én lulesamisk, i Tysfjord i Nordland.

Barnehagelærermangelen preger samiske barnehager omtrent slik den preger norske.

Likevel kan samiske barnehager, eller den samiske avdelingen i en norsk-samisk barnehage, merke mangelen sterkere fordi det kan hende er bare en person i barnehagen som har ansvaret for det samiske, og blir vedkommende syk, er det ingen til å overta.

Dette er et problem især i byer som Oslo og Trondheim som har et betydelig antall samiske innbyggere, men også i Tromsø og Alta kan det ifølge Vars være vanskelig å rekruttere samiskspråklig pedagogisk personale.

– Vi samarbeider tett med Samisk høyskole (samisk Sámi allaskuvla, Red.s anm.) her i Kautokeino om rekruttering. Vi samarbeider også med Byrådet i Oslo for å skaffe praksisplasser til samiske barnehagelærerstudenter. Jeg synes vi burde få en enda større nasjonal satsing på rekruttering av samiskspråklige studenter til barnehagelæreryrket; det er jo selve drømmejobben og med samiskkompetanse har du mange muligheter, du kan jobbe også i Sverige og Finland, sier Vars.

Språkstimulering og språkbud

Meldingen om samisk barnehage tilbud vektlegger seks innsatsområder. De tre første tar for seg innhold, språkstimulering og språkbudmodeller.

Innsatsområde 1 er kalt *Innholdet i barnehagen*. Meldingen viser til at dagens lovgivning ikke gir rett til et samisk barnehage tilbud til alle som ønsker det – samiske barn har kun rett til et barnehage tilbud. Øie-utvalget (NOU 2012:1 *Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene*, vurderer det som ikke heldig å innføre krav om rett til samisk barnehage tilbud i en ny barnehagelov, med den begrunnelse at en slik rett ikke ville kunne følges opp. «Dette er noe Sametinget sterkt er uenig i», heter det i meldingen. Sametinget vil at samiske barnehagebarn sidestilles med grunnskoleelever når det gjelder rett til samisk tilbud.

Som mål for Innsatsområde 1 sier sametingsmeldingen dette: «Barnehagen har et samisk innhold som fremmer utvikling, læring

og danning i samarbeid og forståelse med barnas hjem.»

Som strategier nevnes: «Sikre barnehageeiere kunnskaper om samisk språk og kultur», «Bidra til at barnehagene har faglig kompetanse i samisk språk og kultur og at dette vektlegges i barnehagen», og «Bidra til at studenter får innføring i samisk språk og kultur.»

Innsatsområde 2 behandler temaet *Språkstimulering i barnehagen*. Et utgangspunkt er at i Norge er norsk og samisk likeverdige språk, ifølge Sameloven av 1987.

Sametinget ser imidlertid at en av utfordringene i arbeidet med språkstimuleringen er mangel på ressurspersoner og fagpersoner med kompetanse i samisk språk. Tilskuddene samiske barnehager får fra Sametinget blir ofte brukt til språkstimulering og språkopplæring. Gjeldende tilskuddsordning er imidlertid ikke helt uproblematisk, idet samiske barnehager, det vil si barnehager med kun samiske barn og samisk personale, får mer tilskudd per barn enn norske barnehager med for eksempel en avdeling med samiske barn. I meldingen sies det at det i framtiden kan bli vurdert å gjøre tilskuddsordningen mer fleksibel og mer tilpasset den enkelte barnehages behov.

Mål for Innsatsområde 2 er at «Barn får styrket sin språkstimulering på nord-, lule- og sørsamisk».

Dette skal skje ved hjelp av disse strategiene: «Legge til rette for tidlig språkstimulering gjennom barnehagetilbud» og «Bidra til formell kompetanse i samisk språk hos ansatte», det vil si barnehageansatte.

Innsatsområde 3 tar for seg *Språkbadmodeller*. Språkbad, for eksempel på samisk (eller hvilket som helst språk), vil si at det aktuelle språket brukes ikke bare i formelle opplærings situasjoner, men i enhver sammenheng og i forbindelse med enhver aktivitet. I samisk og barnehagesammenheng betyr dette at barnehagen må ha personale som snakker samisk.

Sametinget ønsker såkalt «strukturerte modeller», uten at noen slike beskrives konkret i meldingen. Meldingen viser imidlertid blant annet til erfaringer fra Wales med heldig satsing på strukturerte modeller, som skal ha den fordel at de ikke er personavhengige. Sametingets Handlingsplan for samiske språk har strukturerte språkbadmodeller som et av sine tiltak.

Mål for Innsatsområde 3 er at «Barnehagene har tatt i bruk de språkbadmodeller og språkstimuleringsformer som er utprøvd og som en har forskningsbaserte kunnskaper om, slik at en vet at de er egnet for formålet».

Strategiene for å nå målet er: «Bidra til at det finnes egnede språkopplæringsmodeller

Diehtosiida, vitensenteret i Kautokeino, som stod nytt høsten 2009. Bygget huser Sámi allaskuvla (Samisk høyskole), og også, i tredje etasje, Samediggi – Sametinget.

som man kan møte fremtidige utfordringer med» og «Bidra til å sikre systemer for at barnehageeiere kan ta i bruk de språkbadmodellene som er utprøvd og som gir positiv utvikling for språket».

Rekruttering, pedagogisk materiell og samarbeid med hjem og skole

Innsatsområde 4 er *Rekruttering av samiskspråklige ansatte*. Det faktum at det mangler minst 4000 barnehagelærere i norske barnehager, er et problem som naturligvis også berører de samiske barnehagene. Sametinget støtter kommuner som forsøker å rekruttere samiskspråklige ansatte gjennom å gi dem høyere lønn. Sametinget forsøker også å stimulere studenter til å velge barnehagelærerutdanning gjennom stipendordninger, og særlig prioriteres sørsamiske og lulesamiske studenter som får mer i stipend enn de nordsamiske – dette fordi sørsamisk og lulesamisk sees på som ekstra utsatte og sårbare språk.

Sametingsmeldingen nevner det såkalte Butenschön-utvalgets rapport fra 2012, der det foreslås at «Det avsettes etterutdanningsmidler og etableres ordninger for at faglig og administrativt ansatte skal bli funksjonsdyktige i samiske språk. Ordningene må legges til rette for tilstrekkelig, praktisk opplæring i samiske språk, både på begynnernivå og på videregående nivå».

Utviklingstendensen når det gjelder de barnehageansattes samiskferdigheter bekymrer Sametinget. Meldingen slår fast at unge mennesker som søker seg til barnehagen ikke besitter den samme kulturelle kompetansen som sine forgjengere. Dette innebærer blant annet at kompetansen i duodji (samisk hånd-

verk), mattradisjoner og fortellertradisjoner ikke er like god som tidligere.

Sametinget støtter den nasjonale rekrutteringsstrategien for samisk høyere utdanning, som gjelder fram til 2014. Sametinget tror den på sikt kan bidra til at flere rekrutteres til samisk høyere utdanning, selv om de som rekrutteres ikke i utgangspunktet er samisktalende.

Innsatsområde 4 innebærer som mål at «Barnehagene har tilstrekkelig med samiskspråklige ansatte».

Trepunksstrategien som skal sikre målet er: «Sikre rekruttering av samiskspråklige førskolelærere/pedagoger og andre ansatte», «Bidra til økt andel av menn i barnehagene» og «Sikre gode arbeidsforhold for samiskspråklig personale slik at de blir værende i barnehagen.»

Innsatsområde 5 tar for seg *Pedagogisk materiell og leker*. Her er situasjonen ifølge meldingen «ikke tilfredsstillende». Det finnes lite, slik situasjonen egentlig har vært i alle år, og mange barnehageansatte utvikler på egen hånd samiskspråklig materiell og leker til egen barnehages bruk.

Sametinget fastslår at det ikke er en oppgave for Sametinget å utvikle materiell, men heller å gi tilskudd til utviklingsarbeid. Fordi Sametingets budsjetter er små, blir tilskuddene til søkere begrensede, framgår det av sametingsmeldingen.

Målet for Innsatsområde 5 er: «Barnehagene har tilstrekkelig med pedagogisk materiell og leker som dekker deres behov.»

Strategiene som skal føre fram til målet er «Utvikle pedagogisk materiell og leker» og «Arbeide for økte tilskudd til utvikling av pedagogisk materiell og leker».

Sametingets sammensetning

Til høsten er det også sametingsvalg, men inn-til da er Sametinget, med 39 representanter i plenum, slik sammensatt:

Arbeiderpartiet har 14 representanter, Norske Samers Riksforbund 13, Árja 3 (Árja = «Innsatsvilje»), Fremskrittspartiet 3, Flyttsamelista 2, Saemiej Gielh 1 (Saemiej Gielh = «Samiske stemmer»), Høyre 1, Nordkalottfolket 1, og Samer bosatt i Sør-Norge 1. Representantene består av 20 menn og 19 kvinner.

I tillegg kommer Sametingsrådet med fem medlemmer. Disse fem er de eneste heltidspolitikerne. De fem er sametingspresident Egil Olli fra Arbeiderpartiet, visepresident Laila Susanne Vars fra Árja, rådsmedlemmene Vibeke Larsen og Marianne Balto, begge Arbeiderpartiet, og Ellinor Marita Jáma, Saemiej Gielh.

Innsatsområde 6 er det siste, med temaet *Samarbeid og sammenheng mellom hjem, barnehage og skole*. Sametinget er opptatt av et best mulig samarbeid, men som det framgår av meldingen: «Barnehagen har ... hatt det største ansvaret for å forberede barna til skolen. Skolen kommer ofte ikke inn i bildet før på slutten av barnas siste barnehageår. Dette er også en tilbakemelding lærere har gitt ved å gi uttrykk for at de vet for lite om hva barnehagen har jobbet med.»

Meldingen kan leses slik at det er barnehagen som pålegges ansvaret for et godt samarbeid med skolen, mens skolen ikke pålegges det samme ansvaret for et godt samarbeid («Barnehagen må være ute i god tid med å gi informasjon om språkopplæring, slik at skolen får tid på seg ...»).

Sametinget ser det imidlertid også som sin oppgave å veilede og kurse barnehageansatte og skolelærere.

Innsatsområde 6 har som mål at «Barn har en sammenheng og progresjon i læringsinnholdet fra barnehage til skole som sikrer kontinuitet i arbeidet med samisk språk og kultur.» Strategien som skal sikre målet går ut på å «Sikre samarbeid mellom barnehage- og skoleiere som har ansatte med nødvendig faglig kompetanse».

Sametingets visepresident har forventning til den nye barnehagelærerutdanningen som alle høyskoler/universiteter i landet skal arbeide etter fra kommende studieår: – Da vil alle barnehagelærerstudenter få en innføring i samisk språk og kultur. Vi synes vi har hatt en god prosess med Kunnskapsdepartementet i den anledning.

Silje Karine Muotka (silje.karine.muotka@samediggi.no) har barnehagepolitikk som en hovedoppgave i kraft av å være leder for Sametingets oppvekst-, omsorgs- og utdanningskomité. Hun er fornøyd med sametingsmeldingen om barnehage tilbud, men hun mener den burde tatt til orde for en brukerundersøkelse for å skaffe kunnskap om samiske familiers opplevelse av barnehage tilbudene og behovet for barnehageplasser ut fra familienes bosted.

Enighet med litt murring

Silje Karine Muotka, leder av Sametingets oppvekst-, omsorgs- og utdanningskomité, mener barnehage tilbudsmeldingen blant annet ikke tar opp godt nok brukernes situasjon, og hun etterlyser en brukerundersøkelse av barnehage behovet blant samiske familier.

Komitélederen mener blant annet at meldingen mangler en diskusjon om hvor det er viktig å satse på samiske barnehager.

– Det samiske bosettingsmønsteret endres som følge av utdanningskartet. Flere unge samer med små barn flytter til byer og tettsteder, og dette behandler ikke meldingen på en god nok måte, sier Silje Karine Muotka, som representerer Norske Samers Riksforbund (NSR, som hun også har vært leder for) på Sametinget. Som alle representanter som ikke inngår i Sametingsrådet, er hun ikke heltidspolitiker, og Muotka er også daglig leder av Senter for oppdragsvirksomhet ved Høgskolen i Finnmark, i Alta.

– Selv om vi i komiteen stort sett er fornøyd med meldingen, mener vi det hefter mangler ved den. Den burde blant annet tatt til orde for en brukerundersøkelse blant samiske foreldre for å få mer kunnskap om hvordan brukerne opplever sine barnehage tilbud og for å få et enda bedre bilde av familiers barnehage behov ut fra hvor familiene bor.

– Situasjonen her i Alta er ett eksempel, her er det stor mangel på samiske barnehageplasser, og vi har for eksempel reindrifts-

familier som flytter mellom flere kommuner og som har behov for barnehage tilbud i forhold til dette, sier hun. – Dette trenger vi mer kunnskap om for å kunne målrette politikken i forhold til behovene.

De private barnehagene

I en merknad fra komiteen fastslås det at Sametinget mener at samiske barnehageplasser primært er et offentlig ansvar. Mange samiske barnehager er imidlertid privat etablert fordi mange kommuner ikke tilbyr et tilfredsstillende barnehage tilbud, og fordi samiske barn ikke har hatt en rett til et slikt tilbud.

Komiteen uttaler i merknaden at hvis Sametinget ønsker at flere samiske barn skal få et samisk barnehage tilbud, må Sametinget erkjenne at også private barnehager har en viktig rolle så lenge kommunene ikke dekker behovet.

Etterlyser kunnskap

Komiteen påpeker at det er Sametinget som disponerer tilskuddsmidlene til samiske barnehage tilbud, og etterlyser en evaluering av om tilskuddene fungerer etter intensjonen. Samiske barnehager i Finnmark

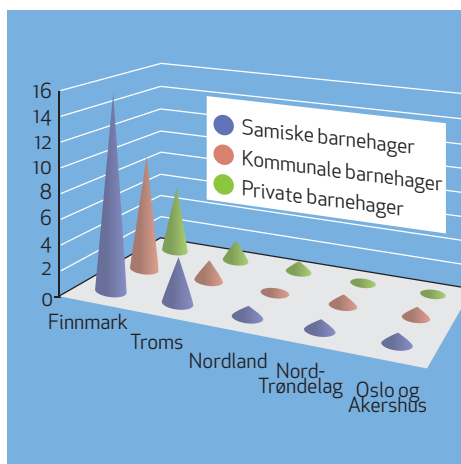
Reindrift, her i Kautokeino, er leveveien til mange samiske familier. Sametingsrepresentant Silje Karine Muotka sier at Sametinget mangler nødvendig kunnskap og derfor ennå ikke er i stand til å målrette barnehagepolitikken etter reindriftsfamilienes behov (foto: Scanpix).

Stullán er Sametingets barnehagetidsskrift som går til alle samiske barnehageansatte. Navnet henspiller på lek. Forsiden er fast, redaktør er Laila Susanne Vars.

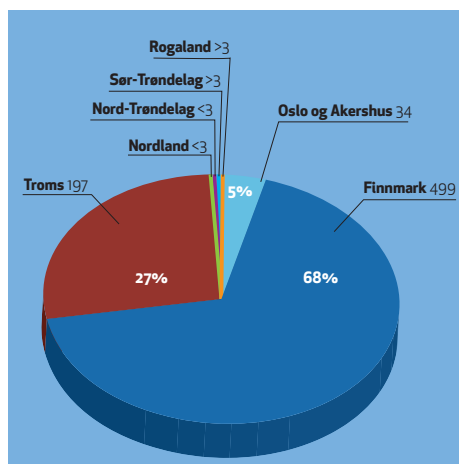
mottok i 2012 ca 4,75 millioner kroner i tilskudd til språkkrøttiltak. I tillegg til i Finnmark gikk tilskudd til samiske barnehager, norske barnehager med samisk avdeling og norske barnehager med tilbud om samisk språkopplæring i fylkene Troms, Nordland, Nord-Trøndelag, Rogaland og Oslo/Akershus.

Det er også registrert en nedgang i antallet

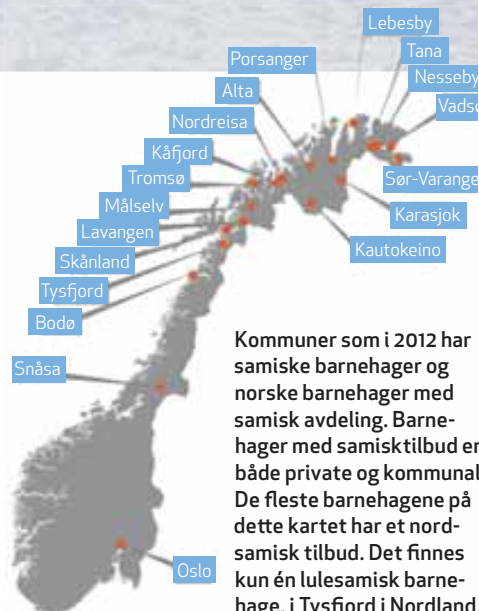

Tabellen viser at totalt 23 samiske barnehager er 14 kommunale og ni private. Rundt 70 prosent av de kommunale og rundt 60 prosent av de private befinner seg i Finnmark. Det er kun private og ingen kommunale tilbud i Nordland, men tvert om i Nord-Trøndelag, Oslo og Akershus: Kun kommunale og ingen private samiske barnehager.

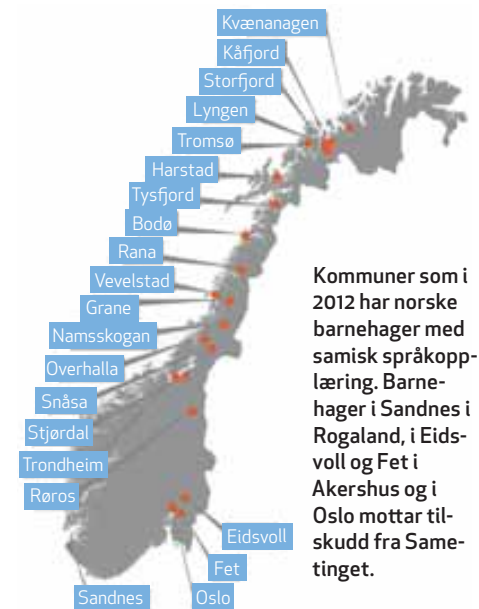
samiske barnehager og en økning i antallet norske med samisktilbud. I komiteens merknad sies det at «Sametinget mener det er behov for kunnskap om denne utviklingen og hvilke konsekvenser det får for målpopulasjonen om at barn skal bli funksjonelt tospråklige. Sametinget ber Sametingsrådet vurdere å undersøke dette.»

Ifølge Sametinget fikk 806 barn i sju fylker et samisk barnehagetilbud i 2012 – flest i Finnmark (499 barn), naturlig nok, med Troms og Nordland på de neste plassene. Men 4 prosent av de 806 barna fikk sitt tilbud i barnehager i Oslo og Akershus.

Kommuner som i 2012 har samiske barnehager og norske barnehager med samisk avdeling. Barnehager med samisktilbud er både private og kommunale. De fleste barnehagene på dette kartet har et nord-samisk tilbud. Det finnes kun én lulesamisk barnehage, i Tysfjord i Nordland, og en sørsamisk, i Snåsa i Nord-Trøndelag.

Kommuner som i 2012 har norske barnehager med samisk språkopplæring. Barnehager i Sandnes i Rogaland, i Eidsvoll og Fet i Akershus og i Oslo mottar tilskudd fra Sametinget.

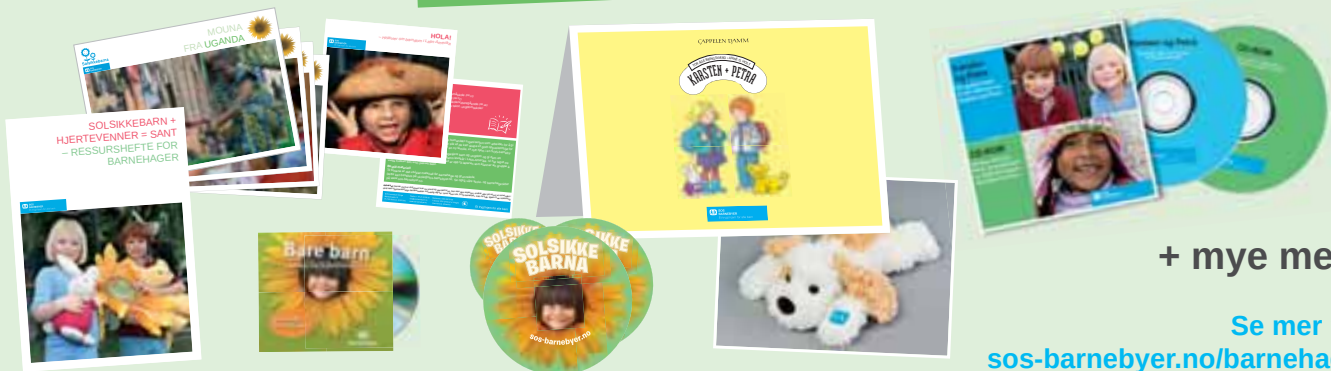

SOS
BARNEBYER

BLI MED KARSTEN OG PETRA PÅ ÅRETS SOLSIKKEAKSJON, OG GI BARN I PERU ET TRYGT HJEM

Gratis materiell til barnehager!

+ mye mer!

Se mer på
sos-barnebyer.no/barnehage

Solsikken er SOS-barnebyers symbol for barn som hjelper andre barn, på tvers av landegrenser. Bli med på årets aksjon og få mye flott materiell som film, ressurshefte, CD, plakater, lydbok, klistremerker og ikke minst en helt ny fortelling om Karsten og Petra, skrevet spesielt for SOS-barnebyer. Materialet er gratis for alle barnehager som støtter SOS-barnebyer.

Solsikkeaksjon er en innsamlingsaksjon, og dere bestemmer selv hva dere vil gjøre på aksjonsdagen. Alle inntektene går til SOS-barnebyen i Juliaca i Peru.

Bli med ved å melde på din barnehage på
sos-barnebyer.no/solsikkeaksjonen

Fra visjoner til ingenting

Foreldre har gått i tog, førskolelærere har streiket, bestemødre har signert, Barneombudet har advart, aviser har spandert atskillige spaltemillimetre og Kunnskapsministeren har takket for engasjementet. Men fra å ta til etterretning og til å sette politisk handling bak kravene, synes veien uendelig lang.

Av Lene Chatrin Hansen og Morten Solheim

Avmakt er hva vi føler når vi leser stortingsmeldingen *Framtidens barnehage*. Vi mener den viser grov unnfallenhet fra regjeringens side når det gjelder å følge opp sin egen barnehagereform. Reformen etter barnehageforliket i 2003 er helt enkelt halvferdig. Det har den vært lenge, og tiltakene i Stortingsmelding 24 vil ikke endre på dét.

Vi føler også avmakt fordi brødteksten i meldingen repeterer det vi har hørt om kvalitet i barnehager gjennom de siste to tiårene. Repeterende mantraer om kvalitet som raskt reduseres til floskler når det ikke følges opp i konkrete politiske tiltak.

Kunnskapsministerens forord er visjonært: «En god barndom varer hele livet. Vi formes mest som mennesker når vi er yngst. Å bidra til at alle barn får en god start på livet er det viktigste vi kan gjøre som samfunn.»

Sitatet viser lovende takter, og vi tviler ikke på at Kristin Halvorsen mener det hun skriver. Dette har hun snakket om før også. Hun har også sagt mange ganger at det er viktig med nok ansatte i barnehagen. Barn trenger å ha et stabilt personale rundt seg, som har kunnskap om barn og forståelse for barns behov. Det er nemlig de ansatte i barnehagen som er avgjørende for hvor god kvalitet barnehagen har. Alt dette presiseres også i forordet. Visjoner og ambisjoner hånd i hånd. Så lenge det varer.

Et annet forhold som presiseres er at det er barnehageeier (kommuner og private) som har ansvaret for å ha høye ambisjoner for kvalitet og rekruttering av kompetent personale, for sikkerhet og for et godt omsorgs- og læringsmiljø. De nasjonale myndigheter har

ansvaret for et godt lovverk for barnehagene, inkludert et effektivt tilsyn og et godt utdanningssystem for dem som skal arbeide der. Da er det synd at kommunene og barnehageeiere ikke klarer å følge opp Halvorsens og regjeringens gode intensjoner. For hvem har egentlig ansvar for hva?

Kunnskapsdepartementet, som har det overordnede ansvaret for barnehagesektoren og er det øverste statlige myndighetsnivået, delegerte i 2012 en rekke forvaltnings- og utviklingsoppgaver til Utdanningsdirektoratet. Direktoratet fikk blant annet i oppgave å forvalte tilskudd og kompetansemidler til sektoren, og har dermed også fått ansvar for kvalitetsutvikling, kvalitetsvurdering, dokumentasjon, forskning, statistikk og analyse. Videre har vi Fylkesmannen, som vi allerede vet er ønsket som tilsynsansvarlig i stedet for kommunene.

Utdanningsdirektoratet har fått delegert ansvaret for embetsstyringen av Fylkesmannen, og dette hevdes å være et viktig tiltak for å styrke den statlige kapasiteten for styring og kvalitetsutvikling i sektoren, og til å bidra til større helhet og sammenheng i utdanningsløpet. Fylkesmannen på sin side er statens regionale ledd og har oppgaver som er knyttet til veiledning og forvaltning av barnehageloven. Fylkesmannen skal altså nå overta tilsynsansvaret.

Kan vi ut fra dette summere opp hvem som har det praktiske og konkrete ansvaret for det viktige kvalitetsarbeidet? Uavhengig av navn eller tittel deles det tydeligvis på ansvaret for å formidle gode verdier, holdninger og intensjoner – men ingen ser for øyeblikket ut til å ta ansvaret for gjennomføringen. Eller?

En demping og en skjerping

Et par ting har skjedd siden sist regjeringen

kom med en barnehagepolitisk melding.

For det første har regjeringen snudd i saken om språkkartlegging. Fra formuleringen i Stortingsmelding 41 fra 2009: «Regjeringen vil innføre krav om at alle barnehager skal gi tilbud om språkkartlegging ved treårsalder», lyder samme sak i den nye meldingen: «Regjeringen vil innføre en plikt for barnehagene om å tilby språkkartlegging til barn som vurderes å ha særskilt behov for språkinnsats.»

Det kan med andre ord se ut til at den massive motstand om kartlegging av alle barn, samt uttalelsen fra regjeringens egenutnevnte kartleggingsutvalg, har ført frem. Det er positivt å se at fagmiljøer fortsatt evner å påvirke politiske beslutninger.

Et annet forhold som bør trekkes frem, er at regjeringen nå går inn for en sterk innskerping av hvordan familiebarnehager kan drives. Dette sikres blant annet gjennom å fjerne

muligheten til å drive familiebarnehager i ubebodde hjem og ha doble barnegrupper, samt ved å fjerne muligheten til å gi pedagogisk veileder dispensasjon fra kompetansekravet.

Bemanningsnormen

Så til den største utfordringen, den som vil medføre størst konsekvenser for både barn, foreldre/omsorgspersoner og ansatte.

Norge er et av de landene i verden med flest ettåringer i barnehagen. Å møte disse krever kunnskap. Det krever også at det er et tilstrekkelig antall ansatte tilstede til enhver tid. Stortingsmeldingen skisserer et utilstrekkelig løft for å gjøre noe med det viktigste kvalitetskriteriet i barnehagene: Menneskene som arbeider der. Av og til føles det riktig å presisere nettopp det. Vi setter ikke maskiner til å sørge for våre barns liv og helse. Eller?

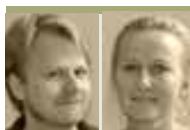
Samlebånd forbindes gjerne med maskinar-

beid. Og – dessverre – også noen ganger med arbeidet i barnehagen. Vikarstopp, store barnegrupper, dårlig bemanning, gir bleieskiftarbeid på samlebånd, kaostidspunkt, rask hjelp med påklledning fremfor veiledet utforskning av egne evner, turer i marsjtakt og telletakt, ett, to, tre barn, ett-to, ett-to, en støvel og altfor mange par sko. Hvis vi kommer oss på tur, da. Hvis vi i det hele tatt kommer oss utendørs.

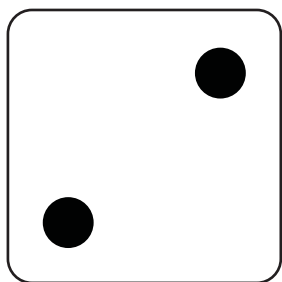
I flere tiår har barnehagene fulgt den bemanningsnormen som regjeringen nå foreslår vedtatt i 2020. En periode for noen år tilbake var

normen til og med mer solid enn det forslaget som nå ligger på bordet. Problemet er bare at det har vært en forskyvning i barnehageloven fra å forstå normen som et minstekrav til forsvarlig bemanning, til i dag å forstå den som en maksimumsnorm. Det finnes i dag ingen gode grunner til å vente med å lovregulere et minimumskrav om bemanning i norske barnehager.

For å imøtekomme barns grunnleggende behov, for å få øye på deres kompetanse, for å legge til rette for vennskapsrelasjoner og for å

Om forfatterne: Morten Solheim (morten.solheim@hioa.no) er førskolelærer, høgskolelektor ved barnehagelærerutdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus, og skribent/blogger; han driver bloggen <http://www.barnehagskebetragtninger.no>. Lene Chatrin Hansen (lenechatrin@gmail.com) er også førskolelærer, og når dette leses, er hun like ved å fullføre sin mastergrad i barnehagepedagogikk. Hun er dessuten høgskolelærer ved barnehagelærerutdanningen ved Høgskolen i Østfold, og en aktiv skribent og debattant som blant annet bidrar til Solheims blogg (se ovenfor). Fra 23. mai er hun redaktør for nettstedet www.prosjektrikosjett.no. Hansen og Solheim stod bak Barnehageoppropet for bedre bemanning i framtidas barnehager, og 29. januar i år kunne de overrekke rundt 17 000 underskrifter til kunnskapsminister Kristin Halvorsen. De har nå opprettet oppfølgeren til Barnehageoppropet: Barnehagebrølet.no (foto: Arne Solli).

støtte leken, trengs mennesker som har mye kunnskap om barn i gruppe og som vet hvordan man toner seg inn på ulike barns følelsesverden.

Prosesskvalitet og psykososialt miljø

Dersom kunnskapen om små barn er for lav i en barnehage, står barnets psykososiale miljø i fare for å bli svært dårlig. Det psykososiale miljøet viser barnehagens prosesskvalitet. Altså kvaliteten på det som foregår mellom menneskene i barnehagen, både små og store. Samhandling, lytteevne og relasjonell kompetanse er viktige kvalitetsfaktorer – og altså spesielt viktig for de yngste, fordi dette utgjør en stor del av deres første tilknytningserfaringer.

For barn med særskilte behov er dette også svært viktig. Kanskje er det til og med slik at dersom vi får nok kompetente voksne i barnehagene, så vil prosentandelen barn med særskilte behov også gå ned? Utdannelse og engasjement henger sammen med hvordan vi forholder oss til barna, da blir en slik påstand ikke søkt, men helt reell. Har vi råd til å gamble med våre barns psykiske helse på denne måten? Har vi råd til kun å tilby samlebåndsomsg?

Vi mener at regjeringens forslag til både bemanning og gruppestørrelse bærer preg av etterslep og unnfalighet. Barnehagereformen er halvferdig. Den samme normen som i meldingen foreslås lovfestet i 2020, har vært en minstestandard praktisert i nærmere 40 år. En minstestandard! I dag er denne normen endret til å være en maksimumsnorm.

Forholdstallet mellom voksne og barn i norske barnehager er blant det beste i verden. Imidlertid er Norge også det landet i verden hvor flest ettåringer har barnehageplass. Barn trenger et tilstrekkelig antall utdannede mennesker rundt seg, også uavhengig av hvilken kommune de bor i. En tilfredsstillende bemanningsnorm må på plass, og den må på plass umiddelbart. Alt annet er et hån mot alle som har store deler av sitt hverdagsliv i barnehagen, og enten de er små eller store.

Om mot foreldre, førskolelærere, bestemødre og Barneombudet, som alle handler og engasjerer seg ut fra et kunnskapsgrunnlag som politikerne ser ut til å overse fullstendig.

Andel førskole-/barnehagelærere

Også når det gjelder å heve andelen førskole-/barnehagelærere i barnehagen, glimrer regje-

ringen med sin unnfalighet. Den foreslår ingen konkrete tiltak for å styrke fagmiljøet i barnehagen. Som forordet igjen så visjonært presiserer, er det viktig med god ledelse og at barnehagene har en kultur for å oppdatere seg på forskning og ny kunnskap om barn og barndom. Fordi, igjen, det er de voksne i barnehagen som er avgjørende for hvor god kvalitet barnehagen har.

Norge er det OECD-landet med lavest andel utdannet personale. Dette har konsekvenser for fagmiljøet i barnehagen og for det tilbudet barnet gis. Øie-utvalget har gjennom sin NOU gjort grundig rede for hvordan førskolelærerandelen kan økes til 50 prosent frem mot 2020. Det samme løftet ble også foreslått av Søbstad-utvalget i 2003.

En satsing i tråd med Øie-utvalgets forslag vil være et riktig politisk grep for å heve både prosess- og strukturkvaliteten i barnehagene. Fra utbyggingen av barnehager skjøt fart på 1970-tallet har det ennå ikke vært gjort tilstrekkelige grep for å styrke bemanningen i barnehagen gjennom lovendring. Tiden er rett og slett overmoden for å ta politisk grep for en bedre barnehage.

Gruppestørrelse og -tilhørighet er forhold som trekkes frem som viktige kvalitetsfaktorer i flere forskningsrapporter. Her er regjeringen vag; i meldingen leser vi at den vil

- vurdere å innføre en bestemmelse i barnehageloven om at barn har rett til å tilhøre en barnegruppe, og den vil
- vurdere å innføre en bestemmelse i barnehageloven om at barnegruppens størrelse skal være forsvarlig (sic!).

Vi mener at regjeringens formuleringer er utilstrekkelige, og da spesielt for de yngste og for barn med særskilte behov. Rettigheten som vurderes innført bør være en selvfølge. Også gruppestørrelsen bør lovreguleres.

Aldersdifferensiert rammeplan?

I meldingens punkt 8.8.2 kan vi lese at «Rammeplangruppen vil få i oppdrag å vurdere om og eventuelt hvordan rammeplanen kan legge føringer for det pedagogiske tilbudet til de yngste og eldste barnehagebarna, herunder skoleforberedende aktiviteter på barnehagens premisser».

En slik aldersdifferensiering gjennom

rammeplanen kan føre til at tilbudet til barn under tre år reduseres til et rent omsorgstilbud, samt at tilbudet til barn over tre år blir et mer rendyrket skoleforberedende tilbud. En slik endring bryter med det integrerte barnehage-tilbudet Norge har i dag, med et helhetlig syn på omsorg, lek, læring og danning. Det er verdt å være observant på dette punktet fremover.

Regjeringen vurderer også å innføre et krav om to barnehageopptak i året. Dette fordrer en overkapasitet i antall barnehageplasser, all den tid 60 000 barn begynner på skolen i august. Det er ikke slik at barnehagene har en drøss av ledige plasser i januar. Da er det tvert i mot ganske fullt. Å innføre et krav om to barnehageopptak i året før et tilstrekkelig antall barnehageplasser er bygget ut og før bemanningsnormen er lovfestet, vil forringe kvaliteten på det nåværende tilbudet.

I praksis vil dette fortone seg slik at barnehagene blir sprenget i vårsemesteret. Dersom ikke kravet om minstebemanning (som regjeringen vil lovfeste i 2020) er innført før kravet om to hovedopptak innføres, vil en naturlig konsekvens bli at det godtas et lavere forholdstall mellom voksne og barn deler av barnehageåret.

Dersom to barnehageopptak i året skal realiseres, bør altså to ting på plass først: En kraftig utbygging av antall barnehageplasser og et lovfestet krav om minstebemanning i barnehagen.

Det er flere overtydelige tendenser i forskning om små barn i pedagogiske omsorgstilbud: De trenger et tilstrekkelig og utdannet personale rundt seg, samt tilhørighet til en liten barnegruppe og en gjennomgående stabilitet i tilbudet. Å innføre to barnehageopptak i året på det nåværende tidspunkt vil resultere i det motsatte.

Tilbake til kvalitetsbegrepet

Rett før vi leser oss til oversikten over «tiltakene» i meldingen, kan vi lese at til sammen vil tiltakene i meldingen bidra til å gjøre barnehage-tilbudet enda bedre for alle barn.

Dette kommer med et etterfølgende og altomfattende forbehold om at tiltak først kan gjennomføres når det er budsjettmessig dekning for det, og at bevilgningsforslag vil bli fremmet i de årlige statsbudsjettene for Kunnskapsdepartementet. Som vi nevnte innledningsvis er det altså kvalitet som står i sentrum for (de fraværende) begivenhetene,

Som det også står i meldingen: Kvaliteten på det som foregår til daglig i barnehagen – prosesskvaliteten – er ifølge forskningen avgjørende for hvordan barnehagen påvirker barnets trivsel og utvikling. Spesielt viktig er kvaliteten på relasjonene og samhandlingen mellom voksne og barn og barna imellom. Rammene rundt – strukturkvaliteten – bidrar på sin side til å legge til rette for, eller begrense prosesskvaliteten.

Strukturkvaliteten handler altså om hvor mange barn per voksen, hvor stor gruppestørrelse, personalets kvalifikasjoner, lokaler og utstyr m.m.

Kompetanse, bemanning og gruppestørrelse trekkes alle frem i meldingen som udiskutable kvalitetsfaktorer – da forekommer det oss svært underlig at det eneste grepet som gjøres på denne fronten ligger syv lange år frem i tid.

La oss brøle sammen!

Halvorsen hevdet på pressekonferansen om stortingsmeldingen at «regjeringen har nå lagt frem en forskningstung melding». Denne tungtveiende forskningen gir som nevnt tydelige svar på hva som må til for å gjøre framtidens barnehage bedre. Regjeringen sitter dermed på kunnskap, forskning, vurderinger og utredninger som alle gir gode argumenter for å iverksette helt konkrete tiltak. Men det kan se ut til at de rødgrønne preges av iverksettingsvegring.

Og kanskje har denne avmakten, denne følelsen av at det ikke nytter, at det går for treig, at for mange barn må gå i en barnehage med utilstrekkelig bemanning – kanskje har det ført til at vi måtte rope ut vår vrede i denne «anmeldelsen».

Et av spørsmålene blir om regjeringen med

denne meldingen undervurderer den politiske kraften som ligger i stemmene til 600 000 småbarnsforeldre. Selv om alternativet i de blåblå partiene synes langt dårligere, skaper mangelen på handling lite tiltro. Nettopp dette vil vi gjøre noe med. Vi kan ikke hvile oss med å raljere over hvor lite de politiske partiene gjør, uten å gjøre noe selv. Vi har derfor opprettet aksjonen *Barnehagebrølet.no*.

Gjennom aksjonen ønsker vi å legge kunnskap og bemanning i barnehagen under lupen, og gjøre det tindrende klart for politikere av ulik farge at vi ikke gir oss med maset før kravet om en lovfestet grunnbemanning med 50 prosent barnehagelærere og 25 prosent barne- og ungdomsfagarbeidere. Vi håper dere lesere vil være med. Vi må være mange som brøler, skal det bli høyt nok!

Satser din barnehage på fagområdet kunst, kultur og kreativitet?

Søk på

Den nasjonale barnehageprisen
for kunst og kultur 2013

Søknadsfrist 1. november

I år har vi ekstra fokus på:

- de yngste (0-3 år)
- flerkulturelt arbeid

Informasjon og søknadsskjema finner du på

kunstkultursenteret.no

NASJONALT SENTER
FOR KUNST OG KULTUR
I OPPLÆRINGEN

~~Fram~~Tidens barnehage

Hvor er tidsressursen, hvor er de mange nok ansatte og ikke minst de mange nok barnehagelærerne? «Jeg leser om mål, men ser ingen umiddelbar vilje til å skape de forutsetningene som er avgjørende for muligheten til å nå disse målene», skriver forfatteren.

Av Hanne Berit Myrvold

Framtidens barnehage – Stortingsmelding 24 (2012 – 2013) – tar for seg mange sentrale områder og derfor har jeg sett det som nødvendig å gjøre noen valg. Jeg har her valgt ut områder jeg mener er viktige for dem som arbeider innen barnehagefeltet, og for barna som lever store deler av barndommen sin der.

De utvalgte områdene er lik det jeg ser på som de sentrale rammebetingelsene barna lever under i barnehagehverdagen. De sentrale rammebetingelsene er definert å være til barnas beste – jf. både *Framtidens barnehage* og Øie-utvalgets innstilling til ny barnehagelov, NOU 2012:1, nettopp med tittelen *Til barnets beste*.

Nok folk

Det å være nok folk på jobb oppleves av de ansatte som grunnleggende viktig for at de skal kunne gi barna gode opplevelser og gode vilkår for utvikling, læring og danning (KD 2011). At det er nok folk på jobb er ingen selvfølge.

(...) Det er ikke fastsatt i lover og forskrift nærmere bestemmelser om hvor stor bemanningen i barnehagen skal være for at den totale bemanningen er tilstrekkelig, men det må være tilstrekkelig til at personalet kan drive en tilfredsstillende pedagogisk virksomhet (NOU 2012:1, s. 85).

I desember 2012 sa skolebyråd Torger Ødegaard, som også er barnehagebyråd, opp avtalen om grunnbemanning i barnehagene i Oslo kommune. Mange ble bekymret, både foreldre og profesjonelle barnehagefolk. Uten en grunn-

bemanningsnorm og sparekniven løst plantet i Ødegaards slire, kan man si at det er grunn til bekymring.

Seland (2011, s. 104 – 105) beskriver dette slik: *I mange av landets kommuner er den generelle økonomiske situasjonen anstrengt, og dette gir seg ofte utslag i at bemanningstettheten i barnehagene er lav (...).*

Dette er en situasjon jeg kjenner igjen, spesielt i sykdomsperioder hvor det ikke er økonomiske midler til å sette inn vikarer.

Seland (2011) uttrykker videre at antall barn per ansatt har økt. Dette har skjedd samtidig som det er blitt flere av de yngste barna, altså ett- til treåringene, og samtidig som det er blitt flere barn med ulike spesielle behov. Dette er barn som skal følges opp, uten at det nødvendigvis følger ekstra personalressurser med.

Barnehagefolk hadde et håp om at *Framtidens barnehage* skulle innfri forventningen om en norm for grunnbemanning; dette med bakgrunn i Barnehageutvalgets (KD 2012) sterke anbefalinger og faglige argumentasjon om en slik norm.

Jeg leser i *Framtidens barnehage* at det skal innføres en norm om grunnbemanning, og det er uten tvil positivt. Det er imidlertid skuffende er myndighetene skal vente helt til 2020 med denne lovreguleringen. I 2020 har de barna som begynner i barnehage høsten 2013 begynt i skolen for lengst.

Argumentasjonen for å vente til 2020 er ifølge meldingen følgende: (...) *Tidspunktet 2020 er valgt for å gi barnehageeiere tid til å rekruttere tilstrekkelig personale* (KD 2013, s. 53).

De fleste barnehager praktiserer den fore-

slåtte normen allerede, men uten en lovpålagt norm kan barnehagene stå i fare for å miste kompetent personale.

Mange innen barnehagefeltet er redde for at personalet skal bli en salderingspost, slik vi ser det skje når det ikke settes inn vikarer ved sykdom i arbeidsgiverperioden. Uten en lovfestet norm kan det kanskje tynes litt lenger også?

Vi trenger raskt å få en lovfestet grunnbemanningsnorm. Ønsker vi å beholde personalets glød og entusiasme, kompetanse og kunnskap, må vi sørge for gode arbeidsforhold, og på den måten gi gode oppvekst- og læringsvilkår for barna.

Flere barnehagelærere

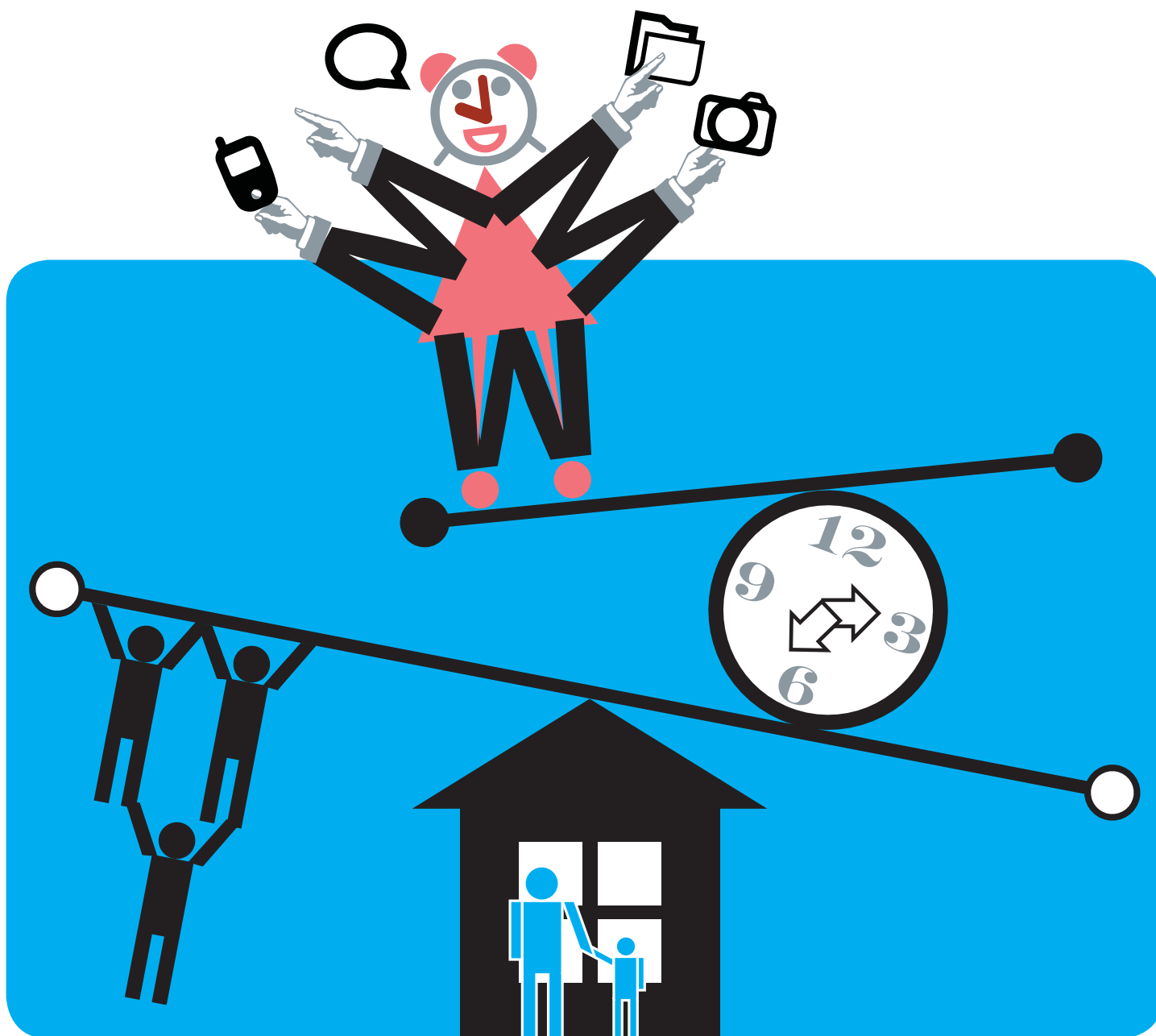
Dagens barnehager er komplekse og mangfoldige, noe som igjen skaper flere ulike områder som må vies oppmerksomhet og ivaretas. Personalet må ha et bevisst blikk på sosial utjevning, tidlig innsats, samarbeid med ulike instanser, tilbud om kartlegging, språk, organisering, m.m. De ansatte har ansvar for at lover og forskrifter blir overholdt. Slik blir de ansatte viktigst for at barnas hverdag blir god. Derfor blir det viktig å ha ansatte med en profesjonsrettet utdanning.

NOU 2012:1 *Til barnets beste* viser til Riksrevisjonens rapport; ifølge den er det i dagens barnehager ikke tilstrekkelig bemanning til å imøtekomme alle krav til barnehagen som pedagogisk institusjon. Å skulle drive barnehager på en tilfredsstillende måte krever flere barnehagelærere enn det som er normen i dag (KD 2012).

I dag er normen én pedagogisk leder (utdannet barnehagelærer) per sju til ni barn under tre år, og én pedagogisk leder per 14 til 18 barn over tre år.

Det stilles stadig flere nye krav til barnehagen. Samtidig er bemanning den samme som for flere år siden. Mange kommuner, bydel og fylkesmenn setter hele tiden nye områder og føringer på dagsordenen, med oppgaver som hele tiden krever mer av barnehagelæreren.

Å skulle gjennomføre pedagogiske planer og pedagogisk arbeid krever barnehagelærere med kunnskap og kompetanse om didaktisk arbeid. Framtidens barnehage vektlegger i større grad det pedagogiske innholdet i barnehagen. Samtidig planlegges en revidering av

barnehagens rammeplan (KD 2011). Økt vektlegging av barnehagens pedagogiske innhold er bra, men samtidig øker det arbeidspresset på en allerede presset gruppe. Mange i barnehagene klarer imøtekomme kravene. De utfører oppgavene sine svært godt. De er «snille piker» som tar sitt mandat alvorlig og har en stor porsjon yrkesstolthet.

Men hvor langt kan man tøye en strikk som allerede har nådd bristepunktet?

Mer administrasjon – mindre pedagogikk

Pedagogiske ledere har stor ansvarsfølelse for omsorg for og hensyn til de enkelte barn og for barngruppa, men de tar også ansvaret for å sikre god kvalitet i det pedagogiske arbeidet (Lundestad 2012). Barnehagelærerne sitter med ansvar for det faglige arbeidet som skal gjøres, enten i en barnegruppe eller i et team.

En informant beskriver det slik: *Som førskolelærer dukket plutselig ansvarsfølelsen opp. Du er mer bevisst på alt du skal gjennom og at du står ansvarlig for at det blir gjort. Det å føle at en ikke har tid til å få gjort alt, er ingen god følelse* (Lundestad 2012, s.29).

Ifølge Lundestad (2012) bruker lærerne i dagens barnehager mye tid på planlegging og administrativt arbeid, og mindre tid på barnegruppa. Jeg har også snakket med pedagogiske ledere som opplever det samme: *Det å administrere barn og voksne... jeg opplever at det er det som jeg gjør mest for tiden.*

Barnehagelærerne har hovedansvaret for det som skjer i barngruppa. Det å kunne dele ansvaret, være flere som har kunnskap til å planlegge, samt sørge for at det pedagogiske arbeidet gjennomføres, vil være av stor betydning. Flere pedagoger kunne gjøre det mulig

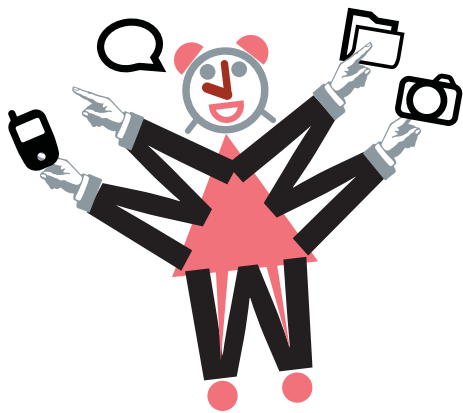
å fordele det administrative arbeidet på flere og gi mer tid sammen med barna i det pedagogiske arbeidet.

De kravene som stilles til barnehagen som pedagogisk institusjon krever nok utdannet personale, med erfaring og kunnskap om profesjonens innhold og oppgaver.

Det har i mange sammenhenger vært snakk om barnehagelærerens profesjonskamp. Slik barnehagenes personalsammensetning er nå, er de ufaglærte assistentene i flertall. Dette kan føre til et felt med kamper og stridigheter om kunnskaper og diskurser knyttet til omsorg,

Om forfatteren: Hanne Berit Myrvold (hb-myri@online.no) er fagleder i Margarinfabrikken barnehage i Oslo. Hun er master i barnehagepedagogikk og har mange års praksis som pedagogisk leder og fagleder i forskjellige typer barnehager (privat foto).

læring og oppdragelse (Eriksen Ødegård og Krüger 2012). Barnehagelærere jeg har snakket med, beskriver situasjoner der det er vanskelig å få gjennomslag for barnefaglig kunnskap overfor assistentene. Dette kunne vært unngått med større andel barnehagelærere.

Røde varsellys blinker

Da Stortingsmelding nr. 41 (2008 – 2009) *Kvalitet i barnehagen* ble vedtatt i Stortinget i 2010, ble det lagt vekt på viktigheten av flere medarbeidere og færre barn i gruppa. Dette ble sett som et ledd i å bedre kvaliteten.

Lundestad (2012) skriver at mange pedagogiske ledere gir uttrykk for at det motsatte hadde skjedd; det er heller blitt flere barn i gruppa. Mange pedagogiske ledere gir uttrykk for at det er vanskelig å ha tid nok til det enkelte barn og til å sørge for høy kvalitet på det pedagogiske arbeidet. Slik jeg ser det, er dette en konsekvens av økonomiske rammer og mangel på en lovregulering av størrelsen på barnegruppene.

Den nye meldingen ønsker ikke å lovregulere antall barn i gruppa. De vil la det være opp til lokale barnehageeiere å vurdere størrelser. Her blinker det atter en gang røde varsellys for meg. Med de økonomiske rammene barnehagen har, kan barnehageeiere se sitt snitt i å plassere flere barn i gruppene. Dette har alt skjedd.

Slik jeg ser det, hører gruppestørrelse og tilhørighet sammen. Ifølge Aasebø og Melhus (2005) ønsker barna å være en del av et fellesskap og å oppleve tilhørighet. I Rammeplanen for barnehagen (KD 2011) skrives det om viktigheten av at hvert enkelt barn føler seg verdifullt og som en viktig deltaker i et fellesskap. Det å høre til en definert gruppe, samtidig som at denne gruppen har faste medlemmer og er oversiktlig i størrelse, gir forutsigbarhet og trygge rammer. At det er oversiktlig er kanskje spesielt viktig for de yngste barna. Opplevelsen av å høre til, henger sammen med trivsel.

Ifølge *Framtidens barnehage* skal det vurderes om barna skal ha rett til å tilhøre en gruppe. Samtidig vurderes gruppestørrelse opp mot forsvarlighet. Jeg synes dette er unnvikende og utfordrende med tanke på de økonomiske

rammefaktorene, som tidligere nevnt (Seland 2011).

Manglende fokus på ledelse

Stortingsmelding nr. 41 *Kvalitet i barnehagen* (2009, s.34) understreker at: (...) *ledelse har stor betydning for at institusjonen skal klare å møte de mange og komplekse kravene som stilles til deres virksomhet.*

Det er skuffende at dette ikke følges opp i *Framtidens barnehage*. Manglende vektlegging av ledelse i barnehagen kommenteres også av Utdanningsforbundets nestleder Steffen Handal i Forbundsnytt nr. 3, 2013. Å skulle innfri krav og forventninger til barnehagens kvalitet hviler i stor grad på barnehageleders kompetanse. En forutsetning for å lykkes i nyetablering av barnehager med ulike organiseringer er en kompetent og god ledelse.

I *Framtidens barnehage* pekes det blant annet på at det er etablert en ny styrerutdanning hvor målet er å styrke lederkompetanse, og samtidig sørge for at barnehagelærerne blir i barnehagen. Meldingen understreker at kunnskapsrike og kompetente ledere er nødvendig for å kunne gjennomføre kompetansehevingstiltak internt i barnehagen. Meldingen stiller likevel ingen nye formelle krav til barnehageledere utover det som allerede er gitt i Barnehageloven. Dette opplever jeg som utilfredsstillende og lite anerkjennende med tanke på de utfordringene barnehagen står ovenfor.

Å ha tid til

Slik jeg ser det, handler kvalitativt gode barnehager i stor grad om tilstedeværende voksne; voksne som gir barna tid til å skape en meningsfull hverdag i samspill med andre. Barnehagens personale har en yrkesetisk forpliktelse til å handle omsorgsfullt overfor alle barn i barnehagen. Dette handler om å gi oppmerksomhet og imøtekomme det unike i hvert enkelt barn (NOU 2012:1).

Når jeg snakker med ansatte i barnehager, kommer gjerne begrepet tid opp. De ønsker seg god tid til barna i omsorg, lek og læring. De vil ha tid til faglig utvikling og refleksjon, tid til å samarbeide godt med foreldrene, medarbeiderne og andre samarbeidspartnere, og tid til planlegging. Men tid oppleves ofte som mangelvare.

Lundestad (2012, s.30) skriver: (...) *Forholdet mellom krav i yrket og tilgang til ressurser som tid er en sentral faktor i teorier om utbrent-het.*

Opplevelsen av for lite tid kan skape stress og lite gjennomtenkte handlinger. Det er lett å bli sliten og få dårlig samvittighet av slike hverdager.

Å være en tilstedeværende voksen understrekes i mange sammenhenger som viktig for barna og deres læring og utvikling. Tilgangen til et stabilt, stort nok og kompetent personale er viktige faktorer i forhold til å ha tid til alle,

og kunne skape et godt pedagogisk tilbud for alle.

Tanker inn i FramTiden

Det å skulle innføre formålet til barnas beste i barnehagens formålsparagraf fordrer å ha ivare tatt noen organisatoriske og strukturelle forutsetninger. Slik jeg leser *Framtidens barnehage* ser jeg ingen umiddelbar vilje for å legge til rette for slike forutsetninger.

For at barn skal ha det bra, må de trives. Ifølge undersøkelser uttrykker noen barn at de ikke trives i barnehagen, eller at de mangler venner (Bratterud, Sandseter og Seland 2012). Det å gi rom for positive samspill og venns-kapsrelasjoner krever ikke bare kunnskap, men tid til refleksjon. De voksne må også kunne ta seg tid til å se og legge til rette for de positive samspillene og venns-kapsrelasjonene. Mangler det kunnskap og det er ikke personale nok, kan det være lett å overse små øyeblikk med nære relasjoner (Greve 2009).

Framtidens barnehage legger vekt på barnehagens psykososiale miljø. Slik jeg ser det, har forfatterne av meldingen imidlertid glemt å fokusere på viktigheten av nok og kompetent personale i hverdagen nå.

For å kunne skape et godt psykososialt miljø for barna i barnehagen må det være voksne der som ser og som involverer barna i respektfulle og anerkjennende dialoger. Dette krever tid og den voksnes tilstedeværelse.

Før jeg leste *Framtidens barnehage* hadde jeg ett ønske: Et ønske om å lese om barnehagen som en arena hvor barna kan oppleve tilgjengelige, erfarne, kompetente, kunnskapsrike voksne som har god tid til det enkelte barnet i et oversiktlig gruppefellesskap.

Denne meldingen klarer ikke innfri mine ønsker og forhåpninger. Jeg leser om mål, men ser ingen umiddelbar vilje til å skape de forutsetningene som er avgjørende for muligheten til å nå disse målene.

Litteratur

Bratterud, Sandseter og Seland (2012): Barns trivsel og medvirkning i barnehagen. Barn, foreldre og ansattes perspektiver. Rapport 2/2012: NTNUSamfunnsforskning AS.
Eriksen Ødegård, Elin og T. Krüger (2012): Studier av barnehagen som dannelsesarena – sosiale og pedagogiske perspektiver. I Eriksen Ødegårds (2012) Barnehagen som dannelsesarena. Fagbokforlaget: Bergen.
Greve, A. (2009): Vennskap mellom de yngste barna i barnehagen. Nordisk barnehageforskning vol.2 nr.2 2009.
<http://www.nordiskbarnehageforskning.no/>
Handal, S. (2013): Tenker smått om de minste. Forbundsnytt nr.3/2013. Utdanningsforbundet.
Kunnskapsdepartementet,

(2009) Stortingsmelding nr. 41(2008-2009) Kvalitet i barnehagen.
Kunnskapsdepartementet, (2011) Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.
Kunnskapsdepartementet (2012) NOU 2012:1. Til barnets beste. Ny lovgivning i barnehagene. Norges offentlige utredninger (NOU).
Kunnskapsdepartementet (2013) Meld. St. 24. (2012-2013) Framtidens barnehage.
Lundestad, M. (2012): Barnehagen som arbeidsplass. Å være som pedagog og leder. Bergen: Fagbokforlaget.
Seland, M. (2011): Livet i den fleksible barnehagen. Muligheter og utfordringer i en barnehage i endring. Oslo: Universitetsforlaget.

Av Hege Valås
medlem av sentralstyret i Utdanningsforbundet
og leder av Kontaktforum barnehage

Ikke sektoren verdig

Kontaktforumets leder er skuffet – tiltak og forpliktelser er for vage og tidsperspektivet for langt i meldingen om *Framtidens barnehage*.

Utdanningsforbundet hadde store forventninger til Stortingsmelding 24 *Framtidens barnehage*. Saken om å sikre barnehagene bedre kvalitet gjennom lovfestede kvalitetskrav har vært høyt prioritert i hele organisasjonen. Både medlemmer og tillitsvalgte på alle nivåer har gjort en formidabel jobb med å synliggjøre situasjonen i barnehagene og i arbeidet med å påvirke politikere og andre. Jeg vil gjerne få takke dere alle for den stå på-viljen og det engasjementet dere har vist!

Stortingsmelding 24 skulle oppsummere og vurdere forslag gitt i en rekke utredninger, blant annet i NOU 2012:1 *Til barnas beste*. Øie-utvalget foreslo en helt ny barnehagelov (se Første steg nr. 1/2012, Red.s anm.) med nødvendige bestemmelser for å sikre likeverdighet og høy kvalitet. Mange med meg hadde nok forventet at regjeringen nå ville «lande» konkrete tiltak for økt kvalitet. Det vi ser er i realiteten en ny utsettelse av konkrete og forpliktende tiltak.

Barnehagen er i dag definert som utdanning med en viktig rolle i arbeidet med sosial utjevning og tidlig innsats. Det virker som om politikerne ikke har tatt dette inn over seg. For å kunne utføre barnehagens mangfoldige oppdrag, kreves det gode rammer. Kompetanse og tid er de viktigste komponentene.

Vi vektla derfor kun tre forhold da vi deltok i åpen høring i Stortingets familie- og kulturkomiteen 24.mai i fjor. Vi ba komiteen om å anbefale følgende i innstillingen:

- Øke kravet til pedagogisk bemanning i barnehageloven,
- foreslå at bemanningsnormen innføres nå, og
- be departementet foreta en grundig evaluering av hvordan ledelsen av barnehagen organiseres og praktiseres – og hvilke konsekvenser dette gir for barn, foreldre og ansatte.

Bemanningen

Kvalitetsbestemmelser må på plass for å sikre et fåtall av dagens barnehagebarn kvalitet. Det er forskjellene vi vil til livs. Både når det gjelder grunnbemanning og hvor mange barn hver barnehagelærer har ansvar for, er forskjellene store. At noen barn går i en barnehage uten lærere, kan ikke aksepteres. Meldingen støtter vektlegging av en barnehagetradisjon med en helhetlig tilnærming til lek, læring, danning og utvikling, samt vektlegging av barndommens egenverdi som basis for barnehagens innhold. Dette mener jeg er veldig positivt.

Men å møte hvert barn, se og forstå dets behov og å vite hva som bør skje for at den enkelte skal oppleve både glede, utvikling og mestring, krever høy kompetanse. Denne kompetansen er det barnehagelæreren som innehar. Og det viktigste tiltaket for å skaffe flere lærere til barnehagen er å sikre barnehagene et faglig miljø, der alle har muligheter til å utøve kvalitativt pedagogisk arbeid og til stadig å utvikle barnehagens praksis. Derfor må vi ha flere barnehagelærere og tid til å utføre arbeidet rettet mot barna!

Når det gjelder bemanning, er variasjonene ifølge meldingen mellom 6,9 til 5,1 barn per ansatt, i gjennomsnitt. Noen barne-

hager har flere barn per voksen. Dette rimer dårlig med målet om likeverdighet og høy kvalitet.

Bemanningsnormen Øie-utvalget foreslo, er en minstenorm. Den er basert på det som har vært en helt vanlig praksis i de fleste norske barnehager, og som en samlet sektor ser er nødvendig å få på plass for å sikre kvaliteten for barna. Denne normen ble støttet av så godt som alle høringsinstansene, deriblant et stort flertall av kommunene.

Styrerens rolle

Styrerens viktige rolle for kvaliteten i barnehagen er ikke omtalt i meldingen. Dette mener jeg er en klar svakhet. Ledelse er viktig for enhver bedrift. Styrernes betydning kommer tydelig fram gjennom det ansvar og de oppgaver lov og rammeplan gir. Mindre ressurser til ledelse og oppsplitting av lederansvaret er en trussel mot kvaliteten i barnehagen.

Utdanningsforbundet mener det må være en styrer i hvert barnehagehus. Derfor minnet vi komiteen om dens egen innstilling til Stortingsmelding 41 *Kvalitet i barnehagen*. Der ble viktigheten av god og nær ledelse fremhevet. Et flertall mente at det bør unngås at styrer må forholde seg til flere barnehager.

Jeg er skuffet. Ikke grunnet de ambisjonene meldingen har, men fordi tiltakene og forpliktelsene er for vage og har et tidsperspektiv som ikke er sektoren verdig. Barna fortjener det beste, nå.

Stortinget bør ta ansvar for nødvendige rammebetingelser – tid og kompetanse! Kvalitetskrav om nok folk og at alle barn har krav på en lærer, også i barnehagen, må på plass. Det blir spennende å se utfallet av Stortingets behandling 6. juni.

Stortingsmelding 24 (2012 – 2013) **Framtidens barnehage**

Politikk er langsiktig arbeid

Vårens stortingsmelding om *Framtidens barnehage* inneholder ikke mange blanke seire for Barnehage-Norge. Ikke desto mindre kan vi lese både store ambisjoner og små, men viktige tiltak ut av meldingen. Etter en vinter hvor mange førskolelærere og foreldre har gjort en uvanlig god innsats for å vise at kvaliteten i mange barnehager er truet, hadde nok mange håpet og trodd at meldingen skulle gi større løfter.

Om kommentatoren: Turi Pålørud (turi.palorud@utdanningsforbundet.no) er rådgiver for den politiske ledelsen i Utdanningsforbundet (foto: Eli Kristine Korsmo).

Av Turi Pålørud

Både minstenorm for grunnbemanning og en bedring av dagens pedagognorm sto på ønskelista. Sånn ble det ikke – men betyr dette at barnehagefolket skal sørge?

«Hvis vi alltid tar til takke med de små bitene, vil vi aldri få den store seieren.» Dette sitatet stammer fra en sliten og skuffet medarbeider etter at Kristin Halvorsen på selveste Barnehagedagen 2013 lovet en bemanningsnorm «før 2020» – og ellers lovet å arbeide for å oppfylle gjeldende pedagognorm. Hvem i all verden kan glede seg over et løfte som skal innfris om sju år, og som legges fram av en minister som kanskje bare har få måneder igjen av sin regjeringstid?

Diskusjonen fant sted i en arbeidsgruppe i Utdanningsforbundet. Vi var usikre på hvordan vi skulle møte dette forslaget. For rett skal være rett; det er et langt skritt for regjeringspartiene Arbeiderpartiet og Senterpartiet å fremme forslag om en bindende bemanningsnorm. Arbeiderpartiet hadde allerede luftet muligheten for en slik norm i sitt programforslag – men dette forslaget var på ingen måte kjøpt av partiet. Prinsippet i seg selv er uten tvil en seier – men når innfrielsen først skal komme om sju år – etter to nye stortingsvalg – er det vanskelig å se at dette forslaget er verdt ros og anerkjennelse.

Det gjør vondt i prinsippene

Hvorfor i all verden er det så ufattelig vanskelig å få rikspolitikere til sørge for at norske kommuner ikke reduserer bemanningen i barnehage? Politikere er mennesker med et ønske om å gjøre Norge til et enda bedre land å bo i. Uansett om vi er dunderende uenige i politikken deres, er det liten grunn til å tilkjenne dem uhederlige hensikter. Politikere vil godt – men partiene har forskjellige forestillinger om hva som skal til for at Norge blir et bedre samfunn. For en del partier er prinsippet om lokalt selvstyre tilnærmet hellig. Og det å fravike et slikt prinsipp smerter.

For barnehagefolk er det vanskelig å forstå at politikere vil beskytte kommunenes rett til å lage B-barnehager, slik vi ser at skjer i dag. Forskjellen på de «beste» og de «dårligste» barnehagene når det gjelder bemanning er svært stor. Dette dokumenteres også i meldingen. Alle forstår at det finnes en grense for hvor få voksne som kan være til stede i en barnegruppe – det går ikke an å organisere seg vekk fra at absolutt alle barn trenger kontakt med voksne. I tillegg har barnehagen et mandat som sier at de ikke bare skal drive med forsvarlig pass – men også gi et pedagogisk tilbud hvor barns trivsel, utvikling og læring følges opp av kompetente medarbeidere.

Lokal frihet handler om tillit

Senterpartiet og Høyre er partier som løfter fanen for lokalt selvstyre aller høyest. Senterpartiet har derfor antakelig vært den største bremseklossen i dagens regjering hva angår forpliktelse for en minstenorm for bemanning i barnehagen. Høyre kan komme til å bli den viktigste bremseklossen i en kommende regjering. Disse partiene hegner om prinsippet om at viktige beslutninger skal tas så nær brukerne som mulig. Dette kan unektelig være en god tanke. Ingen ønsker seg en politikk som tvinger kommunene til å holde «ny Mercedes»-standard på barnehagene, mens budsjettene sam-

tidig tvinger dem til «rusten Lada»-standard på eldreomsorgen. Kommunene må kunne prioritere i henhold til egen befolkning.

Derfor er det viktig å gjøre alle politikere oppmerksomme på at det forslaget som ligger i Øie-utvalgets innstilling ikke er et Mercedes-forslag. Forslaget sikrer kun at barnehagene kan passere EU-kontrollen for sikkerhet. De som er dårligere bør avskiltes. Øie-utvalget har foreslått én ansatt per tre barn under tre år og én ansatt per seks barn over tre år. Dette har i praksis vært en «uskriven minstenorm» for barnehager siden jeg ble førskolelærer på midten av 1980-tallet.

En norm for å sikre barna

I tillegg til denne grunnbemanningen har det tradisjonelt vært ekstra ansatte i grupper med barn som trenger noe ekstra. Styrerstilling, kjøkkenhjelp og vaktmester er også stillinger som kommer i tillegg til grunnbemanningen. Disse stillingene er imidlertid redusert eller fullstendig fjernet de siste tiårene. Styrerressursen er mange steder krympet til et minimum. Men arbeidet som stillingene utenom grunnbemanningen har gjort, er ikke blitt borte. I dag er det pedagogiske ledere og assistenter som gjør kjøkkenarbeid og vaktmesterarbeid, og administrativt arbeid som helt klart tilhører en styrerstilling. Mer en noen gang trengs det derfor en generell norm for bemanning. Ikke for å beskytte de ansatte – men for å sikre barna helt nødvendig omsorg og utvikling.

En minstenorm er viktig for noen barn i noen barnehager – ikke for de fleste barn i de fleste barnehager.

Gjennomsnittstallene for bemanning sier lite i denne sammenhengen. Et lovverk som sikrer barns rettigheter må sørge for at alle barna får omsorg og pedagogisk oppfølging. Dette handler ikke om mistillit til kommunene, men om ansvarlighet fra statlige myndigheter.

En minstenorm for bemanning og kompetanse kan sammenliknes med Opplæringslovens sikring av barns rett til et minste antall undervisningstimer. Det ville ikke aksepteres om skolene konverterte barnas undervisningstid til SFO-tid, til vaktmesterarbeid eller kjøkkentjeneste.

Førskolelærere og foreldre har gjort en forskjell

Har det store engasjementet blant førskolelærere og foreldre vært til ingen nytte? Har ikke politikerne hørt hva som er blitt fortalt denne vinteren; om skrantende kvalitet og barnehager som jobber på grensen til det forsvarlige? Jeg tror at all aktiviteten har gjort en forskjell – men politisk påvirkningsarbeid er langsiktig arbeid. Når begrepet minstenorm for bemanning i det hele tatt kom med i meldingen, så var dette et resultat av alle bidragene i denne saken.

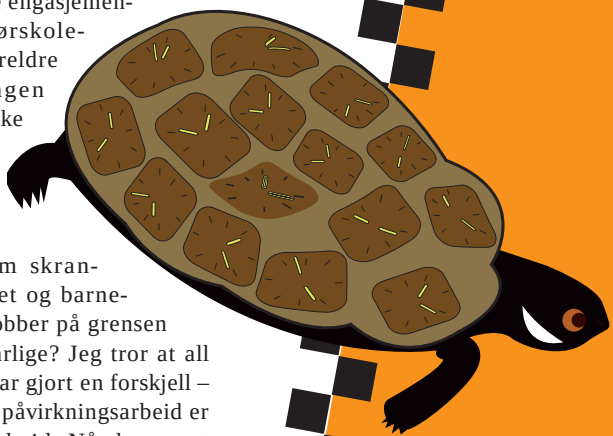
Derfor håper jeg at alle som har tatt en plass i offentligheten – skrevet avisinnlegg, invitert politikere på besøk, twitret og postet – vil fortsette med det. Så må vi i Utdanningsforbundet sørge for å støtte opp under gode initiativer og bruke vår egen påvirkningskraft. Det er de mange små seirene som til slutt vinner slaget.

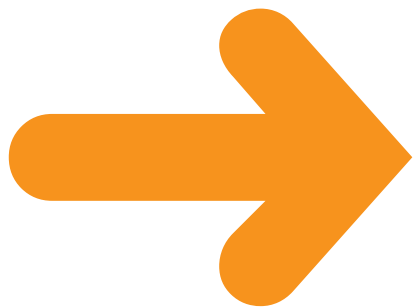
Partienes barnehagepolitikk

Tekst og foto: Arne Solli

Første steg har spurt stortingspartiene Sosialistisk Venstreparti, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Kristelig Folkeparti, Arbeiderpartiet, Høyre og Venstre samt Rødt, som foreløpig ikke er på Stortinget, om deres barnehagepolitikk. Plassen tillater ingen omfattende dybdeintervjuer, men jeg håper leserne likevel kan ha en viss nytte av å lese dem.

Partiene har i størst mulig grad fått likelydende spørsmål, for å gjøre det litt lettere for leserne å sammenligne svarene. Helt likelydende spørsmål har det ikke vært mulig å få stilt, ettersom noen partier på visse punkter skiller seg for mye fra de øvrige. Helt til slutt i intervjuerien forsøker jeg på forhåpentlig forståelig måte å kommentere politikernes svar.

Partienes barne- hage- politikk

Barnehagen bør få øremerkede tilskudd

SV Sosialistisk Venstrepartis Rannveig Kvifte Andresen mener det er viktig med en nasjonal standard for barnehager.

Ser SV en sammenheng mellom ansatte som barnehagens viktigste ressurs og de ansattes utdanningsnivå?

Alle ansatte må ha barnehagefaglig kompetanse. I meldingen *Framtidens barnehage* er det lagt inn en

bemanningsnorm som må ligge til grunn for en god nok voksensettethet. SV vil at 50 prosent av personalet skal være barnehagelærere.

Hva forstår SV med «kvalitet» og «et godt pedagogisk tilbud» i barnehagen?

Kvalitet henger sammen god nok voksensettethet og personalets faglige kompetanse. Personalgruppen må være stabil, noe som er særlig viktig for de minste barna, for både de minste og de litt større trenger en tilknytningsperson.

Støtter Øie-utvalgets pedagognorm

Senterpartiets Olov Grøtting mener små kommuner må kunne samarbeide interkommunalt for å unngå dispensasjoner ved styrertilsetninger.

Ser Sp en sammenheng mellom ansatte som barnehagens viktigste ressurs og de ansattes utdanningsnivå?

Ja, og det bør ikke være noen i barnehagen som er uten noen form for barnehagefaglig kompetanse. Vi trenger ikke minst en god barnehagelærerutdanning, og jeg synes den nye utdanningen som iverksettes fra kommende studieår virker lovende.

Hva forstår Sp med «kvalitet» og «et godt pedagogisk tilbud»?

Kvalitet henger sammen med de ansattes utdanningsnivå, barnehagens voksensettethet og pedagogisk tilbud. Det pedagogiske tilbudet

dreier seg om å hjelpe barn til å utvikle seg kognitivt og emosjonelt. Barnehagens eiere må selv få bestemme hvor tungt de vil vektlegge det pedagogiske tilbudet.

Hva er etter Sps mening en «tilfredsstillende pedagognorm»?

Vi støtter Øie-utvalget når det gjelder pedagognorm. Kanskje en måloppnåelse før 2020 hadde vært ønskelig, men vi har ikke nok barnehagelærere nå, og da må vi først vektlegge utdanning av flere.

Hvordan vil Sp rekruttere nye og beholde de eksisterende barnehagelærerne?

Et yrkesanseelse er viktig, vi må snakke opp yrket. Lønn er et virkemiddel. Lønn er viktig for å rekruttere flere menn. Det gjelder å høyne barnehagelæreryrketsanseelse for å få unge til å velge utdanningen. Mer lønn og etter- og videreutdanningstilbud må til for å beholde de som alt er i yrket.

Hvordan vil Sp løse problemet med utstrakt bruk av dispensasjoner?

Vi vil stramme inn på dispensasjonsadgangen. For små kommuner kan det være krevende å oppfylle pedagognormkravet, men de bør kunne samarbeide interkommunalt for å få de til. Vi er ellers enig med Foreldreutvalget for barnehager om at en person på dispensasjon i en stilling som krever utdanning som barnehagelærer, selv må være under utdanning.

Øremerkede tilskudd er borte, nå får kommunene midler til barnehager som en del av rammetilskuddet. Mange kommuner innfører derfor kvalitetsforringende sparetiltak. Hva vil Sp gjøre?

Vi vil ha høy kvalitet i barnehagen, men samtidig vil vi at kommunene skal kunne bestemme selv hvordan de vil drive barnehagene, ut fra egen økonomi. Vi vil ikke at alt skal være øremerket.

Hvordan sikre likebehandling av private og kommunale barnehager når det gjelder offentlige tilskudd?

Vi vil ha både private og kommunale barnehager. De må sikres likeverdig finansiering, og da må vi finne en god måte å beregne tilskuddene til de private ut fra kostnadsnivået i de kommunale, slik at reell likeverdighet oppnås.

Olov Grøtting, representant for Hedmark, er Senterpartiets barnehagepolitiske talsperson og representant i Stortingets familie- og kulturkomité.

Rannveig Kvifte Andresen, representant for Akershus, er Sosialistisk Venstrepartis barnehagepolitiske talsperson i Stortingets familie- og kulturkomité.

Er 2020 godt nok for å nå et mål om tilfredsstillende pedagogtettethet?

Vi kunne ønske å nå målet tidligere, men vi mangler barnehage-

lærere per i dag og det tar tid å utdanne mange nok.

Hvordan vil SV rekruttere nye og beholde de eksisterende barnehagelærerne?

For det første må vi begynne å snakke positivt om barnehagen, yrket blir fremdeles litt sett ned på. GLØD-prosjektet er viktig. Barnehagelærerne må være garanterte faste, hele stillinger. Lønn har mye å si! Barnehagelæreryrket er et lavlønnssyrke, og det er ikke godt nok!

Er etter- og videreutdannings-tilbud viktige?

Ja. Alle trenger teoretisk påfyll, uavhengig av utdanningsnivå. Del-tidsutdanninger, også arbeidsplassbaserte utdanninger, er vik-

tige for å beholde folk i barnehagene.

Hvordan vil SV løse problemet med utstrakt bruk av dispensasjoner?

Dagens adgang til dispensasjoner bør innskrenkes i størst mulig grad, jf *Framtidens barnehage*-meldingen. Dispensasjoner bør kun innrømmes for kortere tidsrom og for å opprettholde driften av barnehagen.

Øremerkede tilskudd er borte, nå får kommunene midler til barnehager som en del av rammetilskuddet. Mange kommuner innfører derfor kvalitetsforringende sparetiltak. Hva vil SV gjøre?

Selv er jeg tilhenger av øremerkinger til det aller viktigste, der vi

mener det er viktig med nasjonale standarder, som i barnevernet, i barnehagen og i skolen.

Hvordan sikre likebehandling av private og kommunale barnehager når det gjelder offentlige tilskudd?

Så lenge vi har to likeverdige deler innen barnehagesektoren, en privat del og en kommunal, der staten i begge tilfeller har et ansvar, må vi ha like lønns- og arbeidsvilkår både privat og kommunalt. Det kan settes som en betingelse for å få kommunalt tilskudd at den private har de samme lønns- og arbeidsvilkår, inkludert pensjonsordninger, som den kommunale barnehagen.

Vil la kommunene bestemme mer

Differensiert foreldrebetaling er en vei å gå for økt pedagogtettethet og dermed bedret barnehagekvalitet, sier Venstres Guri Melby.

Ser V en sammenheng mellom ansatte som barnehagens viktigste ressurs og de ansattes utdanningsnivå?

Ja, vi mener at 50 prosent av de ansatte i barnehagen skal ha en pedagogisk utdanning. Det neste store barnehagepolitiske løftet må skje i form av flere studieplasser og flere etter- og videreutdanningstilbud.

Hva forstår V med «kvalitet» og «et godt pedagogisk tilbud»?

Kvaliteten avhenger av et godt pedagogisk tilbud. Tilbudet skapes av barnehagelærerne og av fagfolk med sosialfaglig kompe-

tanse som kan oppdage og hjelpe barn med særskilte behov, for eksempel på grunn av en vanskelig hjemmesituasjon.

Støtter V Øie-utvalgets forslag til pedagognorm?

Kommunene må få bestemme sin egen norm, men vi mener de bør legge Øie-utvalgets innstilling til grunn.

Hvordan vil V rekruttere nye og beholde de eksisterende barnehagelærerne?

Det handler om lønn og arbeidsvilkår, og dermed status. En høyere pedagogtettethet vil avhjelpe det at mange slutter fordi de mangler et faglig fellesskap. Videre må vi tilstrebe en situasjon der yrkesmessig mobilitet like gjerne kan gå fra skole til barnehage, som omvendt.

Hvordan vil V løse problemet med utstrakt bruk av dispensasjoner?

En innstramming av adgangen til dispensasjoner avhenger av at vi klarer å bygge ut nok nye studieplasser og etter- og videreutdanningstilbud.

Øremerkede tilskudd er borte, nå får kommunene midler til barnehager som en del av rammetilskuddet. Mange kommuner innfører derfor kvalitetsforringende sparetiltak. Hva vil V gjøre?

Vi vil ha kvalitet, men vi mener også at lokalpolitikkerne må få lov til å bestemme over tilbudet. Befolkningen i kommunen må kvitte seg med politikere som ikke er i stand til å prioritere barnehage. Vi er imot øremerking, tilbudet må bestemmes lokalt. Kommunen må imidlertid også få virkemidler, for eksempel ønsker vi å fjerne en rigid makspris og si at dersom kommunen ønsker seg en høyere pedagogtettethet enn hva det legges opp til nasjonalt, kan kommunen kanskje ta 200 kroner mer fra alle forel-

Guri Melby er ikke stortingsrepresentant, men sitter i Venstres programkomité og i sentralstyret. Hun er høyskolelektor ved lærerutdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

drene og innføre høyere pedagogtettethet. En kommunen som ønsker å satse på kvalitet, får da muligheten til det. En statlig makspris er kvalitetshindrende. Kommunen kan også få ta høyere pris av foreldre med høye inntekter og lavere pris fra foreldre med lave inntekter.

Hva med likebehandling av private og kommunale barnehager når det gjelder offentlige tilskudd?

Vi har formell likebehandling og systemet er så bra som vi kan få det.

Barnas behov er viktigere enn kommuneøkonomien

Innsparingskreativitet og utbytteuttak på barnehagens bekostning må begrenses, sier Kristelig Folkepartis Øyvind Håbrekke.

Ser KrF en sammenheng mellom ansatte som barnehagens viktigste ressurs og de ansattes utdanningsnivå?

Ja, og *Framtidens barnehage*-meldingen legger opp til utdannings-tiltak som KrF vil støtte.

Hva forstår KrF med «kvalitet» og «et godt pedagogisk tilbud»?

Vi vil ha en barnehage som vektlegger de tre kjerneverdiene omsorg, barndommens egenverdi, og læring og utvikling.

Hva er etter KrFs mening en «tilfredsstillende pedagognorm»?

Øie-utvalgets mål er fint, men først må vi klare å oppfylle dagens norm.

Hvordan vil KrF rekruttere nye og beholde de eksisterende barnehagelærerne?

Kampanjer som GLØD er bra. Men den største utfordringen består i at 15 år etter avlagt eksamen har over halvparten av barnehagelærerne funnet seg andre jobber. For å motvirke dette må vi satse på tiltak for å styrke de ansattes motivasjon. Økt kvalitet og bemanning og mer stabilitet vil gi et mer stimulerende arbeidsmiljø. Samtidig må vi skjele til lønnsnivået om vi vil heve yrkets status.

Er etter- og videreutdannings-tilbud viktige?

Ja. Vi vil gi muligheten for etter- og videreutdanning til alle ansatte.

Hvordan vil KrF løse problemet med utstrakt bruk av dispensasjoner?

En vei å gå er å legge press på kommunene for å få disse til å anstrenge seg mer for å få tak i

kvalifisert personale, jf. forslag i *Framtidens barnehage*-meldingen.

Øremerkede tilskudd er borte, nå får kommunene midler til barnehager som en del av rammetilskuddet. Mange kommuner innfører derfor kvalitetsforringende sparetiltak. Hva vil KrF gjøre?

En del av problemet kan løses gjennom en bemanningsnorm som utformes slik at den ikke kan utvannes gjennom sykefravær og manglende vikarinnkalling. En bemanningsnorm som er spesifikk nok, vil kunne gjerde inn kommunenes muligheter for kreativitet og dermed redusere innsparingskreativiteten. Vi vil ha barnas behov i fokus, ikke kommuneøkonomien.

Hvordan sikre likebehandling av private og kommunale barne-

Øyvind Håbrekke, representant for Sør-Trøndelag, er andre nestleder av Stortingets familie- og kulturkomité og barnehagepolitisk talerør for Kristelig Folkeparti.

hagetilbud når det gjelder offentlige tilskudd?

Private barnehager må få et offentlig tilskudd som er 100 prosent av tilskuddet til kommunale barnehager. I dag klarer ikke kommunene og de private eierne å bli enige om hva den kommunale barnehagen koster, så vi må få tydelige retningslinjer for hvordan kostnadene skal beregnes.

Hva mener KrF om private barnehageeieres mulighet til å ta ut utbytte av driften?

De må kunne ta ut utbytte, men strenge nok kvalitetskrav til driften vil gjøre det vanskelig å ta ut et urimelig utbytte.

Vil styrke rekruttering gjennom et godt fagmiljø

En gjennomgang av rammefinansieringsordningen vil bli høyt prioritert når Høyre kommer i regjering til høsten, lover

Linda C. Hofstad Helleland.

Ser Høyre en sammenheng mellom ansatte som barnehagens viktigste ressurs og de ansattes utdanningsnivå?

Ja. Høyre vil gi alle ansatte et kompetanseløft, både assistenter, fagarbeidere og barnehagelærere. Vi vil også styrke lederutdanningen; vi trenger enda flere dyktige barnehageledere som skaper et godt miljø i barnehagene.

Hva er Høyres syn på god pedagogtettethet?

Øie-utvalget har mange gode forslag. Realistisk sett må vi imidlertid begynne med å få fylt opp over 4000 dispensasjonsstillinger med kvalifisert personale. I Høyres program går vi inn for å sikre pedagogtettetheten.

Hvordan vil Høyre rekruttere nye

og beholde de eksisterende barnehagelærerne?

Tall fra Samordna opptak viser 18 prosent nedgang i søkningen til barnehagelærerutdanningen. Vi mener veien å gå er gjennom å skape gode fagmiljøer i barnehagen. Vi må få tilbake flest mulig av de mange tusen barnehagelærerne som nå befinner seg i andre jobber. Får vi fjernet dispensasjonene, styrker vi fagmiljøet. Får vi hevet assistentene, blir de en del av fagmiljøet.

Vi ønsker arbeidsplassbasert kompetanseheving for assistenter og mer arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning. Vi må få

flere menn i barnehagen, og det handler selvsagt også om lønn.

Øremerkede tilskudd er borte, nå får kommunene midler til barnehagene som en del av rammetilskuddet. Mange kommuner innfører derfor kvalitetsforringende sparetiltak. Hva vil Høyre gjøre med det?

Rammetilskuddet har gitt full forvirring om hvordan man skal fordele tilskuddene til barnehagene. Store ressurser burde gått til det barnefaglige i kommunene, men gjør det ikke. Det har skjedd fordi regjeringen tvang dagens rammetilskuddsordning gjennom for tid-

Vil ha statlig stykkprisfinansiering

Solveig Horne svarer for Fremskrittspartiet i barnehagepolitiske spørsmål. Hun vil gi barnehagelærerne mer lønn, men er imot en pedagognorm.

Frp mener barnehagepolitikk er familiepolitikk og ikke utdanningspolitikk - hvorfor?

Barnehagen skal ikke være en del av utdanningsløpet. Barn trenger en plass der de får være barn. Foreldrene må imidlertid kunne velge en barnehage som vektlegger læring dersom de mener det er best for deres barn.

Dere vil liberalisere barnehage-loven - hvordan?

Barn skal ha rett til opptak det året de fyller ett, uansett når på året de fyller. Vi vil også ha en liberalisering av åpningstidene, inkludert muligheten for kvelds-åpne og døgnåpne barnehager. Mange er i en situasjon der de vil ha nytte av mer fleksible åpningstider.

Dere vil likestille offentlige og

private barnehager - hvordan?

Den økonomiske støtten private barnehager får, skal være 100 prosent av den støtten som gis til kommunale barnehager. Støtten må gis i form av statlig stykkprisfinansiering, en sum penger per barn. Regnskapsforskriften må også bli lik, for nå lar noen kommuner pensjoner og en del andre utgifter føres på andre budsjetter enn barnehagens, noe de private ikke kan gjøre.

Mener Frp lønnsnivået for barnehagelærere er godt nok?

Så lenge vi mangler så pass mange barnehagelærere i barnehagene, er nok lønnsnivået for lavt. Skal vi få flere, må lønnsnivået opp.

Hva mener Frp om personalsammenstillingen i barnehagen?

Vi går ikke inn for en pedagog-

norm i tråd med Øie-utvalget. Det må imidlertid alltid være en styrer og en pedagogisk leder med barnehagelærerutdanning i barnehagen. Vi mener også at andre pedagoggrupper enn barnehagelærerne må kunne arbeide der.

Hvordan vil Frp løse problemet med utstrakt bruk av dispensasjoner?

Mange tusen barnehagelærere arbeider andre steder enn i barnehagen. De må rekrutteres tilbake, blant annet gjennom lønnsinsentiver. Vi må også legge press på kommunene slik at de ikke så lett gir dispensasjoner.

Øremerkede tilskudd er borte, nå får kommunene midler til barnehager som en del av rammetilskuddet. Mange kommuner innfører derfor kvalitetsforringende sparetiltak. Hva vil Frp gjøre med det?

Vi ser at det kuttes, og at pengene brukes til andre ting, blant annet til å yte lokal kontantstøtte. Frp foreslår statlig stykkprisfinansier-

ing i kombinasjon med 100 prosent økonomisk likebehandling av kommunale og private barnehager.

Ja, hva med kontantstøtten?

Vi vil ha tilbud om statlig kontantstøtte til ett- og toåringene. Vi vil også at de kommunene som vil tilby lokal kontantstøtte, får gjøre det.

Solveig Horne, representant for Rogaland, er første nestleder av Stortingets familie- og kulturkomité og Fremskrittspartiets barnehagepolitiske talsperson.

Linda C. Hofstad Helleland, Høyre-representant for Sør-Trøndelag, er medlem av Stortingets familie- og kulturkomité.

vil vi ha stykkpris, som gir forutsigbarhet. Full likebehandling må innføres.

Hva betyr barnehagen for barnets senere trivsel og prestasjoner i skolen?

I noen barnehager forberedes barna på å bli skolebarn på en god måte, i andre gjøres nesten ingenting. Her er det mye å hente. Barnehagen trenger et godt nasjonalt kartleggingsverktøy slik at de barna som har behov for det, kan få hjelp, ikke minst til å beherske norsk.

lig. Kommer vi i regjering til høsten, så vil det å gjennomgå finansieringsordningen være noe av det første vi gjør.

Hvordan vil Høyre sikre likebehandling av private og kommunale barnehager når det gjelder offentlige tilskudd?

De må behandles helt likt tilskuddsmessig; det er de private blitt lovt skal skje i 2014. Videre

Språktesting og kontantstøtte

Det lyktes ikke Første steg å få til noe intervju med Miljøpartiet De Grønne. Her er likevel en summarisk presentasjon av partiets barnehagepolitikk.

- Det skal finnes barnehageplasser nok til dem som ønsker det.
- Toårig kontantstøtte videreføres inntil en samfunnslønnsreform er på plass. Barn av innvandrere må få tilbud om integreringsstøttende tiltak.
- Alle barn må få plass i den barnehagen som ligger nærmest boligen.
- Barnehagebarn må få mulighet til kontakt med voksne av alle generasjoner.
- Kommunene har ansvaret for å språkteste alle barn før de når fem års alder, og tilby språkutviklingsstøtte til de barna som trenger det.

Kommunene må skjønne alvorret

De vil bli pålagt flere kvalitetskrav fram mot 2020, så de må slutte å bruke barnehagepenger til andre formål, sier Arbeiderpartiets Gunn Karin Gjøl.

Ser Ap en sammenheng mellom ansatte som barnehagens viktigste ressurs og utdanning?

Ja, og den sammenhengen vil vi styrke. Vi vil ha mer enn ca en tredel pedagoger blant de ansatte, men vi vil ikke love 50 prosent fordi vi har så mange barnehageeiere som ikke klarer å tilfredsstille kravene.

Hva forstår Ap med «kvalitet» og «et godt pedagogisk tilbud»?

Vi forstår flinke fagutdannede barnehagelærere som har en plan for den jobben de gjør i henhold til en rammeplan som uttrykker samfunnets politiske ambisjoner.

Hvordan vil Ap rekruttere nye og beholde de eksisterende barnehagelærerne?

Kunnskapsdepartementet har spennende rekrutteringskampanjer gående, blant annet på nettet. Det å være barnehagelærer er en så spennende og givende jobb at vi må appellere til de unges hjerter. Lønn er viktig, og barnehagelærerne er en høyskoleutdannet gruppe med lav betaling. Jeg har stor sympati med dem, men lønn er en sak for partene i arbeidslivet.

Hvorfor er etter- og videreutdanning viktig?

Det er en nøkkel for å beholde de ansatte i barnehagen. Lønn er vik-

tig, men etter- og videreutdanning er like viktig, og vi må skru opp ambisjonene på det feltet.

Hvordan vil Ap løse problemet med utstrakt bruk av dispensasjoner?

Vi vil fjerne dispensasjoner for styrere og pedagogiske ledere. Dispensasjoner skal kun tillates som overgangsordninger, og det må kunne dokumenteres at den som er i en stilling på dispensasjon, er under utdanning.

Øremerkede tilskudd er borte, nå får kommunene midler til barnehager som en del av rammetilskuddet. Mange kommuner innfører derfor kvalitetsforringende sparetiltak. Hva vil Ap gjøre?

Kommunene må skjønne at de ikke kan redusere innsatsen i barnehagene fordi det vil komme ytterligere kvalitetskrav til dem, jf. meldingen *Framtidens barnehage*. De vil bli forpliktet gjennom lovverket. Vi mener ellers at kommunene har penger nok, de må bare la være å omdisponere dem til andre tiltak.

Gunn Karin Gjøl, representant for Sør-Trøndelag, er leder av Stortingets familie- og kulturkomité og Arbeiderpartiets fremste barnehagepolitiske talsperson.

Hvordan sikre likeverdige lønns- og arbeidsforhold for ansatte i private og kommunale barnehager?

Ansatte i private barnehager må få pensjonsvilkår som ansatte i kommunale. Dette er noe kommunene kan styre i forbindelse med overføring av penger til de private. Samtidig må vi vurdere å stramme opp regelverket ytterligere, slik at de private ikke kan bruke pensjon som en salderingspost for å kunne tjene penger på barnehagen. De ansatte må aldri bli en salderingspost!

Rødt med godtepose

Rødt har den mest ambisiøse barnehagepolitikken foran årets valg. Leder Bjørnar Moxnes vil ha gratis barnehageplasser til alle barn.

Hvordan skal dette finansieres?

– Vi vil øke beskatningen av de rikeste. Folk som tjener 2 millioner eller mer i året har råd til å betale mer skatt, fastslår Bjørnar Moxnes. – Skattenivået må fastsettes etter behovene. Vårt syn er at offentlig velferd må opp-prioriteres, og i offentlig velferd inngår blant annet gratis barnehageplasser.

Moxnes påpeker at vi har ganske mange svært velstående mennesker her i landet etter hvert, og skal all denne velstanden være forbeholdt privat forbruksvekst?

– Det dreier seg etter vår mening om offentlig velferd versus privat forbruk; dette er et veivalg, hva er den fornuftige bruken av pengene, sier han og viser til at vi har over 100 000 fattige barn her

i landet, så omfordelingsbehovet er stort.

Han legger til at Rødt også vil ha en såkalt likebeskatningsreform, det vil si at kapitalinntekt og arbeidsinntekt behandles skattemessig likt.

Men altså barnehagepolitikken: Alle de 25 kulepunktene i Røds arbeidsprogram lar seg ikke redegjøre for her. «Gratis barnehageplasser til alle» tilhører det første kulepunktet. Ellers kan nevnes:

- Innstramming av retten til dispensasjon fra utdanningskravene til styrer- og pedagogstillingene. Bruk av dispensasjon må følges opp med forpliktende tilbud og krav om utdanning.
- At alle barnehager skal ha egen styrer – en styrerstilling per tre

avdelinger.

- Lovfesting av bemanningsnorm – maksimalt tre små barn eller seks store barn per voksen.
- At minst 50 prosent av de ansatte i barnehagen minst skal ha pedagogisk høyskoleutdanning.
- Ansatte uten fagbrev eller høyere utdanning skal få tilbud om utdanning/kurs til å ta fagbrev. Det offentlige må stille med læringsplasser.
- At det skal settes inn vikarer fra første dag ved fravær.
- At barnehagenes åpningstider ikke utvides uten tilsvarende økning i bemanning.
- At det settes som vilkår at de ansatte sikres retten til tariff- og pensjonsavtaler ved tildeling av kommunal støtte til private barnehager.
- At førskolelærernes profesjonelle skjønn skal avgjøre når det er behov for nærmere observasjoner og

– Et godt tilbud til ungene avhenger av at de ansatte har gode lønns- og arbeidsvilkår og av et godt utdanningset personale, sier Bjørnar Moxnes, leder av Rødt.

testing av enkeltbarn.

- At muligheten til å ta ut profitt fra barnehagedrift fjernes.
- At ideelle barnehager sikres stabile og rimelige rammevilkår.
- At alle barnehagereformer fullfinansieres av staten.

Rødt mener dessuten også at barnehagen først og fremst er en del av utdanningsløpet, og dernest et velferdstilbud for foreldrene.

Nei til dispensasjoner

– ja til en bedre pedagognorm

Ap er tydeligst på at kommunene ikke kan gjøre regning med mer penger til barnehagedrift. Sammen med SV og Rødt mener Ap at private barnehager ikke må få bruke de ansatte som salderingspost for å kunne ta ut utbytte. Frp er på sitt vis tydelig når det gjelder pedagognormen, partiet avviser, som det eneste, blankt Øie-utvalgets normforslag.

O m utdanningstilbud: Alle partier, muligens med unntak for Frp, vil at alle barnehageansatte skal ha det flere kaller barnehagefaglig kompetanse. SV, Sp og KrF flagger eksplisitt støtte til pedagognormkravet i *Framtidens barnehage*-meldingen. Det gjør trolig Ap også, selv om det ikke tydelig framkommer av intervjuet.

Hvordan rekruttere nye og beholde eksisterende barnehagelærere: Alle partier mener barnehagelærerlønnen er for dårlig! Men gjøre noe med det? Nei. Lønn er en forhandlingssak mellom partene i arbeidslivet, som Ap og H sier.

SV mener ellers at garantert faste, hele stillinger vil hjelpe, KrF nevner motivasjonstiltak (?) og økt bemanning, Ap vil appellere til «de unges hjerte», H vil styrke barnehagen som fagmiljø gjennom utdanningstiltak på alle nivåer, V vil ha høyere pedagogtetthet og større muligheter for å bytte yrke og arbeidsplass fra barnehage til skole og omvendt.

Bruken av dispensasjoner: Alle partier vil fjerne eller sterkt begrense kommunenes adgang til dispensasjonsstillinger. SV nevner at et krav om begrensning ligger i *Framtidens barnehage*-meldingen (som muligens er vedtatt når dette leses). Løfter om bedre lønn bør brukes for å lokke barnehagelærerutdannet personale i andre typer stillinger tilbake til barnehagen, mener Frp eksplisitt. V vil ha utbygging av antallet utdanningsplasser; det vil nok de fleste partiene ha, selv om det ikke nevnes så tydelig.

Rammetilskudd og likebehandling: Alle vil ha økonomisk likebehandling av kommunale og private barnehager. H og Frp vil ha stykkprisfinansiering. Bare SV sier ja til øremerkede tilskudd. Ap, SV og Rødt knytter økonomisk likebehandling til like rettigheter i form av tarifflønn, pensjoner, m.m., for de ansatte – uten slike rettigheter, ingen likebehandling, et tydelig spark til de private. Ap sier dessuten at kommunene alt får penger nok fra staten, men de må lære seg å prioritere til fordel for barnehagene, slik *Framtidens barnehage*-meldingen også legger opp til.

Kontantstøtte og utbytte: De tydeligste kontantstøttetilhengerne er Frp og KrF. *Utbyttetilhenger* KrF er det med store forbehold, KrF mener at dersom barnehageeierne oppfyller alle kvalitetskrav, vil det ikke være mye igjen å dele ut utbytte av. *Utbyttetilhengerne* Frp og H må antas å være mer uforbeholdne.

Store og små forskjeller: Bortsett fra Rødts «godtepose» (les partiprogrammet), med en etter min mening uslåelig barnehagepolitikk sammenholdt med de øvrige partienes, er det verdt å merke seg at kun Ap, SV og Rødt markerer en klar interesse for de ansattes lønns- og arbeidsvilkår (som pensjoner). Ellers er forskjellene mellom partiene beskjedne. Ut fra hva partiene sier og lover foran valget 9. september, vil det neppe være barnehagepolitikken som avgjør hva folk flest stemmer. Noe annet er partienes lokale praksis – Oslos H-byråd Torger Ødegaard står trolig heller lavt i kurs blant de mest barnehagepolitisk interesserte i hovedstaden for tiden! **AS**

Utdanningsforbundet

utfordrer politikerne

Den som ønsker å møte noen av Stortingets toneangivende barnehage- og utdanningspolitikere, har sjansen 27. august. Hva mener politikere fra Ap, Høyre, KrF og SV om barn og barndom, om barnehagens innhold og samfunnsoppdrag? Og hva mener de for eksempel om kompetanse- og bemanningsproblematikk?

Seniorkonsulent Gun Aamodt lokker alle interesserte med gratis adgang og en forhåpentlig spennende debatt: – Arrangementet er åpent for alle som er interessert i barn og barnehage. Ikke minst håper vi at de vil komme for å fortelle sine egne historier fra barnehagehverdagen, og for å stille spørsmål til politikerne.

– Foruten politikerne, som er hovedpersonene og som vil utgjøre panelet, vil vi invitere Foreldreutvalget for barnehager (FUB), Barneombudet og Barnehageforum, sier Aamodt.

– Dessuten regner jeg med at forbundets sentralstyre og alle dets fylkesledere kommer, ettersom de har møte i sekretariatet den dagen.

Hvilke politikere kommer? Så langt har bare Høyres Linda C. Hofstad Helleland sagt ja. Hvem som kommer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti er ennå ikke avklart. Det er fire partiers barnehage- og utdanningspolitiske talspersoner som er invitert. Debattleder er frilans politisk kommentator Kristin Hoff, leder av Enkeltkvinneforetaket Hoffa. **AS**

Linda C. Hofstad Helleland fra Høyre kommer
(foto: Arne Solli).

Hvem kommer fra de andre partiene?

Gun Aamodt er med på å arrangere dette barnehagepolitiske møtet bare 13 dager før valget
(foto: Arne Solli).

Stedet er Lærernes hus,
Osterhausgata 4 A i Oslo,
tirsdag 27. august kl. 18.00.
Fri entré! Alle velkomne!

Skolærer foreldre

En gang i året arrangerer personalet i Smedhusåsen barnehage seminar for foreldrene, der de får en innføring i aktuelle barnehagespørsmål. I år var temaet *Foreldresamarbeid til barnets beste*.

Vårseminaret i Smedhusåsen barnehage i Rygge i Østfold oppstod riktignok av nød, for å lokke foreldrene til det stadig dårligere besøkte vårforedremøtet. Da ideen ble realisert første gang i 2011, ble den imidlertid straks en suksess, ifølge daglig leder Royne K. Berget.

– Vi strevde med å dra folk til foreldremøtet på våren, selv om vi hadde den årlige brukerundersøkelsen å presentere – kanskje fordi resultatene av undersøkelsen varierte lite fra år til år, sier Berget. – Høstmøtet var preget av informasjon fra de forskjellige avdelingene, hvilket var greit nok, men vi fant at vi måtte gjøre noe for å gjøre vårmøtet mer attraktivt. Vi bestemte oss for å vise hva vi pedagoger sitter inne med av fagkunnskap og dermed hva som ligger til grunn for den jobben vi utfører i det daglige – økt vektlegging av vår profesjonalitet, kan man si.

Så ble det seminar med nytt hovedtema hvert år: Lek i 2011, *Barns utvikling og grensetting* i 2012, og *Foreldresamarbeid til barnets beste* på møtet 13. mars i år. Til det siste ble Første steg invitert, og rundt 40 frammøtte foreldre (av 63 foreldrepar) må kunne kalles akseptabelt.

Personalet i barnehagen bruker seg selv som foredragsholdere: – Vi vil by på oss selv og vise hva vi kan, sier Berget. – Et seminar som dette er også en anledning for oss til å komme nærmere innpå foreldrene, og til å gjøre oss selv mer tilnærmede og tilgjengelige for dem.

I fjor gjennomførte foreldrene gruppediskusjoner med oppsummering i plenum til slutt, og Berget tror foreldrene fikk mye ut av den måten å gjøre det på: – Det hele ble en god arena for utveksling av tips og råd mellom personalet og foreldrene. I år har vi likevel valgt å gå rett på plenumsdiskusjonen.

Personalet har laget et evalueringsskjema der foreldrene blant annet kan være med på å foreslå temaer for neste år.

Belyser viktige temaer

– De temaene som velges ut er viktige for alle, sier en av de frammøtte foreldrene, Marit F. Bergerud, som også sitter som nestleder i Smedhusåsen barnehages styre. – Det er også viktig å få innblikk i personalets hverdag gjen-

nom presentasjonene på et seminar som dette.

– Personalet er dessuten flinke til å invitere foreldrene til samtaler, sier Svein H. Davidsen, styrets leder. – Har foreldrene spesielle ønsker, blir de ivare tatt.

De uttaler seg meget positivt om daglig leder: «Det er lett å snakke med Royne», selv om Bergerud legger til: – Men vi må jo av og til invitere oss selv inn for å få vite ting!

Foreldreseminar og årsmøte

Barnehagens fulle navn er Smedhusåsen barnehage SA, den er en andelsbarnehage og foreldreid. Da Første steg besøkte vårseminaret 13. mars, gikk dette etter hvert over i andelslagets årsmøte, som Første steg ikke deltok på.

Smedhusåsen er en fireavdelings barnehage med to småbarnsavdelinger, en tre- til fire-årsavdeling og en fire- til femårsavdeling, 77 barn i alt.

Av 20 fast ansatte er 10 førskole-/barnehagelærere – det vi si at staben består av 50 prosent pedagoger! Daglig leder Berget er imidlertid eneste mann blant barnehagelærerne, og også blant assistentene finner vi kun en mann. **AS**

Ann Karene Molvigs opplesning av egen-skrevet dikt var et av seminarrets mange høydepunkter.

Svein H. Davidsen og Marit F. Bergerud har barn i barnehagen samtidig som de er henholdsvis leder og nestleder av barnehagens styre. De synes de får et godt innblikk i personalets hverdag gjennom det årlige vårseminaret med et eget tema.

Royne K. Berget (royne@smedhusaasen.no) er daglig leder av Smedhusåsen barnehage. Det årlige vårseminaret med foreldrene ser han på som en god arena for informasjon til foreldrene, og for utveksling av tips og råd mellom foreldrene og personalet (alle bilder: Arne Solli).

Elin Buvik, pedagogisk leder av avdeling Tellus i barnehagen, var en av dem som deltok i presentasjonen av årets tema, *Foreldresamarbeid til barnets beste*. I tillegg til hovedtemaet fikk foreldrene informasjon fra andre medlemmer av personalgruppen om temaer som barnehagens samarbeidspartnere, opplysnings- og taushetsplikten, m.m.

bravø®

www.bravoleken.no

0 - 3 år

BRAVO-LEKEN ER ekstra tidlig og helhetlig innsats. Ord- og bildekort og konkrete gjenstander lar barna få erfare begreper med alle sansene. Det hele er satt sammen til en variert lek med motoriske utfordringer der alle, uansett utgangspunkt, kan delta. Leken tar bare 15 minutter.

INNHALDSRIKE KURS i Bravo-leken gir kompetanseheving innen tidlig språk- og sansestimulering, kosthold, fysisk aktivitet og trygg tilknytning. Sertifiserte Bravopedagoger kommer gjerne til din barnehage for å gi kurs og veiledning.

MATERIELLET FINNES på nettbutikken www.bravoleken.no. Bravo-leken er et supplement til annet pedagogisk opplegg og gir et solid grunnlag for barns læring og livsmestring.

“Vi har savnet noe for de yngste barna og ser virkelig at Bravo-leken har innfridd våre forventninger.”

Tonje B. Laurendz Bornø,
Styrer Nordberg menighetsbarnehage

Intempo AS
6823 Sandane
post@intempo.no
970 43 426
920 90 466
www.bravoleken.no

Praktisk klokskap og faren for et nytt dogme

Av Kjetil Steinsholt

Praktisk klokskap kan vi kun tilegne oss indirekte gjennom åpen erfaring. Faren kan være at vi gjør praktisk klokskap til et dogme, som et svar på OECD-fornuften.

Innen OECD har man de siste årene fokusert på nytten av at det gjennom strengere krav til evaluering og dokumentasjon kan settes opp mål og standarder for «best practice» og kvalitet i barnehagen. Dette skjer gjennom policyområdet *Early Childhood Education and Care*, som på samme måte som PISA (= *Programme for International Student Assessment*) hører under det samlede *OECD Directorate of Education*, undergruppen for førskole. Her har man blant annet forskningsrapporter som *Starting Strong 1, 2 og 3*, og *Babies and Bosses*.

Slike rapporter følger de velkjente OECD-modellene med en blanding av statistiske analyser av ulike land, supplert med rapporter fra utvalgte land. På denne måten blir det mulig, hevdes det innenfor OECD (= Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling, Red.s anm.), å sammenligne de ulike landenes satsing på barnehage. Det kan derfor skapes en sunn innbyrdes konkurranse mellom landene gjennom en blanding av *peer pressure* (det vil si påtrykk fra de jevnbyrdige eller likesinnede), utveksling av strategiske ideer, bekymring over egen nasjonal plassering på rankinglistene, og hvordan dette vil kunne virke inn på hvert enkelt lands fremtidige konkurranseevne.

Dette viser seg dramatisk hos oss her hjemme gjennom NOU 2010:8 *Med forskertrang og lekelyst* hvor barnehagen blir betraktet som viktig for å skape økonomisk konkurransedyktighet og vekst. Det å innføre systematiske og formelle læringsprogrammer og metoder i barnehagene vil, ifølge NOU-en, garantert føre til bedre læringsevne og læringskapasitet og dermed også til bedre skoleprestasjoner i framtiden. Dette kan i verste fall føre til at førskolelærere/barnehagelærere må tenke barnehage på en annen og mer instrumentell måte, noe som kan gå på bekostning av den praktiske klokskapen som alltid har vært av stor betydning i barnehagen. Derfor har vi i dag fått nye stemmer som minner oss om kvalitetene ved den praktiske dømmekraft. Men det er fort gjort å gå for langt.

Som ikke kan dokumenteres

Er det slik at mange barnehagelærere i dag er blitt mer og mer opp-tatt av den praktiske klokskapen fordi de har erkjent grensene for

hva det er mulig å få til gjennom moderne metoder når det gjelder kartlegging, diagnostisering, intervensering og planlegging i barnehagen? Spørsmålet er interessant ikke bare ut fra et etisk perspektiv.

Mange som i dag snakker om praktisk klokskap, ønsker å vise at det finnes en form for praksis i barnehagen som ikke kan gjøres vitenskapelig og som ligger langt utenfor det som eksplisitt kan dokumenteres.

Kanskje er praktisk klokskap et svar på det urolige og tilbakevendende spørsmålet om det i det hele tatt er mulig å forholde seg til den usikkerhet og risiko som hele tiden nødvendigvis må prege livet i barnehagen? Er det slik at det ropes etter praktisk klokskap fordi vi ønsker en alliert å være sammen med i det brutale møtet med det vi ikke lenger kan forestille oss, det vi ikke kan planlegge oss frem til, det usikre, risikofylte og uutsigelige som vi uunngåelig vil møte i en skjør og flytende hverdag?

Hvis vi ikke lenger har teorier, metoder, prosedyrer og teknikker

som kan styre oss gjennom usikkerhet og frykt – la oss heller forsøke oss med visdom og klokskap! La oss få mer praktisk klokskap og den magien dette begrepet kan trylle frem, la oss få frem de kloke og djerpe heltene som uten nøling møter det usikre på strak arm og som skaper interessante figurer i møte med de store og tilsynelatende uløselige problemene vi står overfor. La oss få praktisk klokskap på en slik måte og i et slikt omfang at de som har tilgang til et slikt kreativt og improvisatorisk arsenal av profesjonell praktisk kunnskap får komme på banen slik at vi en gang for alle kan vinne over usikkerhet, ubeslutsomhet og impotens.

Praktisk kunnskap har derfor for mange blitt orientert (og idyllisert) mot de flytende, ikke-reproduserbare og tilfeldige aspekter ved det daglige livet i barnehagen. Det kryr nemlig av slike situasjoner der. Det avgjørende med praktisk klokskap er at den ikke er knyttet til universelle, kontekstuaavhengige regler eller teknikker som kan gjentas på samme måte om og om igjen, men heller en slags klok kunnskap som passer til skiftende omstendigheter. Praktisk klokskap blir da en evne til å kunne ta ting på sparket, å tenke med begge beina på bakken, å finne på det som er nødvendig i øyeblikket, å være innovativ, improviserende, prøvende; en evne til å bevege seg sammen med hendelsenes dynamikk og la ens logoer og teoretiske helter henge løst. Det er en evne til å kunne vurdere skiftende omstendigheter slik at det blir mulig å finne ut hva som skal gjøres i helt bestemte situasjoner.

Det betyr også at praktisk klokskap forholder seg til hvordan vi kan handle klokt i tvetydige situasjoner uten forhåndsbestemte resepter eller detaljerte handlingsplaner. I møtet med det uforutsigbare vil vi gjennom praktisk klokskap kombinere kunnskap, dømmekraft, forståelse og intuisjon på hensiktsmessige måter for å kunne handle treffende i bestemte kontekster. Det er ikke snakk om å anvende rene teknikker, metoder eller prosedyrer, men en praktisk evne til å vise god takt, timing og oppmerksomhet når det er snakk om å trekke på egen situasjonsforståelse. I barnehagen kreves det ofte at man må handle raskt. Den praktiske klokskap åpner opp for hurtig overveielse, hurtig forestillingsevne og oppfinnsomhet; klok dømmekraft følger ikke regler eller metoder. Det tar nemlig for lang tid.

Som et svar på OECD-fornuft

Det har altså blitt mer og mer vanlig å gjenoppfriske og oppdatere forestillingen om praktisk klokskap som et svar på en form for overrasjonalisering eller stiv instrumentell OECD-fornuft. Derfor har praktisk klokskap blitt et viktig tema for en rekke pedagoger som på en eller annen måte forholder seg kritisk til barnehagen som et mulig metodeutprøvende laboratorium.

Det kan derfor virke som om mange i dag ønsker å bruke praktisk klokskap som et kritisk begrep, et begrep som kan brukes som et svar på økende teknologisering og læringspress, og ikke minst det faktum at vi blir mer og mer avhengige av eksperter på nesten alle barnehagelivets områder. Praktisk klokskap kan fremstå som en motgift til en moderne verden som i sterkere grad enn tidligere styres av markeds-krefter og økonomi, av management, konkurranse og vitenskapelig fornuft.

Istedenfor en pedagogikk som ensidig bygger på statistikk og evidens skal praktisk klokskap gi innsikt i og være med på å danne gode pedagogiske ledere og ikke minst deltagende og medinnflytende barn.

Istedenfor standardisert metodisk forlokkende programvare skal praktisk klokskap gi førskolelærere de riktige og gode menneskelige målene – et moralsk kompass for det sosiale liv.

Istedenfor å bygge på økonomiske konkurransedyktighet og evidensbaserte kunnskapsformer blir det viktigere enn noen gang å bygge på stedegen lokal tilskikket barnehagekunnskap.

Noen mener at praktisk klokskap kan være en egnet måte å vinne tilbake kraften som ligger i den menneskelige dømmekraft, slik at førskolelærere igjen kan tilegne seg retten til pedagogisk ansvar og finne tilbake til gode beslutninger som i dag i økende grad monopoliseres av eksperter og andre spesialister. Derfor kan praktisk klokskap være viktig for å overskride ekspertenes tyranni og helt avgjørende for å bygge opp en praktisk sunn fornuft i konstruksjonen av et aktivt og deltagende barnehagedemokrati.

Faren for et nytt dogme

Jeg tror likevel at når det gjelder praktisk klokskap kan vi ikke bare snakke om noe udelst positivt. Det kan rett og slett bli et nytt dogme, en ny teknikk. Praktisk klokskap gjør oss derimot forberedt på å forstå en gitt situasjon på forskjellige måter, slik at vi kan akseptere og slå oss til ro med situasjonen slik den ser ut til å være.

Det er snakk om å være beredt på å kunne redegjøre for forskjellige allerede tilgjengelige forståelsesmåter av en situasjon som vi ønsker å handle i. Det er en slags negativ kvalitet som presser frem en åpenhet overfor erfaringer, en slags beredskap som gjør at vi betrakter situasjonen som den er, men samtidig vet at det finnes helt andre måter og forstå den på. Gjennom praktisk klokskap vil vi være villige til å se ting fra andre perspektiver og være åpne for å utvikle våre egne tolkningskategorier i lys av det nye. Praktisk klokskap åpner oss for mangfoldet og rikdommen som ligger i andre måter å forholde seg til verden på.

Men det viktige og helt avgjørende poenget er uansett at praktisk klokskap ikke kan læres bort gjennom undervisning eller metodebøker. Det er ikke noe vi kan lese oss frem til; den kan kun tilegnes indirekte gjennom åpen erfaring. Det er også derfor den er så sjelden.

**Praktisk kunnskap gjør oss ...
forberedt på å forstå en gitt
situasjon på forskjellige måter,
slik at vi kan akseptere og slå
oss til ro med situasjonen slik den ser ut
til å være.»**

Et økende sikkerhetsfokus kan være skadelig for barns utvikling

Enkelte foreldres opptatthet av sikkerhet ser ut til å tvinge enkelte barnehager til å innføre forebyggende tiltak etter kontinental modell. Resultatet er fjerning av trær for å hindre klatring og slutt på badeturer til strand eller svømmehall. Ellen Beate Hansen Sandseter mener et overdrevent risikofokus i seg selv kan være en risiko, idet barna fratas muligheten til egen risikovurdering.

Sammen med høskolelektor Ole Johan Sando og ytterligere to forfattere har førsteamanuensis Ellen Beate Hansen Sandseter ved Dronning Mauds Minne, Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH) i Trondheim skrevet rapporten *Kartlegging av hendelser og ulykker som medfører skade på barn i barnehage* på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Rapporten ble utgitt tidligere i vår og den viser at i 98 prosent av tilfellene er de skadene barn pådrar seg i barnehagen i praksis på blåse på- og plasterlapp-nivå, i verste fall med et lege- eller tannlegebesøk uten behov for oppfølging etterpå. Medianen for skader per barn er på 0.1, det vil si at hvert tiende barn skadet seg i løpet av året.

Rapporten inneholder data fra 1693 barnehager i 2012. I disse 1693 barnehagene befant det seg vel 78 000 barn i 2012. Det ble rapportert 22 alvorlige skader, men bare tre av dem ble beskrevet slik at rapportforfatterne vet noe mer om dem. Det dreide seg blant annet om et kraniebrudd (men ingen dødsfall). Sandseter tror tallet 22 kan være for høyt, da 11 av disse såkalt alvorlige skadene var registrert i to barnehager, og ingen av disse skadene ble beskrevet. Forskerne valgte imidlertid å ta dem med i rapporten likevel.

Rapporten nevner altså 22 alvorlige skader, uten at det på bakgrunn av informasjonene fra barnehagene alltid framkommer hva som menes med alvorlig. Man kan kanskje være så fri at man antyder at mellom 2 og 3 tiendedels promille av barna kom alvorlig til skade (Red.s anm.).

Til sammenligning viser tall fra Statistisk sentralbyrå for 2011 at antallet trafikkskadede barn i alderen null til fem år her i landet var 6,5 barn per 1000 innbyggere – det blir rundt regnet 300 trafikkskadede null til femåringer,

befolkningen sett under ett i 2011. I dette tallet ligger alle alvorlighetsgrader. Antallet omkomne eller hardt skadde null til femåringer som følge av trafikkuulykker var i 2010 rundt 20, ifølge SSB.

2012-tall fra SSB viser at i perioden 1996 – 2009 forekom det sju dødsulykker i barnehager og på lekeplasser, inkludert på tidspunkter utenfor barnehagens åpningstid, framgår det av rapporten.

For få skader?

En av rapportens informanter (alle informantene er barnehagestyrere) sier hun synes barnehagen hennes har for lave skadetall i forhold til antallet barn. Dette, mener hun, kan skyldes at barna ikke får utfordringer nok i utetiden i barnehagen. Sikkerhetsfokus på barnehagens uteområde kan således være negativt for barnas utvikling (side 34).

Rapporten antyder at det kan være en trend her, og at det er foreldre som er pådriverne for å fjerne alle mulige risikomomenter fra barnehagen, ofte under motstand fra barnehagepersonalet. Sando, som har dybdeintervjuet 20 styreere, bekrefter at blant annet foreldre presser på, for eksempel for å få fjernet trær. Men om disse foreldrene utgjør en stor del av antallet foreldre, kan han ikke si noe om.

– Mange foreldre vil også at barna skal få utfordringer og bli skitne, sier Sando.

En styrer skriver (side 49): «Det er blitt færre utfordringer for barna. Merker en økning av bekymrede foreldre. De minste barna kan bli frustrerte over å bli avbrutt i 'farlig' lek. Jeg er redd for at fokuset på sikkerhet gjør det mer utrygt for barn. De mestrer i mindre grad 'vanskelige' hindringer.»

Resultatet blir felling av trær, slutt på bade-

Kommer han til topps? Ja, det gjorde han – til sin egen store glede og stolthet. Men hvor mange klatrestubber av dette slaget blir fjernet fra barnehagene som følge av overdreven frykt for skader?

Overopptatthet av sikkerhet kan gjøre mer skade enn gagn, mener Ole Johan Sando (ojs@dmnh.no) og Ellen Beate Hansen Sandseter (ebs@dmnh.no) (bildet), som sammen med kollegene Ingar Pareliussen og Camilla Kalvatn Egset har skrevet rapporten *Kartlegging av hendelser og ulykker som medfører skade på barn i barnehage* (2013) for Utdanningsdirektoratet.

turer, restriksjoner på klatring på bergknauser, restriksjoner på turer i naturen, og mye annet.

– Dette er en økende tendens, sier Sandseter. – For bare få år siden ville denne tendensen knapt vært synlig, dette er første gangen jeg ser den så tydelig i datamaterialet. Rundt 60 prosent av styrerne melder nå at foreldrepress i stor eller nokså stor grad påvirker aktivitetene i barnehagen. Dette er urovekkende.

Hva skjer når trær, knauser og annet fjernes? Jo, inn kommer sterile plastlekeapparater som barna oftest rekordfort blir lei av. Forutsigbar lek er oftest uinteressant for barna.

Mot strømmen

I verste fall kan norske barnehager være inne i en mot strømmen-utvikling, og i alle fall inne i en utvikling Sandseter er sterkt uenig i. Hun er rådgiver i et utvalg som arbeider med EUs lekeplasspolitikk (se Første steg nr. 3/2012), og selv om det er delte meninger i dette utvalget, er det en stor fraksjon der som er for å myke opp et rigid regelverk. Det er en økende vilje til å tenke på hva som er best for barn, og ikke bare tenke på tekniske detaljer som maskevidden på klatrenett.

– Før var EUs lekeplasskontrollører kun opp-tatt av «risk assessment», altså risikovurdering, sier hun. – Nå skjer det en dreining mot «risk/benefit assessment», altså en vurdering der risiko settes opp mot hva som er bra for barnas utvikling.

I England har man kommet lengst. Der utga Health Safety Executive (HSE, noe tilsvarende et arbeidsmiljøtilsyn) i fjor høst et skriv om barns risikoutforskning.

– I England ser man resultatene av dette skrevet allerede. Det fortelles om foreldre som reagerte heftig da barnet deres brakk armen i barnehagen. Styreren kunne da vise til skrevet der det stod om hva som til sjuende og sist faktisk er til barnets beste. England er for tiden det landet der endringsviljen er størst i retning «risk/benefit assessment», sier Sandseter, som frykter vi her til lands nå beveger oss motsatt av England.

– Jeg mener risikofokusert kan være en risiko i seg selv, sier hun. – Det er uheldig hvis barn fratas muligheten for egen risikovurdering.

Hun ser ikke bort fra at mer eller mindre etterrettelige medieoppslag om barnehagens påståtte elendighet påvirker styrere til å gi etter for usaklig foreldrepress: – De frykter kanskje for å havne på en forside.

Farligere i hjemmet

Ifølge Sandseter viser internasjonale studier, blant annet australske, at flere barn kommer til skade i hjemmet enn i barnehagen.

Når det gjelder ulykker i barnehagen, viser det seg, trolig ikke særlig overraskende, at gutter skader seg langt oftere enn jenter. Når det gjelder alvorligere skader, er forskjellen mellom kjønnene likevel ikke særlig stor. Det ser også ut til å skje flere ulykker i små barnehager enn i store, ifølge rapporten (side 38).

Fallulykker dominerer (rapportens side 43). Fallskadene – som karakteriseres som moderate skader – utgjør mer enn det dobbelte av alle andre typer skader til sammen. Fallmatter under klatrestativet hjelper ikke alltid, en underarm kan brette likevel.

– Det finnes eksempler der et barn faller på flat mark, på asfalt, og pådrar seg hjernerystelse, sier Sandseter. – I ett eksempel var barnet på vei hjem fra barnehagen sammen med en av foreldrene da uhellet skjedde.

Private barnehager ser ut til å være mer fornøyd med sine sikkerhetsrutiner enn kommunale, men forskjellen er liten (rapportens side 44).

Sandseter mener styrere og barnehageeiere må tenke seg meget godt om før de investerer mer penger i sikkerhetstiltak i barnehagene: – Jeg tror ikke det er mye sikkerhet å hente på mer pengebruk. Er det mulig å betale seg til absolutt ingen skader i en barnehage? Det blir i så fall en meget begrensende og trist barnehage! Jeg tror heller ikke det er mulig – jf. barn som ulykkeligvis brekker beinet idet de hopper ned fra en 30 cm høy benk. **AS/tekst og foto**

Sleiverud barnehage i Bærum: «Framtidens barnehage» 25 år etter

På Sleiverud i Bærum fant vi et 25 år gammelt svar på oppgaven med å utforme fremtidens barnehage - en av landets første basebarnehager. Hvilke tanker lå til grunn, hvilke grep ble tatt og hvordan fungerer bygget 25 år etter? Kan erfaringer fra Sleiverud ha betydning for barnehager som bygges i dag?

Av Randi Evenstad og Birger Dahl
(tekst, foto og illustrasjoner)

Mens det flere steder i dag meldes om store utfordringer med å etablere barnehagehverdagen i bygg med utradisjonell utforming som base- og soneorganisering, kan vi i Sleiverud barnehages årsplan 2012/13 lese at «den arkitektoniske utformingen særpreger barnehagen og driften. Bygget er utformet slik at man kan vektlegge samarbeid, fellesskap og utnytte lokalene og personalressursene til beste for alle barn. Utforming med baser og fellesareal gir gode muligheter for aktiviteter i grupper og aktiviteter tilpasset de forskjellige målene vi jobber mot».

Nå har regjeringen lagt fram Stortingsmelding nr. 24 (2012-2013) *Framtidens barnehage*. Selv om tittelen slår an en offensiv holdning til barnehagens utvikling i morgendagens samfunn, fant vi lite nytt å lese om barnehagebyggets utforming. Tittelen er heller ikke ny. Da den store barnehageutbyggingen tok til omkring 2004, uttrykte mange kommuner gjennom Storbysamarbeidet (Buvik 2004) at de ville bygge «framtidens barnehage».

Planlegging av Sleiverud barnehage inngikk i en helhetlig sammenheng omkring fremtidens boligutforming og kvaliteter i nærmiljøet. Boligutstillingen *Bygg for fremtiden* ble satt opp på

Sleiverud i 1987. Forut for den ble det avholdt en åpen arkitektkonkurranse. Div. A. Arkitekter MNAL A/S vant og ble arkitekter for kombinasjonen barnehage/grendehus og en boliggate som lå i tilknytning til hverandre inn mot en plass- som et midtpunkt i nærmiljøet.

Grendehus med barnehage

Utgangspunktet i programmet for konkurransen var et grendehus med barnehage for inntil 64 barn. Arkitektene skriver:

«Ønsket om å kombinere grendehus og barnehage åpnet muligheten for å planlegge barnehagen etter funksjonsdelingsprinsippet, dvs. at barna deles inn i fire grupper, hver på 12 – 16 barn. Hver gruppe har sin «hjemmebase», som inneholder garderobe, vaskerom/stellerom, WC, aktivitetsrom på ca. 30 kvm, samt en grov-inngang direkte fra utelekeområdet. I tillegg til hjemmebasene inneholder huset fem mindre rom, samt storsalen. Ett av de fem rommene er innredet som kjøkken/spis, mens de øvrige fire rommene gir plass til ulike aktiviteter som musikk, sløyd, bibliotek og forming.» (Byggekunst 1988/2)

Tanken var at «funksjonsdelingen» muliggjorde at grendehus og barnehage kunne disponere spesialrom sammen, men at «hjemmebasene» skulle være private for barnehagen. Et sentralt, halvklimatisert fellesareal skulle fungere som lobby for grendehuset og som et

halvklimatisert lekeareal for barnehagen. Arkitektene tenkte dette som et ute/innerom som kunne møbleres med benker, bord, sandkasser, plass til å hoppe tau og med paradis malt på gulvet og planter voksende opp langs veggene.

Spennende og idealistiske tanker: Barnehage og grendehus i sambruk i et aktivt nærmiljø. Barnehagens arealer fordeles mellom «hjemmebasene» og fellesarealer i kombinasjonsbruk med samfunnet rundt. Barnehagen skulle tåle en støyt og være et verksted for barn – ikke en finstue. Barnehagens basisarealer konsentreres til «hjemmebasene» med lekeareal under 2 kvadratmeter per barn. Dermed fjerner utformingen seg fra avdelingsbarnehagen ved at større arealer blir fellesarealer innredet som spesialrom/temarom for aktiviteter som musikk, bibliotek, sløyd og forming, etc.

Begrepet «hjemmebasene» var tidligere kjent blant annet fra den svenske Barnstugeutredningen (1968). I Norge beskrev Eva Balke (1976) en ny type barnehage med åpnere planløsning og mer vekt på fellesarealer. I stedet for et bygg med mange små rom og mange faste vegger, kunne et åpnere bygg gi pedagogene mulighet til selv å definere leke- og aktivitetskroker ved hjelp av møblering og lettvegger. Færre faste vegger kunne gi mer fellesskap på tvers av avdelingsskille og bedre anledning til å variere rom og innredning ut fra barnas skiftende interesser og ulike behov.

Div. A har beskrevet funksjonsdelingstanken nærmere i presentasjonen av Helenes barnehage som ble bygget for Husmødrenes barnehager i Oslo i 1986:

«Fordi servicefunksjonene (i «hjemmebasene») ligger i enden av hvert bygg med lekerommene mellom hjemmebasen og felleshuset, kan barnehagen drives etter funksjonsdelingsprinsippet, dvs. med alle lekerom inn-

Vinterblikk mot Sleiverud barnehage; hovedinngangen ligger rett bak trærne midt i bildet. Til høyre for inngangen ligger de «gule» hjemmebasene samt personalavdelinger med kontorer. Lengst til venstre skimtes boliger som ble oppført samtidig med barnehagen i forbindelse med boligutstillingen *Bygg for framtiden* i 1987.

Nisjevinduer og overdekkede uteplasser nær bygget er fine kvaliteter ved hjemmebasene i Sleiverud barnehage.

redet for sin spesielle aktivitet. Med utgangspunkt i hjemmebasene kan således barna i løpet av dagen ta i bruk hele huset, og man slipper tre dukkekroker, tre puterom, tre sett legoklosser, etc. Isteden er hvert lekerom innredet for sin bestemte aktivitet, så som forming, musikk, rom for spill, putelek, etc.»

Fellesdelen i Helenes barnehage var i et eget bygg i midten av barnehagen og den var beregnet for utleie.

Sleiverud barnehage og Helenes barnehage er eksempler på at man på slutten av 1980-tallet utforsket nye barnehageformer. Man var på vei i retning av planløsninger som dannet utgangspunkt for utviklingen fra 2004/2005 mot base- og sonebarnehager.

25 år etter

Sleiverud barnehage har bygningsmessig stått seg godt mot tidens tann og framstår omtrent som på bildene fra 1988 (Byggekunst). Rene linjer, robust materialbruk (malt panel) på vegger bidrar til at det nesten virker som om tiden har stått stille, selv om bygget har huset hundrevis av barn. Glasstaket i det halvklimatiserte midtrommet er tettet igjen på grunn av problemer med lekkasjer og «drivhuseffekt» på varme dager. Men sidelys og store glassflater i enden av glassgata gjør at rommet likevel framstår lyst og åpent. Glasstaket savnes knapt. Men brukerne opplever at gata enten er for varm eller for kald og at den i hverdagen brukes til lite annet enn som gjennomgangsrom og til sentral oppbevaring av felles lekemateriell som kan tas med inn i hjemmebasene eller til tema-/spesialrom.

Spesialrommene på hver side av glassgata brukes nå bare av barnehagen. Grendehusbruket er begrenset til storsalen der beboermøter, bursdager og arrangementer finner sted.

Kontakten mellom midtrommet og felleskjøkken/spiserom og temarom er god, takket være store glassflater i veggene. Aktivitetene i temarommene blir ikke hemmet av det som skjer i glassgata – barna er vant til at folk går forbi og de arbeider konsentrert med sitt.

Styrer Monica Andersen sier at barnehagens organisering med hjemmebaser og fellesareal fungerer godt. Gata i midten gir god kontakt mellom personale og barn på hver hjemmebase – her er ingen «dine og mine barn», slik det av og til kan oppleves å være i avdelingsbarnehager. Barna har tilhørighet til sin base, men har også god kontakt med barn og voksne i resten av barnehagen.

Barnehagen arbeider temabasert med utgangspunkt i en barnebok som gir barna morsomme og lærerike fellesopplevelser gjennom hele året. Barnebokens tema inspirerer og motiverer også personalet til å bidra på ulike måter. Arbeidet med temaer gir barna felles leketemaer som beriker fantasi og læring og integrerer alle rammeplanens fagområder. Det pedagogiske innholdet i Sleiverud barnehage støttes godt opp av bygningens utforming. Fellesskapstanken er sentral både i tematikken og i byggets planløsning.

Barnehagen har en felles hovedinngang fra nord – forbi kontorer/personalrom og inn i den sentrale gata, som alle barnehagens øvrige rom nås fra. Organiseringen er klar og lesbar. Nær inngangen er det frodig dokumentasjon fra barnas opplevelser og aktiviteter på veggene, en hvileplass og oppstillingsplass for vogner. En miljøstasjon i hjørnet vitner om at barnehagen har begynt arbeidet med å kvalifisere seg for Grønt Flagg (om Grønt Flagg-barnehager, se Første steg nr. 1 i år. Red.s anm.): Barnehagen arbeider med miljøopplæring av både personalet og barn.

I hjemmebasen kommer man inn i en fingergarderobe som rommene i basen er gruppert rundt: På den ene siden ligger et større og et mindre lekerom, på den andre stellerom og kott. I forlengelsen av fingerarden ligger en liten grovinngang fra utelekeplassen, og her er utetøyet (parkdresser, etc.) hengt opp. Barna kan altså nå utelekeplassen rett fra hjemmebasen. Det er en fin kvalitet som gir en god oppdeling og bruk av uteområdet. Løsningen er litt uvanlig – tøyet tas med inn gjennom den felles hovedinngangen og tas av og oppbevares i hjemmebasen. Siden mye av utetøyet henger i barnehagen hele tiden, fungerer løsningen greit, men grovinngangene i basene er litt for små. Løsningen gir kvaliteter det er verd å merke seg.

Sleiverud barnehage ligger et godt stykke fra de fleste foreldrenes arbeidsplasser, og mange av barna kommer i løpet av den første halvtimen etter at barnehagen har åpnet kl. 07.30. Det legges vekt på å gi barn og foreldre en god mottakelse. Barnehagen er fra morgenen av bemannet på hver hjemmebase og i felleskjøkken/spiserommet, der mange spiser frokost.

Ut over dagen fordeler barna seg ganske naturlig mellom hjemmebasene og tema-/spesialrom. Godt hjulpet av gjennomsiktigheten i bygget kan barna godt leke og holde på med sitt i temarommene uten at det nødvendigvis behøver å være en voksen tilstede i rommet hele tiden sier styrer Andersen.

Sleiverud og nyere basebarnehager

«Hjemmebasene» i Sleiverud barnehage/grendehus (og i Helenes barnehage) er utformet med alle funksjoner som i en avdelingsbarnehage. I en tradisjonell avdelingsbarnehage er mesteparten av lekearealet lagt til avdelingene.

Planskisse av Sleiverud barnehage og grendehus.

I både Sleiverud barnehage og nyere basebarnehager er til sammenligning rundt halvparten av lekearealet per barn lagt til hjemmehasen, og halvparten til felles lekearealer.

I en basebarnehage bygd etter Oslo kommunes Funksjons- og arealprogram for barnehager (2007), kan altså lekearealene arealmessig være fordelt omtrent som på Sleiverud, men organiseringen er gjerne forskjellig. Garderobber og stellerom deles vanligvis av to eller flere baser med barnegrupper på størrelse med det som er vanlig i avdelingsbarnehager.

Andersen sier at Sleiverud barnehage identifiserer seg med dagens basebarnehager, men ikke med «basebarnehager» som sier de har 40 – 60 barn i en «base» og som bruker alle smårom som spesialrom (noe som egentlig er en soneorganisering). Hun mener egne oppholdsrom/baser for grupper med antall barn som en vanlig avdeling er viktig for tilhørighet og trygghet.

Men ifølge Andersen er organiseringen og kanskje ikke størrelsen på barnehagen det viktigste: «(Jeg) tror ikke det hadde gjort noe om de hadde lagt på en etasje til og vi hadde vært dobbelt så store, bare hver av barnehagens etasjer hadde vært organisert omtrent som nå.»

I Sleiverud barnehage/grendehus er bruken som grendehus i praksis redusert til sporadisk bruk av storsalen til møter og noen arrangementer. En del av forutsetningene som lå til grunn for utformingen er dermed falt bort. Men bygget fungerer som en tiltalende og velfungerende barnehage også sett fra dagens ståsted: En tidlig basebarnehage som har fått til noe velfungerende, noe nyere basebarne-

hager tilstreber, med varierte aktiviteter og samspill og god kontakt mellom barnegruppene både for voksne og barn.

Det halvklimatiserte rommet i Sleiverud barnehage er en spennende tanke, men den sentrale plasseringen kombinert med de klimatiske forholdene i rommet er også styrende og begrensende på bruken. Et halvklimatisert lekeareal i et land med Norges værforhold kunne gi en barnehages lekemiljø et verdifullt tilskudd, men kanskje det ikke burde ligge midt i barnehagen, men heller være tilknyttet grovgarderoben.

I dag er «glassgata» i Sleiverud barnehage

Kottet – et særlig viktig rom, ifølge jenta artikkelforfatterne møtte under besøket på Sleiverud barnehage.

Monica Andersen er styrer i Sleiverud barnehage. Hun mener organiseringen er en viktigere kvalitet ved en barnehage enn størrelsen på den.

Kilder

Balke, E. (1976). Barnehagen-innføring i praktisk førskolepedagogikk. Oslo: J. W. Cappelens.
SOU 1972: 26,27. Förskolan del 1, 2. Betenande avgivet av 1968 år Barnstugeutredningen. Stockholm: Lieber.
Buvik, K. (2004). Utforming av barnehager-på leting etter barneperspektivet. Trondheim. SINTEF, NTNU.
Div. A (1988). Sleiverud barnehage. I Byggekunst 1988/2. Oslo kommunes Funksjons- og arealprogram for barnehager 2007.
Kirkeby, I. M., Gist-Johansen, T. og Kampman, J. (2005). Samspill mellom fysisk rom og hverdagsliv i skolen. I: Larsen, K. (red.) Arkitektur, kropp og læring. København: Hans Reitzels forlag.
Kunnskapsdepartementet (2013) Stortingsmelding nr. 24: Fremtidens barnehage. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Sleiverud barnehages årsplan 2012.

mest et gjennomgangsrom og oppbevaringssted for felles materiell. Arkitektens ideer for rommet kunne imidlertid kanskje inspirere også Sleiverud barnehage: Hva med å slå opp en lavvo, legge ned et tre som klatrestativ, lage en krok for byggelek og snekring inne?

Barns perspektiv på «fremtidens barnehage»

På vår runde i bygget møtte vi på en liten gruppe barn som bygde og lekte intenst i hjemmebasens lekerom. Ei jente satte i gang en spørreunde for å finne ut hva vi het, hva vi gjorde her, hvorfor vi tok bilder, og så videre.

Etter å ha summet oss litt, kom vi på å spørre jenta: «Hva synes du vi skal ta bilder av i denne barnehagen da?» Svaret kom uten betenknings-tid: «Kottet!». Og døren til et fullstappet kott med ditt og datt ble åpnet og fotografert.

Kottet var det spennende og litt hemmelige og litt forbudte rommet vi ellers ikke ville oppdaget på vår arkitekturtur. Og jentas perspektiv er tankevekkende: For hva er egentlig barns perspektiv og ønsker om rom? Kan barns behov for opplevelser og drømmer drukne i voksnes behov for funksjonalitet og rasjonalitet, også i barnehagen? Er det plass for frodighet og kreativt «rot», og finnes det hemmelige kroker

og kroker som lokker på barns nysgjerrighet i fremtidens barnehager?

Hva ønsker barn av en «hage for barn»? Ifølge den danske arkitekten Inge Mette Kirkeby (2005) søker barn steder hvor de kan trekke seg bort, lage en avgrensning og skape sitt personlige rom enten alene eller sammen med andre barn både ute og inne.

Sleiverud barnehage har altså noen kott med hemmeligheter. Bygget rommer utnyttede og utnyttede muligheter og besøket er et tilbakeblikk på en 25 år gammel framtidsbarnehage som har stått seg godt.

En suksessfaktor for både Sleiverud barnehage og nyere basebarnehager er kanskje at gruppene har klar tilhørighet til en (hjemme) base. Forlates dette hovedprinsippet, går barnehagen over til soneorganisering, og det krever en helt annet pedagogisk og organisatorisk opplegg enn for avdelings- og basebarnehagene (jfr. Kladden barnehage i Første steg nr. 3/2011).

Nyansefattig melding

I den nye stortingsmeldingen skiller ikke mellom base- og sonebarnehager, bare mellom avdelingsbarnehager og avdelingsfrie barne-

hager. Vi vil hevde at viktige nyanser knyttet opp til den romlige organiseringen av bygget da går tapt.

Planløsninger med tydelige hjemmebaser og likevel godt med fellesareal, som i Sleiverud barnehage, faller mellom to stoler. Sleiverud kan begrepettes verken som avdelingsbarnehage eller som avdelingsfri, men barnehagen innehar kanskje en grunnleggende fysisk struktur det er viktig å være klar over også når barnehager skal bygges for fremtiden - i dag?

Om artikkelforfatterne: Randi Evenstad (randi.evenstad@hioa.no) er høgskolelektor i pedagogikk ved førskolelærerutdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), der hun og førstelektor Aslaug

Andreassen Becher driver delprosjektet *Rom for en ny barnehage – intensjoner og realisering* i samarbeid med Enerhaugen Arkitektkontor AS. Prosjektet inngår i et større tverrfaglig HiOA-prosjekt om Barnehagebygg i storby- materialitet, lek og læring. Birger Dahl (b.dahl@enerhaugen.com) er sivilarkitekt MNAL, Enerhaugen Arkitektkontor AS. Kontoret har tegnet flere barnehager og skoler i sin 25-årige historie, og ønsker å bidra til å utvikle barnehage- og skolebygninger og bruken av dem gjennom blant annet deltakelse i HiOA-prosjekt (private bilder).

Glassgata, lys og fin, med god kontakt med hjemmebaser og spesialrom.

20 prosent av barna lever i vanskelige livssituasjoner

Ingenting er viktigere for Kari Killén enn det å kunne hjelpe de vanskeligstilte minste barna. Når ettåringene nå for lengst har begynt å innta barnehagen, er barnehagen blitt en viktigere forebyggende institusjon enn noen sinne. Forutsetningen er et godt samarbeid mellom kompetente barnehagelærere og foreldrene og at barnets behov for tilknytning, trygghet og en hånd å holde i tilfredsstilles.

Intervjuer: Arne Solli Fotograf: Erik Sundt

Barnets første år i barnehagen er «utrolig viktig», mener Kari Killén, som blant annet har skrevet boken *Forebyggende arbeid i barnehagen*.

– Det nyfødte barnet bruker det første leveåret til å etablere en tilknytning til sine foreldre, men det er først ved 11 – 12 måneders alder vi kan si at en tilknytning virkelig er etablert, sier Killén, som mener at et godt forhold mellom barnehagelæreren og andre ansatte, og foreldrene, er særlig viktig for ettåringene som fortsatt er svært sårbare og i den alderen at de trenger et fang å sitte på for å få fysisk trygghet. Bemanningsnormen for barnehagen bør derfor innfris omgående, sier hun.

Ettåringen trenger også en tett tilknytning til en voksen i barnehagen. For barn med en vanskelig hjemmesituasjon kan en god og stabil tilknytning til en voksen i barnehagen være av avgjørende betydning.

20 prosent av alle barn utsettes for en eller annen form for omsorgssvikt i større eller mindre deler av tiden som følge av foreldre med rusproblemer, med psykiske problemer og lidelser, som opplever voldelige samlivssituasjoner, og vi har barn som lever i ubearbeidede skilsmisssituasjoner, sier Killén.

– I de 20 prosentene er mange slags tilfeller trengt sammen, men bare de alvorligste, sier hun. – Personlig tror jeg 20 prosent er et for lavt tall, for eksempel vet vi veldig lite om

forekomsten av fysiske overgrep. En forsker som Torleiv Ole Rognum, professor ved Rettsmedisinsk institutt ved Rikshospitalet, mener at når vi ser på det antallet spedbarn som dør, dør 5 – 6 prosent av dem som følge av fysiske overgrep.

– Nå foreligger det også en stor engelsk undersøkelse der forskerne har samlet sammen etterundersøkelser av spedbarn utsatt for fysiske overgrep. Forskerne tok for seg disse barna som fireåringer, og det viste seg at ca 25 prosent av dem var døde og nærmere 50 prosent slet med store psykiske problemer og lære- og konsentrasjonsvansker. Bare rundt 25 prosent av disse fireåringene var uten identifiserbare problemer.

Følelsesmessig vanskjøtsel verst

– Vi hadde vel egentlig et resignert forhold til følelsesmessig vanskjøtsel av barn inntil hjerneforskningen kom og sa fra om at barnehjernens utvikling er helt avhengig av foreldrenes og andre voksnes følelsesmessige engasjement i barnet, og nærhet og samspill med det, fortsetter hun.

– Det vi nå vet, er at dersom barnet utsettes for følelsesmessig vanskjøtsel, får barnet utviklingsforsinkelser – kognitive, følelsesmes-

sige og til og med fysiske – allerede i løpet av det første leveåret.

– Det er helt avgjørende at barnet raskt får en trygg relasjon til en voksen, og her har barnehagen en svært viktig funksjon, sier Killén.

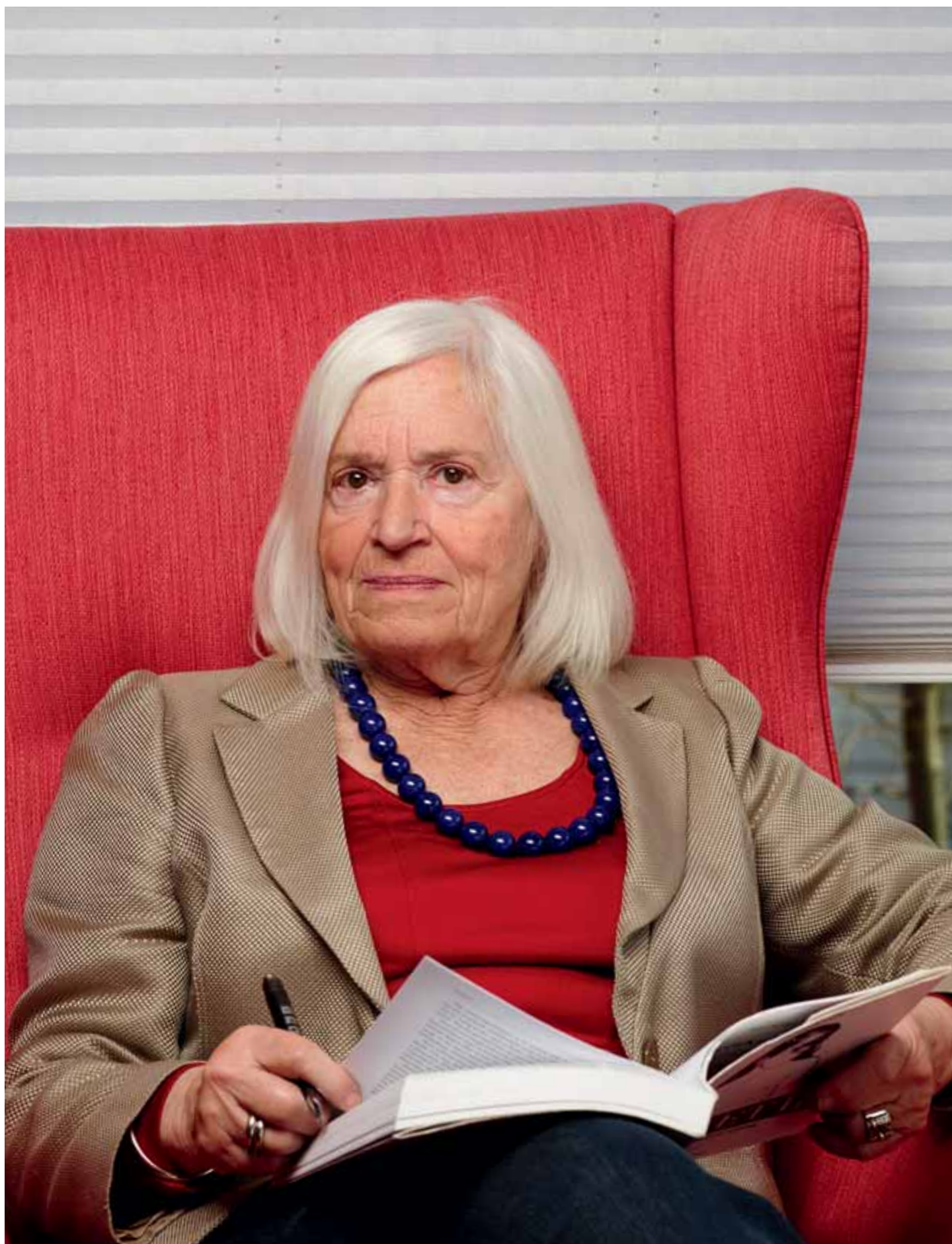
Hun peker på at vi nå har fått en ny type følelsesmessig vanskjøtsel som er mye vanskeligere å avdekke fordi den er et middelklassefenomen. I disse tilfellene får barnet alle sine materielle behov dekket, like til moteklær og alskens sportsutstyr, men sine behov for nærhet og positivt følelsesmessig engasjement får barnet ikke dekket.

De vanskelige psykiske overgrepene

Killén sier at psykiske overgrep lenge var de vanskeligste å håndtere, fordi fagpersonene lenge hadde vansker med å kunne begrepsfeste dem.

– John Bowlby (engelsk psykolog, psykiater og psykoanalytiker, 1907 – 1990) sa i 1961 at det alvorligste psykiske overgrepet du kan utsette et barn for, er trusselen om tap av tilknytningsperson. Tenk deg treåringen som skal i barnehagen og som ikke klarer å riste liv i mor. Eller som ser at mor og far forsvinner ut døra fordi de skal på by'n, og de kommer

Intervjuet: Kari Killén (79) (kari.killen@nova.no), er professor emerita tilknyttet Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), med et langt yrkesliv innen barneomsorgen bak seg. Hun er fortsatt aktiv som foredragsholder på kurs og konferanser. Hun har skrevet en rekke bøker, blant andre *Sveket 1 og 2*, *Barndommen varer i generasjoner*, og *Forebyggende arbeid i barnehagen*, alle på Kommuneforlaget og alle oversatt til en rekke språk. Hennes foreløpig siste, *Profesjonell veiledning og faglig utvikling*, kom på Gyldendal i fjor.

Kari Killén har fortsatt oppdrag i fleng, med full kalenderbok til langt ut i neste år med undervisning og foredrag i Norge, Sverige, Danmark, Island, Færøyene, Grønland og Romania.

« En forsker som Torleiv Ole Rognum, ..., mener at når vi ser det antallet spedbarn som dør, dør 5 – 6 prosent av dem som følge av fysiske overgrep.»

ikke tilbake den dagen. Og de barna som opplever foreldrenes voldelige samlivssituasjon.

– Disse barna lever hele tiden med angst for tapet og med en kronisk bekymring for det jeg kaller den forutsigbare uforutsigbarheten. De har erfart at noe har skjedd, og vil skje igjen. Nå er det typisk norsk å skyve ting under teppet; nå er far løslatt og mor er frisk, så nå snakker vi ikke mer om det. Barn glemmer imidlertid ikke. De husker og er i beredskap. De leser ansikter, de lytter til trinn i trappen

og de forsøker å være i forkant. Barn forsøker å beskytte foreldrene og seg selv, det er en grunnleggende holdning som barn har.

En annen type psykiske overgrep er de der barnet tillegges negative egenskaper. Noen barn fødes bokstavelig talt inn i slike situasjoner: «Han er født full av faen, han har ikke tenkt å gi seg før han har tatt rotta på meg», sier en tungt rusbelastet mor som «naturlig nok» denger ungen til han holder kjeft – som Killén forteller.

– Jeg har lært det meste av mine klienter og pasienter, som hun sier.

Eller overgrepene kan dukke opp i en familiekrisesituasjon, som ved en skilsmisse. Da kan plutselig den lille gutten, som to mennesker har engasjert seg i, plutselig minne moren om faren som stakk: «Når han ser på meg på den måten, blir jeg helt gær'n, han ligner så på faren sin.»

Seksuelle overgrep henger sammen med følelsesmessig vanskjøtsel og psykiske og fysiske overgrep, gjerne i forbindelse med en rusmiddelproblematikk, når de foregår innenfor kjernefamilien. Killén sier det aldri er det ene eller det andre, de er blandet sammen.

– Før trodde vi jo at seksuelle overgrep mot barn ble begått av fedrene, i dag vet vi at fedrene er de skyldige i bare en firedel av tilfellene, sier hun. – Like ofte er det besteforeldre, onkler og kanskje tanter som står bak, og like ofte omsorgspersoner som for eksempel barnehageansatte eller lærere. Mødrene er en gruppe vi ennå vet altfor lite om i denne sammenheng.

Hva kan barnehagelærerne gjøre?

Killén sier i boken *Forebyggende arbeid i barnehagen* at de barnehageansatte ofte er de første som får en følelse av at et barn har det vanskelig – men har barnehagelærere den kompetansen som skal til for å handle utfra profesjonelt skjønn?

Hun sier nei til det: – Barnehagelærerne ser nok det meste, men de vet ikke at de vet. Erfarne og sensitive barnehagelærere fornemmer ofte ting, de fornemmer at her er det et barn som ikke har det godt, og de ser at det er noe som ikke er som det bør være i forholdet mellom barnet og dets foreldre. De har imidlertid ikke kunnskaper nok til å kunne begrepsfeste sine fornemmelser. Når man ikke har kunnskaper nok til å begrepsfeste, kan man oftest heller ikke ta ansvaret for å gjøre noe med det.

– Det er oftest for vanskelig å si til barnevernet at «noe er galt her», for du må i det minste kunne si hva du mener med hva som er galt. Det er først nå vi har begynt å lære oss hvordan vi kan begrepsfeste det som «ikke er der», sier Killén.

Det er ikke bare barnehagelærere som sliter under denne kunnskapsmangelen, dette gjelder også barnevernspersonale, sosialarbeidere,

barnepleiere, sykepleiere og leger, kort sagt alle som har med foreldre og barn å gjøre, mener hun. De er dermed ute av stand til å sette navn på de signalene de registrerer.

På 1960-tallet ble barnehagen ble sett på som barnepass. Etter hvert fant så barnevernet ut at barnehagen kunne brukes som tiltak for vanskeligstilte barn.

– Da barnevernet begynte å bruke barnehagen som tiltak, ble det imidlertid ikke drøftet hvilke tiltak det var behov for. Det ble ikke spurt «hva trenger dette barnet?», sier Killén.

«Høgskolene bør ... se til å få i stand et sam-

arbeid om et felles tverrfaglig teoretisk grunnlag for barnehage og barnevern. De bør ... samarbeide om å skape et solid teoretisk grunnlag for tilknytnings-teori og helhetsforståelse.»

– Barna ble bare gitt til barnehagen. Vanligvis fikk personalet ingen informasjon om barnets situasjon. Det er naturligvis håpløst å si at man har et tiltak som kalles barnehage!

Utdanningene svikter

Hun plasserer ansvaret på utdanningene for barnehagelærernes manglende kompetanse på et område som for eksempel relasjonskunnskap: – Det varierer veldig i hvilken grad utdanningene gir barnehagelærerstudentene undervisning om omsorgssvikt. Undervisning om psykiske overgrep, som er de vanligste, forekommer nesten ikke, og heller ikke om den mer pent innpakkelede følelsesmessige vanskjøtselen – enda materialet er der. Høgskolene bør også se til å få i stand et samarbeid om et felles tverrfaglig teoretisk grunnlag for barnehage og barnevern. De bør satse på og samarbeide om å skape et solid teoretisk grunnlag for tilknytningsteori og helhetsforståelse.

– Slik det nå er, sitter den ene fagpersonen ett sted og sier én ting, og en annen et annet sted og sier noe annet! Det må det bli slutt på, sier hun.

Tre år av sin karriere tilbrakte Killén på Ullevål sykehus, der hun arbeidet med overgrep og vanskjøtsel, og det inngikk i oppgavene å snakke med foreldrene. Dette er et felt som kan læres kun ett sted, og det er i praksis, sier hun.

– På Ullevål etablerte vi tverrfaglige team i 1978. Vi konkluderte med at enhver barne-

vernssak burde være forankret i et team sammensatt av fagfolk som kjenner familien, som en helsesøster, en fagperson fra voksenpsykiatrien dersom foreldrene er eller har vært under behandling, en fagperson fra barnepsykiatrien, og en barnehagelærer fra det aktuelle barnets barnehage.

Ut fra dette synet beklager hun dypt den utviklingen som har skjedd innen pedagogisk-psykologisk tjeneste, PPT: – En gang i tiden arbeidet både psykiatere, sosialarbeidere og sosionomer innen PPT. Så valgte helsemyndighetene å rense ut alle disse yrkesgruppene og til slutt satt bare de læringsinteresserte pedagogiske psykologene tilbake. Evnen til å se helheten i barnets og familiens situasjon forsvant, og det ser jeg på som tragisk.

Barnehagelærernes status

Barnehagene mangler anslagsvis 4000 barnehagelærere i stillinger som i stedet er fylt opp med personer uten barnehagelærerutdanning. Samtidig er barnehagelærerne ofte preget av sin lavlønnsstatus.

– Skal vi få den kvalitetsbarnehagen vi vil ha, må barnehagelæreryrket heves statusmessig gjennom økte kunnskaper og mer lønn, sier Killén.

– Når en engstelig og understimulert ettåring kommer til barnehagen, må barnehagelæreren forstå hvordan hun/han skal gå fram for å gi dette barnet den beste omsorg for å gjøre det trygt, for så å introdusere barnet for nye opplevelser etter hvert. Men for å få til dette, skal mye til: Kunnskaper, engasjement og tid, sier Killén, som mener barnehagelærerne trenger mer av alt dette – hvilket selvsagt er et politisk ansvar som tilligger barnehagemyndighetene både på kommunalt nivå og høyere.

– Jeg tror nok også at barnehagelærerne ofte føler seg usikre i forhold til foreldrene, som i mange tilfeller har høyere utdanning, høyere lønn og høyere status enn dem selv, sier hun. – Mange velger derfor i sin utrygghet i møtet med foreldrene å la være å ta opp ting vedrørende barna som det hadde vært naturlig og riktig å ta opp.

– Som professor Sverre Halvorsen, tidligere overlege ved barneavdelingen på Ullevål sykehus, sa stadig: Jo mer kunnskap, jo mer mot! Du blir tryggere i din rolle når du vet hva det handler om, fastslår Killén.

Festkomiteen ødela lærerkarrieren

– Jeg hadde bestemt meg for å bli lærer, sier Kari Killén som var russ i 1952. – Lærerne hadde lange ferier, og de arbeidet, trodde jeg, bare halv dag. Ellers skulle jeg være hjemme og passe mine egne barn. Som medlem av russestyret satt jeg imidlertid også i festkomiteen, så livet ble vel i overkant sosialt. Jeg fikk ikke poeng nok til å komme inn på lærerstudiet, som den gang hadde omtrent like strenge opptakskrav som medisinerstudiet.

– Jeg prøvde å få lærervikarjobb i Nord-Norge, noe jeg ikke fikk, og jeg begynte i stedet på Nansenskolen. Helt tilfeldig fikk jeg så øye på en avisannonse om en ledig stilling innen barnepsykiatrien, det gjaldt et behandlingshjem som Nic Waal skulle åpne, forteller hun. – Jeg var til intervju og jeg fikk jobben! (Nic, egentlig Caroline, Waal, 1905 – 1960, var en barnepsykiatrisk pionér her til lands. I 1951 åpnet hun Nic Waals institutt for barn med tilpasningsvanskeligheter, senere kalt Barnepsykiatrisk institutt, i Oslo. Kilde: Kari Killén og Caplex. Red.s anm.)

– Jeg fikk snart en følelse av at ingen egentlig forstod barna ved dette behandlingshjemmet, og jeg forstod dem slett ikke, sier Killén. Hun begynte derfor å lete etter relevant faglitteratur ved Det amerikanske biblioteket i Stortingsgaten i Oslo. Der fant hun en bok som ble avgjørende for hennes faglige utvikling, nemlig *Love is not Enough* av Bruno Bettelheim (1903 – 1991), professor ved og leder av den barnepsykiatriske institusjonen ved Universitetet i Chicago. Hun skrev til Bettelheim og ba om en utdanningsstilling hos ham. Svaret var nei, men hun fikk komme på besøk for å snakke med ham og hans kolleger. Og etter endt samtale sa Bettelheim: «Du kan begynne i morgen.»

– Og så begynte jeg «i morgen» - dagen etter, altså! Jeg var hos Bettelheim i to år. Faglig sett hadde jeg tjent på å bli i Chicago, jeg skulle bare hjem på ferie, men da bestemte meg for å bli hjemme. Jeg ville studere psykologi i Oslo, men Nic Waal nærmest beordret meg inn på Sosialskolens i stedet. Heldigvis oppfattet rektor Bernt Lund mine egentlige læringsbehov og han ga meg en rekke relevante fagtidsskrifter, amerikanske og andre, som hjalp meg til å følge opp det jeg hadde lært i Chicago.

Siden fulgte enda et utenlandsk studieår, nå hos John Bowlby i England, før hun begynte ved familierådgivningskontoret på Sagene i 1960, etter å ha blitt bedt om det av Oslo helseråd. Der skulle det arbeides forebyggende, og det ble arbeidet godt, sier Killén i dag. Men etter fire år var det slutt – da mente byens Stadsfysikus at nå måtte det bli slutt på forebygging, nå måtte vi kaste oss over de tyngste akutt-tilfellene.

– I 1964 hadde man altså ikke råd til å arbeide forebyggende, sier Killén med mild ironi. – I dag har vi vel ikke råd til å la være.

Skjønner styresmaktene?

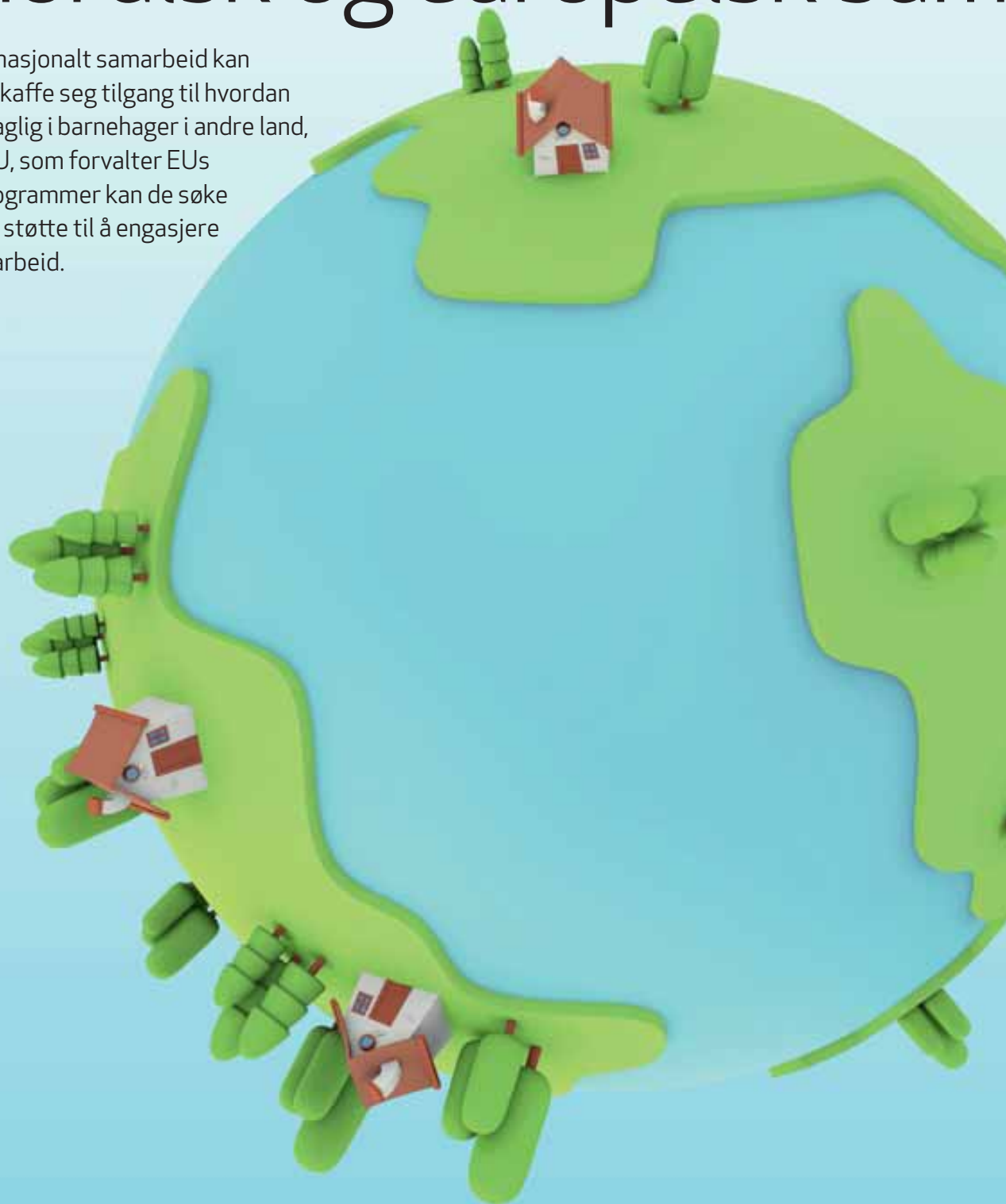
– Mye kan gjøres for å gjøre barnehagenes og barnevernets arbeid bedre, og samarbeidet mellom de to bedre, og deres felles samarbeid med foreldrene bedre, slår Killén fast.

Hun håper de politiske myndighetene forstår de samfunnsøkonomiske konsekvensene av vanskjøtsel av og overgrep mot barn i form av blant annet økte utgifter på helse-, sosial- og kriminalomsorgsbudsjettene: – Gjør de det, vil de vel gjøre noe med det.

Norske barnehager har mye på nordisk og europeisk sam

Gjennom internasjonalt samarbeid kan barnehagene skaffe seg tilgang til hvordan det arbeides faglig i barnehager i andre land, og gjennom SIU, som forvalter EUs forskjellige programmer kan de søke om økonomisk støtte til å engasjere seg i slikt samarbeid.

Av Erik Duncan

å tjene arbeid

Om SIU

SIU er et nasjonalt senter under Kunnskapsdepartementet, plassert i Bergen med 70 ansatte. Senteret forvalter flere programmer som skal fremme internasjonalisering, kulturell kommunikasjon og internasjonal mobilitet innen utdanning. Senteret har også ansvar for å profilere Norge som utdanningsnasjon og arbeidsland for forskere, drive informasjonsarbeid, rådgivning og analyser.

SIUs nye vedtekter og strategi fastslår at SIU i tillegg til programforvalter skal være et kompetansesenter for internasjonalisering av utdanning, og skal bidra til å øke kunnskapsgrunnlaget for internasjonalisering av norsk utdanning.

Norske barnehager har i økende grad en internasjonal og flerkulturell orientering. Støtte til internasjonaliseringstiltak gis gjennom en rekke ulike programmer og ordninger.

13. november 2012 gjennomførte Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) sitt første barnehageinformasjonsmøte, i Utdanningsdirektoratets lokaler. Nærmere 50 barnehagefolk fra ulike deler av landet møtte opp for å høre mer om hvordan også barnehager kan ta del i europeiske og nordiske utdanningsprogrammer. Programmene skal fremme mobilitet, internasjonal forståelse og samarbeid. De tilbyr læring og interkulturelle opplevelser på flere plan, for både ansatte og barn.

I 2006 ble barnehageområdet underlagt Kunnskapsdepartementet (KD). Området fikk samtidig et styrket pedagogisk mandat, fra å være en «tilrettelagt pedagogisk virksomhet» til «pedagogisk virksomhet». Barnehagen ble formelt en del av utdanningsløpet (Kunnskapsdepartementet 2009). Paradigmeskiftet forsterket gjennomgående SIUs ansvar på barnehageområdet.

SIU anser at internasjonalt samarbeid i barnehagesektoren vil kunne bidra til å møte fremtidens utfordringer, samt realisere de målene for barnehagesektoren som fremheves i utredningene til grunn for meldingsarbeidet til *Fremtidens barnehage*; herunder også formålsparagrafens vektlegging av danning, demokrati, mangfold, som Utdanningsdirektoratet har prioritert gjennom omfattende prosjektarbeid i 2012.

Merverdi gjennom internasjonalisering

Med merverdi forstås hvordan vi kan arbeide på smartere, mer motiverende måter. Barnehagesektoren er i forandring. En barnehage er ikke lenger en barnehage. Sigurd Aukland, assisterende kommunalsjef i Klepp kommune, hevder at norsk barnehagetradisjon i økende grad kjennetegnes av mangfold og varierte praksiser i terrenget mellom en pedagogisk læringsarena og omsorgsarena.

Skal vi nå arbeide med internasjonalisering også? Det er et legitimt spørsmål i et mangfoldig barnehagelandskap, hvor skiftende utdanningspolitiske aktører vektlegger ulike retninger og således representerer forskjellige ståsteder til lek, læring og omsorg.

SIU hevder ikke at internasjonalisering er «den nye vinen», som er trygt plassert i Ari Behns hyller, men skal vi mene noe om hva som er «beste praksis» betinger det at vi kjenner andres praksiser. Dette får vi tilgang til gjennom internasjonalt samarbeid.

Flere områder til samarbeid på tvers av landegrensene er aktuelle. Under nevnes to områder.

Forholdet til kunst, kultur og kreativitet

Barn skaper kultur ut fra egne opplevelser. Gjennom erfaringer med kunst, kultur og estetikk tilbys barn et mangfold av muligheter for sansing, opplevelse, eksperimentering, skapende virksomhet, tenkning og kommunikasjon.

Fagområdet omhandler uttrykksformer som billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. I motsetning til verbalspråket er kunst, kultur og kreativitet et universelt fenomen.

Gjennom pedagogikken med utspring i de kommunale barnehagene i norditalienske Reggio Emilia har barnehager i mange land, også i Norge, fått et innblikk i de «99 ikke-verbale, andre språk». Norsk Reggio Emilia Nettverk har medlemmer over hele Norge og arrangerer kurs og konferanser blant annet i samarbeid med Reggio Children i Italia. Den årlige studieturen til Reggio Emilia i Italia i oktober er et samarbeid mellom de danske og norske Reggio Emilia-nettverkene.

Vennskapsbyer

Tradisjonen med vennskapsbyer utviklet seg i Europa etter andre verdenskrig som en måte å forsone folk på og for å støtte internasjonalt samarbeid til felles beste. I Europa er dette samarbeidet også kjent som tvillingbyer (twin towns) eller partnerbyer (Partnerstädte).

Mange barnehager samarbeider allerede i dag med utenlandske barnehager i vennskapsbyer, med formål å utveksle erfaringer og kunnskap knyttet til pedagogisk kvalitetsutvikling. Suksessen med europeiske kulturhovedsteder har også gitt betydelig aktivitet i barnehager (Stavanger 2008 og Bergen 2000).

En økende erkjennelse av verdens miljøproblemer belyser behovet for internasjonalt samarbeid om en bærekraftig utvikling. Dette temaet har tradisjonelt vært tilgodesett skolen, da man har fryktet at barn ikke har erkjennelse av problemene, eller i verste fall vil utvikle stress-symptomer basert på samtaler omkring temaet¹. Nyere forskning oppfordrer heller til dialog, utvikling av solidaritet, erkjennelse og naturglede gjennom tidlig innsats i barnehagen.

Det kan være en rekke faglige og holdningsmessige tema som kan være aktuelle for pedagogikk for bærekraftig utvikling. Dersom barnehager skal utvikle en pedagogikk for bærekraftig utvikling, er det viktig å inspirere, engasjere

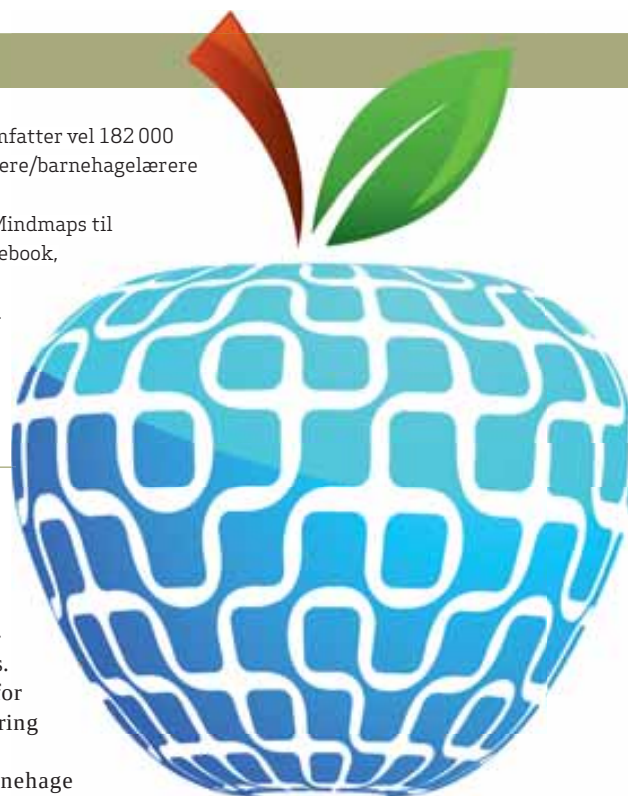
Om artikkelforfatteren: Erik Duncan (erik.duncan@siu.no) er avdelingsdirektør ved Avdeling for grunnopplæring, Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) i Bergen. Han tok førskolelærerutdanning ved Høgskolen i Agder og er master i utdanningsledelse fra Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling (ILS) ved Universitetet i Oslo (privat foto).

eTwinning

eTwinning er en arena for samarbeid, samhandling, kommunikasjon og læring som omfatter vel 182 000 lærere i 33 land, derav 1915 lærere ved 902 skoler i Norge. I tillegg deltar førskolelærere/barnehagelærere fra hele Europa.

Arbeidsverktøy innen eTwinning er for eksempel PowerPoint, Keynote, Prezi og Mindmaps til presentasjoner, Googledocs, Wiki, Blogg og Storybird til samskriving, Chat, Skype, Facebook, oovoo, Twitter, m.m. til kommunikasjon, og så videre.

eTwinning har oppnevnt en egen eTwinning-ambassadør med ansvar for barnehagen. Ansvarlig administrator for eTwinning i Norge er Senter for IKT i utdanningen ved Lisbeth Knutsdatter Gregersen – etwinning@iktsenteret.no.

og dele ideer for praksis i barnehage og samarbeid med andre lokalt og globalt. Dette gjelder innhold og erfaringer knyttet til barn som gjennom aktivitet, utforskning, deltakelse, kritisk tenkning og problemløsning får kunnskaper, holdninger og verdier som er i tråd med ansvaret for å skape et bærekraftig samfunn.

Rekruttering av kompetent personale

Framskrivningene av det antallet barnehagelærere som arbeider i barnehagene viser at det kommer til å ta lengre tid enn tidligere antatt før etterspørselen etter barnehagelærere er dekket. Kompetanseheving og rekruttering til barnehagene er en prioritert satsing i KD gjennom prosjektet GLØD, men det er neppe nok. Samarbeid mellom landegrenser er krevende, men samtidig særdeles lærerikt og lystbetont. Dette kan ha betydning for rekruttering og ikke minst for indirekte rekruttering - det å beholde dyktige ansatte i barnehagen.

Internasjonalt samarbeid mellom barnehager representerer en merverdi som kan ha betyd-

ning for hvor attraktiv barnehagen framstår som arbeidsplass. Arbeidsplassen kan bli, og er for mange, en hovedarena for læring og utvikling.

Motsatsen til en lærende barnehage er et tradisjonelt mønster kjennetegnet av «dag inn og dag ut». «Kjedsomheten er en livsfarlig fiende», hevder Åberg og Lenz Taguchi (Åberg og Lenz Taguchi 2006:13).

«Den som tror han er utlært og ferdig, er ikke utlært, men ferdig», sa Nils Arne Eggen. Den samme Eggen vant det norske folk nettopp med fokuset på mestring gjennom utfordringer og forventninger. Barnehager med medarbeidere som har høye krav og forventninger lykkes oftere enn andre, hevder Overland (2009). De utvikler en kultur for læring.

Rekruttering av menn

Barnehagesektoren har en særskilt utfordring i å rekruttere og beholde menn i barnehagen. Forskning viser at særlig menn etterlyser mer

variasjon i barnehagens hverdag. Økt vekt på internasjonalisering av det faglige arbeidet i barnehagen kan således representere en dimensjon som appellerer til nettopp denne målgruppen.

Vi viser i den forbindelse til organisasjonen Men in Childcare, som ble etablert i 1999 av en gruppe menn fra omsorgsyrker i Edinburgh, Skottland. I 2001 fikk de egen prosjektleder, finansiert med lokale midler og EU-midler. Senere har barnehager i flere land, deriblant Norge, Danmark, Belgia, Polen, Tyskland, Ungarn, Tyskland, Spania, Frankrike, USA og New Zealand knyttet seg til organisasjonen.

I 2010 gjennomførte SIU en spørreundersøkelse av status for internasjonaliseringsarbeidet i skolen. Undersøkelsen viser at 90 prosent av lærerne som har deltatt i etterutdanningskurs oppgir at deltakelse i internasjonalt arbeid har ført til endringer i både metode og prioriteringer. 60 prosent sier at deltakelse har intensivert diskusjonene om kompetanseutvikling og et like stort antall merker innvirkning på elevenes læring, motivasjon og resultater².

Programmene og samarbeid

Det finnes flere tiltak som barnehager kan søke støtte til, alt fra kortere etterutdanningskurs for pedagogiske ledere og andre ansatte til mer formaliserte partnerskap med barnehager i andre europeiske land.

Gjennom EØS-avtalen er det avsatt betydelige midler til samarbeid med østeuropeiske barnehager. Comenius, et underprogram til

Navn på barnehage	Prosjekttittel
Nausvågen barnehage, Stord	Learning about nature with friends in Europe
Stiftelsen Åkebakke barnehage, Ås	Democracy at School – Based on Respect and Mutual Understanding
Kulturparken barnehage, Oslo	Be well and tell
Oksval barnehage, Nesodden	Language through play
Sæ barnehage, Stord	Today Creative – Healthy Tomorrow
Trodlaugan barnehage, Stord	Earth, wind, fire and water – Children in their element
Stiftelsen Åkebakke barnehage, Ås	Culture & Folklore in Europe – our common heritage – and differences, a gateway to a greater understanding of Europe
Trondheim International School, Barnehage	Creative bridges to Europe
Fauske idrettsbarnehage	Look what I can do! – Young children's learning journeys
Rensåsen barnehage, Bodø	Tick tock! Click! Snapshots of the children's daily life across Europe!
Gråtass barnehage, Torp	Science + Maths + Outdoor living
VAPPUS Øvsttun, Bergen	What is Europe?

Tabell. Comenius barnehagepartnerskap 2008-2012

Europakommisjonens program for livslang læring (LLP), og Nordplus Junior, Nordisk ministerråds utdanningsprogram for grunnopplæring, representerer en unik mulighet for samarbeid med barnehager i andre europeiske land, både innenfor læring, lek og rammeplanens fagområder.

Programmene gir muligheter til kompetanseheving gjennom etter- og videreutdanning for brede yrkesgrupper, både pedagoger, fagarbeidere og assistenter. I Comenius har 12 norske barnehager deltatt i internasjonal partnerskap siden 2008, og samarbeidstemaene er like varierte som barnehagene selv.

De gode erfaringene er mange. I 2011 mottok Oksval barnehage på Nesodden i Akershus Comenius-prisen for prosjektet *Language Through Play*, som hadde språklæring gjennom lek som tema. Men vi kunne like fullt ha nevnt Bydel Sagene i Oslo, som i løpet av de tre siste årene har ledet et Leonardo da Vinci videreutviklingsprosjekt kalt ASSIST, hvor bydelen i samarbeid med åtte partnere fra fire europeiske land har utviklet et kostnadseffektivt internopplæringsprogram for assistenter og pedagoger i barnehager.

Bydelsbarnehagene på Sagene melder om merkbar effekt av gjennomført program, både i ansattes refleksjon over eget arbeid og i samspillet med barna. De ansatte bidrar mer i personalmøtene, og har fått større interesse for teori og fag gjennom systematisk input og opplæring.

Eller vi kunne ha fortalt om Kulturparken barnehage i Oslo som gjennom Comenius-prosjektet *Be well and tell* har besøkt barnehager og skoler i Tyskland, Spania, Nord-Irland, Italia og Belgia for å lære mer om barns trivsel og ansattes praksiser. Musikk, kunst og håndverk og eventyr var sentrale fagområder for samarbeid i prosjektet. Barn ble aktivt involvert, og tok i bruk internett, e-post, webkamera og brevpost i kommunikasjon med de andre partnerne.

Digitalisering åpner grenser

Utviklingen av informasjonsteknologi har bidratt til at mennesker fra ulike deler av verden i dag er knyttet tettere til hverandre. Utviklingen skjer parallelt med utviklingen av en global økonomi. Videokonferanseteknologi som for få år siden var forbeholdt få, er nå tilgjengelig for hvermann. Nye fjernsynsapparater selges med både digitalt kamera, nettleser og trykkskjerm, og interaktive mykvarerprogrammer som Skype gjør det mulig for barn og ansatte å se hverandre og snakke sammen i «en global landsby», uten nødvendigvis å reise fysisk over landegrenser.

Dette åpner opp for praksiser som betegnes som «internasjonalisering hjemme».

Det ligger et betydelig potensial i barnehagers bruk av eTwinning til internasjonalisering hjemme. Gjennom Europakommisjonens

Kvalifikasjon og kompetanse – muligheter gjennom nordiske og europeiske programmer

Utdanningsprogrammene skal fremme mobilitet, internasjonal forståelse og samarbeid. EUs program for livslang læring (LLP) gir muligheter til kompetanseheving gjennom etter- og videreutdanning for brede yrkesgrupper, både pedagoger, fagarbeidere og assistenter.

Midler til prosjektsamarbeid i Norge og Europa: Comenius og Nordplus Junior tilbyr stipendmidler for norske barnehager som ønsker å samarbeide med barnehager i Europa og i Norden. Prosjektperioden er avgrenset til to år for Comenius og inntil tre år for Nordplus.

Midler til å delta på forberedende besøk/kontaktseminar: Comenius og Nordplus: Ansatte i barnehager kan søke om støtte til å reise på forberedende besøk eller kontaktseminar. Hensikten med forberedende besøk er at de som planlegger et barnehagesamarbeid innenfor Comenius eller Nordplus gis mulighet til å møte framtidige partnere for å utarbeide en arbeidsplan og forberede prosjektsøknaden.

Comenius tilbyr også kontaktseminar i Europa hvor hensikten er å finne framtidige partnere. Kontaktseminarene har ulike

tema og målgrupper, og enkelte av seminarene retter seg spesifikt mot barnehageansatte, som eksempelvis *United colours of Europe: Comenius in nursery and primary schools* som ble arrangert i Belgia i november 2012.

Midler til hospiteringsopphold eller etterutdanningskurs/seminar i Europa: Comenius: Ansatte i barnehager kan søke om stipend til å delta på etterutdanningskurs eller på hospiteringsopphold i Europa i en til seks uker. Stipendet dekker reiseutgifter, kursavgift og støtte til opphold.

Nordplus: Ansatte i barnehager kan søke om støtte til hospiteringsopphold i en barnehage i Norden i inntil ett år.

Vertsskoleordningen: Comenius: Norske barnehager kan ta imot en europeisk lærerassistent i tre til ti måneder. Som vert for en lærerassistent kan barnehagen få en ekstra ressurs til å følge opp tospråklige barn eller barn med spesielle behov.

Norske barnehager kan også starte partnerskap med andre europeiske barnehager og skoler gjennom stipendprogrammene i EØS-midlene. Her er særlig Polen et aktuelt samarbeidsland.

program for digitalt utdanningssamarbeid kan norske barnehager søke europeiske partnere til framtidig prosjektsamarbeid. eTwinning kan også benyttes som verktøy i forbindelse med prosjektsamarbeid.

EU-programmet Erasmus for alle fra 2014

LLP-programmet går fra et sektordefinert, mangfoldig program til et mer konsentrert program fra 1. januar 2014, med programperiode til 2020.

Istedenfor å definere programmet med basis i sektorene skole/barnehage, høyere utdanning, voksnes læring og yrkesfag, har EU-kommisjonen foreslått tre hovedsatsningsområder (eng: key actions).

Disse er mobilitet, samarbeid om innovasjon og god praksis og politikkutforming. Barnehagesektoren forventes også å få stor plass i det nye programmet, ettersom både norske, nordiske og europeiske styringssignaler vektlegger en sterk prioritering av tidlig innsats i utdanningsløpet.

SIU vil i 2013 «berede grunnen» for implementeringen av det nye programmet Erasmus for alle gjennom en rekke regionale informasjonsmøter og seminarer i hele landet. Oppdatert informasjon finnes på senterets nettsider, www.siu.no

- 1 Siraj-Blatchford, J., Smith, K., and Pramling Samuelson, I. Education for Sustainable Development in the Early Years. Organisation Mondiale Pour l'Éducation Prescolaire (OMEPE), 2010.
- 2 SIU Rapport 03/2011: Kartlegging av internasjonalisering i videregående opplæring

Kilder:

Overland, T. (2009): Mestring og arbeidsglede. Bedre skole. Tidskrift for lærere og skoleledere, 02/09, 31-35.
Siraj-Blatchford, J., Smith, K., and Pramling Samuelson, I. Education for Sustainable Development in the Early Years. Organisation Mondiale Pour l'Éducation Prescolaire (OMEPE), 2010.

SIU Rapport 03/2011: Kartlegging av internasjonalisering i videregående opplæring
Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2006): Lyttende pedagogikk - etikk og demokrati. Universitetsforlaget. www.siu.no

Den profesjonelle styreren og håndteringen av profesjonsetiske dilemmaer

Hvordan kan barnehagestyreren navigere etisk i spenningsfeltet mellom *accountability* og *responsibility* – mellom samfunnsoppdraget og hensynet til barnas beste?

Av Jostein Østmoen

Ansvar, ansvarsfølelse og ansvarlighet er begreper som er en selvfølgelig del av den norske barnehagehverdagen. De preger sterkt fagpersonalets yrkesvirkelighet og profesjonsutøvelse overfor barna, deres foreldre, og medarbeiderne i barnehagen. I tillegg kommer hensynet til barnehagemyndigheter, lovverk, markedskrefter, og så videre, som krever en annen form for ansvarsfølelse og ansvarlighet fra profesjonsutøverne. Dermed oppstår det hele tiden krav til den profesjonelles evne til å navigere etisk for å kunne ivareta det mandatet man som pedagog og styrer skal forvalte i driften av barnehagen.

Det at ansvaret og mandatet er der, vet man godt. Hvordan man som profesjonsutøver forholder seg til ansvar og mandat, er en helt annen sak.

I denne artikkelen vil jeg se på hvordan forståelsen av begrepet ansvar får betydning for barnehagestyrerens profesjonsutøvelse. I utgangspunktet defineres ikke styrers ansvar spesielt i barnehageloven, utover det at barnehagen skal ha en forsvarlig pedagogisk og administrativ ledelse, og at det stilles visse utdanningskrav til styrer (Kunnskapsdepartementet (KD) 2005).

I barnehagens rammeplan, som er forskrift til loven, utdypes dette imidlertid en god del, blant annet med å konkretisere at styreren har et «... særlig ansvar for planlegging, gjennomføring, vurdering og utvikling av barnehagens oppgaver og innhold» (KD 2011, s. 21), og «... et overordnet ansvar for at den pedagogiske virksomheten vurderes på en planlagt, systematisk og åpen måte» (KD 2011, s. 56).

Styrerens oppfatninger avgjørende

Det er altså styreren som har hovedansvaret

for at den enkelte barnehagen drives med god kvalitet og i forhold til de rammene samfunnet har satt for virksomheten. Dermed blir styrerens oppfatning av kvalitet avgjørende for de retningene som legges for virksomheten, i samarbeid med førskolelærere og øvrig personell. Dette gjør det ekstra viktig at styreren har et bevisst forhold til ansvarsbegrepet og er i stand til å reflektere over hvordan de forskjellige sidene ved ansvar påvirker praksisen. Her handler det både om ansvaret for at den pedagogiske praksisen i barnehagen er forankret i en generell, profesjonell kunnskapsbase, og om å forholde seg til gjeldende lover og forskrifter. Styreren skal også kjenne til de barnehagepolitiske strømningene og kunne ta stilling til de forskjellige pedagogiske vindene som kommer og går.

Det er spesielt interessant å se på hvordan forvaltningen av samfunnsmandatet og det å stå til ansvar for driften overfor myndighetene påvirker styrerens profesjonsutøvelse. Hoveddelen av denne artikkelen vil dreie seg om denne siden av ansvarligheten, og etter en kort begrepsavklaring går jeg nærmere inn i noen av de viktige dilemmaene som kommer til syne innenfor dette feltet.

Accountability og responsibility

Som tilnærming spenningsfeltet mellom samfunnsmandatet og ansvaret overfor myndighetene er det interessant å ta utgangspunkt i hvordan man i det engelske språket definerer ordet ansvar. Norsk har ett ord – ansvar – mens man på engelsk skiller mellom *accountability* og *responsibility*. Forskjellen mellom *accountability* og *responsibility* er tematisert av blant andre Tone Solbrekke og Tomas Englund (Solbrekke & Englund 2011), en tematisering som gir et utvidet perspektiv til det å ha ansvar for noe – ikke minst i rollen som styrer. Videre i artikkelen vil jeg bruke disse uttrykkene i sin

opprinnelige, engelske språkform, og derfor ser jeg det hensiktsmessig å gå litt grundigere inn i betydningen av dem aller først.

Hvis vi tar i bruk synonymordbøkene for bedre å kunne forstå meningsinnholdet i disse ordene, ser vi at *responsibility* tillegges synonymymer som tillit, valg og pålitelighet, mens *accountability* sammenlignes med skyldighet og forpliktelse (Solbrekke & Englund 2011). Disse klare nyansene blir viktige å ta med seg inn i de videre refleksjonene rundt styreransvar i barnehagen.

I profesjonssammenheng referer gjerne *responsibility* til det ansvaret man har som profesjonell både overfor samfunnet og enkeltindividet. Ifølge Solbrekke og Solveig Østrem er dette ikke bare et spesifikt sosialt samfunnsansvar, man har også «sagt ja til å bære et personlig ansvar for enhver handling man utfører» (Solbrekke & Østrem 2011, p. 202). Dette innebærer at man har sagt ja til kontinuerlig å bestrebe seg etter å bruke faglig bedømmelse

og skjønn for å finne gode løsninger på komplekse utfordringer i yrkeshverdagen – det holder ikke å bortforklare sitt eget ansvar ved å vise til arbeidsgivers regler og pålegg.

I den nevnte artikkelen *Bringing professional responsibility back in* (2011), forklarer Solbrekke og Englund hvordan opprinnelsen til ordet accountability får betydning for hvordan vi forstår begrepet i dag. De refererer til hvordan ordet dukket opp i forbindelse med bokholderi i det gamle England, der eiendomsholdere hadde ansvar for å gjøre en tallmessig redegjørelse for hva de konkret eide. Dette igjen ble verdsatt og protokollført av kongelige agenter, og dannet grunnlaget for samfunnets styresett. Selv om forståelsen av begrepet accountability har beveget seg mye siden den gangen, påpeker artikkelforfatterne at vi ser det samme i dag, dette handler om å være ansvarliggjort i forhold til varene og tjenestene man leverer samfunnet (Solbrekke & Englund 2011).

Med utgangspunkt i dette, blir den oversettelsen som gjerne brukes i forhold til accountability ganske slående, nemlig: profesjonell eller teknisk regnskapsplikt (Kolle 2012, Solbrekke og Østrem 2011). Det handler om å stå til regnskap for noe ovenfor noen, og å kunne vise til at de midlene en har fått til disposisjon for å gjennomføre et oppdrag, betaler seg i form av konkrete, påviselige resultater.

Mens responsibility har en menneskelig, moralsk og profesjonsetisk forankring, refererer altså accountability – eller regnskapsplikt – til en mer økonomisk terminologi, der telling, tall og mer håndfaste størrelser er sentrale. Dette kan igjen sees i sammenheng med New Public Management-tanken (NPM), som knyttes til de store endringene som har skjedd i offentlig sektor i løpet av de siste 25 årene. Ideologigrunnlaget for denne tankegangen bærer i seg en ansvarslogikk, der forpliktelsen og avhengigheten overfor markedet og brukerne gir det som er tellbart og målbart større

betydning enn faglige og etiske forankringer (Solbrekke & Østrem 2011).

«Ansvar» blir kontekstavhengig

Ved å gå nærmere inn i forståelsen av de engelske begrepene, ser vi at det kommer til syne viktige nyanser som får betydning for styrerens forståelse av ansvar. Dette er langt på vei et klargjørende skille, i og med at begrepet ansvar slik det brukes på norsk allerede gir assosiasjoner i retning av to vidt forskjellige referanseområder. Hvis en ikke er klar på hvilken kontekst ordet brukes i, kan det oppstå uklarheter rundt meningsinnholdet.

Når man snakker om at man «har et profesjonelt ansvar», er det ikke nødvendigvis defi-

Om artikkelforfatteren: Jostein Østmoen (jostein@mollefossen.no) er mastergradsstudent i barnehagepedagogikk og profesjonskunnskap, og faglig leder i Møllefossen Barnehage AS på Vestfossen i Buskerud (privat foto).

nert om dette ansvaret handler om den moralske forpliktelsen man har som profesjonsutøver overfor klienten eller barnet, eller om det handler om ansvaret overfor myndighetene eller samfunnet for øvrig (Kolle 2012). Dette kan være problematisk, både for profesjonsutøveren selv og for omgivelsene, i og med at disse to perspektivene refererer til to ganske forskjellige etiske innfallsvinkler til å forstå yrkesutøvelsen.

På den ene siden er det barnet som står i fokus, og etikken er hovedsakelig fundert i hva som er best for barnet, mens man på den andre siden anser seg selv som redskap for samfunnets behov – som medlem av en profesjon som egentlig er «dørvoktere inn til det moderne samfunnet» (Christoffersen & Wyller 2005, s. 40).

Å finne balansen

Når man ser på den generelle samfunnsutviklingen, blant annet med referanse til NPM, er det ikke uten grunn at spesielt accountability-tanken i det siste er satt under et kritisk lys (Johansson 2010, Jørgensen et al. 2011, Hennum & Østrem 2010).

Selv om accountability også er en viktig del av det profesjonelle ansvaret, bør styrere og førskolelærere likevel være på vakt slik at målstyring og resultatfokus ikke får ta bort det faglig forankrede, autonome og skjønnsmessige særpreget ved yrket.

Tradisjonelt sett er det nok lettere for barnehagepedagogen å identifisere seg med responsibility, og derfor er det ikke uvanlig å kjenne på motstand når accountability gjør seg gjeldende – for eksempel i form av krav om kartlegging, pragmatikk og skoleforberedende tiltak.

Som profesjonell barnehagestyrer vet man at den ene måten å forstå ansvar på, ikke utelukker den andre (Solbrekke & Østrem 2011). Det å ha et moralsk og etisk ansvar overfor barnet utelukker ikke at man også har ansvar overfor samfunnet, og ideelt sett burde det kanskje ikke ligge så store motsetninger i dette. Yrkespraksisen bør bære preg av både responsibility og accountability, og det vil være det opp til den enkelte styrer å navigere med skjønnssomhet og innsikt slik at ansvarsforståelsen ikke blir ensidig vinklet. Målet må være å finne en god balanse.

Styreren er som leder for virksomheten tett knyttet til lovkrav og retningslinjer enn øvrig personell, og det å forholde seg til målbare og konkrete størrelser er en naturlig og viktig del av arbeidsinstruksjonen. Dette handler om ansvar i forhold til økonomi – budsjett og regnskap, men også om størrelse på barnegrupper, arealnorm, pedagogtetthet og generell bemanning. I tillegg har styrer ansvar for at juridiske rammer overholdes – og at personvern ivaretas, både i når det gjelder barn og ansatte.

En god del av de lovkravene som finnes, stiller først og fremst krav til styrerens accountability – og det er lett å se for seg at den profesjonelle regnskapsplikten vil kunne prege størstedelen av praksisen. Hvis vi går tilbake til det som er styrerens opprinnelige mandat, er dette betenkelig.

Selv om barnehageloven er ganske ordknapp med sin formulering om at «barnehagen skal ha en forsvarlig pedagogisk og administrativ ledelse» (KD 2005), sies det blant annet i forarbeidet til loven at «styrerens viktigste oppgave er å være den pedagogisk ansvarlige for innholdet i barnehagen» (KD 2004 - 2005, s.

9.3.1). Dette er også nylig presisert i Utdanningsdirektoratets veileder om krav til pedagogisk bemanning i barnehageloven (Utdanningsdirektoratet 2012).

Man kan spørre seg hvordan en styrer som bruker det meste av sine krefter på å overholde regnskapsplikten overfor myndighetene, kan være i stand til også å sikre den pedagogiske kvaliteten i barnehagen og sørge for at virksomheten drives i tråd med det barnehagefaglige samfunnsmandat?

Problematiske pragmatisme

Erling Lars Dale trekker fram et interessant perspektiv i sin artikkel *Rettsordninger og etikk i et godt skolesamfunn* (Dale 1997). Selv om han henter sin redegjørelse og argumentasjon fra skolehverdagen, kan denne kunnskapen godt anvendes i forhold til de utfordringene som preger barnehagen når det gjelder balansen mellom accountability og responsibility.

Ifølge Dale blir det problematisk for hele institusjonen når pragmatiske rettsordninger, eller rene administrative tiltak blir den eneste legitime måten å løse opp i eksempelvis moralske konflikter på.

Denne måten å tenke og handle på, indikerer at pragmatikk og instrumentelle handlinger overtar der hvor det egentlig burde være rom for etiske, solidariske handlemåter. For en styrer kan dette handle om at man gjennom sin måte å administrere på bidrar til at systemer og standarder fyller handlingsrommet i barnehagen – med den følge at personalet mister muligheten til ansvarlighet, metodefrihet og skjønn.

Da begås ifølge Dale «det instrumentalistiske mistaket», der de menneskelige, etisk reflekterte handlingene og diskusjonene viker plas-

sen for tekniske løsningsmåter på pedagogiske utfordringer (s. 97).

Når pekefingeren løftes mot et ensidig fokus på accountability, bør man imidlertid ikke gjøre dette uten å forholde seg til at den profesjonelle regnskapsplikten også har en viktig juridisk side. Dette handler ikke bare om kartlegging og instrumentelle krav, det dreier seg også om å stå ansvarlig overfor lover og regler som har til hensikt å verne barna, og gi dem den oppveksten og de mulighetene de har krav på som deltakere i et demokratisk samfunn.

Dette er et godt perspektiv å ha med seg i refleksjoner over styrerens accountability – det er altså ikke utelukkende et uvelkomment onde (om man ser det på den måten), forsterket av NPM-tanken; det er også et nødvendig gode, en mulighet til å ivareta barna og kvaliteten i barnehagen.

Det viktige personvernet

Et konkret forhold der styrens profesjonelle ansvar overfor barna berøres av juridiske bestemmelser, er personvernet.

Mari Pettersvold og Solveig Østrem retter oppmerksomheten mot personvernet i kapitlet *Det glemte personvernet* i boka *Mestrer, mestrer ikke. Jakten på det normale barnet* (Pettersvold & Østrem 2012). Forfatterne peker på at det er nettopp det som kan skje i kommunenes iver etter å pålegge barnehagene innsamling av sensitive personopplysninger for eksempel i forbindelse med kartlegginger – de glemmer at det er noe som heter personvern.

Dette i seg selv kan vel sies å være ganske paradoksalt, og det viser igjen dobbeltheten i accountability. Fordi man samvittighetsfullt nok ønsker å følge barnehagemyndighetenes pålegg, gjøres det et mer eller mindre bevisst valg om å sette juridiske krav til side.

Pettersvold og Østrem nevner blant annet at forvaltningslovens krav om taushetsplikt brukes som en type alibi for registrering og oppbevaring av personopplysninger, mens loven om personopplysninger blir fullstendig ignorert (Pettersvold & Østrem 2012, s. 89).

Styrerne i private barnehager

Den storstilte utbyggingen for å få til full barnehagedekning det siste tiåret, har resultert i en situasjon der privateide barnehager utgjør en stor del av det nasjonale tilbudet. Jeg skal ikke debattere denne situasjonen i seg selv, dette er en del av virkeligheten som man må forholde seg til. Det som imidlertid er interessant å se på her, er at etter at kommunene i 2011 overtok ansvaret for hele finansieringen av også den private delen av barnehagesektoren, har sammenhengen mellom tildeling av økonomiske midler og kommunenes barnehagestrategi blitt en faktor som sorterer under styrerens profesjonelle fokus og ansvar i private barnehager.

Forskrift om likeverdig behandling ved til-

deling av offentlige tilskudd til ikke-kommunale barnehager, som trådte i kraft 1.januar 2011, formulerer dette slik i paragraf 9: «Kommunen kan sette rimelige og relevante vilkår knyttet til barnehagedriften for kommunalt tilskudd.» (KD 2010)

I praksis vil dette kunne bety at kommunale myndigheter selv kan formulere visse krav til barnehagene, krav som i neste omgang vil være utslagsgivende for utmåling av tilskudd.

I utgangspunktet er dette ikke nødvendigvis negativt, så lenge kvalitetskravene er forankret i profesjonens verdigrunnlag og i det profesjonelle ansvaret barnehagen har i forhold til sitt samfunnsmandat og gjeldende lover og forskrifter. Men hvis kvalitetskravene til hva en god barnehage skal være bærer preg av en forståelse som heller mot NPMs accountability-syn om at en skal «leverer varene» og ha noe konkret å vise til for å gjøre seg fortjent til midler, vil det være problematisk.

Det finnes mange eksempler på hvordan kommuner velger å ty til målbare, skjema-baserte verktøy for å kunne fylle nettopp dette behovet for noe konkret og synlig, og disse verktøyene bakes i sin tur inn i kvalitetsplanene for skole og barnehage (Pettersvold & Østrem 2012). Hvis disse kvalitetsmeldingene så vedtas i kommunestyrene og knyttes opp mot tildeling av tilskudd, er man som styrer låst i en vanskelig situasjon. Skal en da være lojal mot påleggene fra sentralt hold, eller la profesjonens egen kunnskap være styrende?

I ytterste negative konsekvens kan dette bety at en styrer i en privat barnehage, som ut fra et etisk og faglig profesjonelt skjønn ikke kan stå inne for de føringer kommunen legger for barnehagekvalitet, risikerer avkorting av økonomisk tilskudd. Det sier seg selv at dette i sin tur vil påvirke tilbudet i den aktuelle barnehagen – man er avhengig av tilstrekkelig med midler for å kunne drive forsvarlig.

Styrerens profesjonsetiske dilemmaer

I denne artikkelen har jeg forsøkt å tematisere barnehagestyrerens profesjonelle ansvar i et praksisfelt kjennetegnet av dilemmaer og paradokser. Nesten uansett hvilket faglig eller yrkesmessig perspektiv som tas tak i innenfor barnehagepedagogikken, avdekkes det spenningsforhold. Spenningene handler kanskje først og fremst om kompleksiteten i det å være bærer av barnas stemmer – å gi «stemme til de stemmeløse» i et bredere samfunnsperspektiv, samtidig som en skal gjennomføre et mandat og stå i et forpliktende ansvarsforhold til myndighetene.

Når det er avvik mellom disse områdene, møter man profesjonsetiske dilemmaer som kan være vanskelige å forholde seg til. Hvilke hensyn skal veie tyngst, hvilke stemmer skal gis plass i praksisfeltet, hvilken agenda skal settes standarden for arbeid med innhold og kvalitet i barnehagen? I rollen som styrer, der

man virkelig har mulighet til å påvirke og legge føringer for det overordnede innholdet i den enkelte barnehage, blir svarene på alle disse utfordringene ekstra avgjørende.

Vi kjenner uttrykket som har sitt opphav i Reggio Emilia, om at et barn har hundre språk og hundre stemmer. Til sammenligning har en barnehagestyrer hundre dilemmaer, hundre paradokser, hundre spørsmål å forholde seg til – hver arbeidsdag.

Strategi for å møte alle disse hundre utfordringene må styreren velge selv, ut fra sin faglige trygghet og yrkesetiske forankring. Det finnes hundre svar, og det er ikke nødvendigvis vanskelig å finne argumenter for at både kartlegging og en instrumentelt orientert praksis kan være det «riktige svaret» - ikke minst når tendensene i samfunnet for øvrig går så sterkt i den retningen.

Men hvor godt stemmer slike svar med det som i bunn og grunn er barnehagelederens hovedoppgave, nemlig det som er til beste for barna? Hvor godt stemmer det med det som er selve fundamentet for den nordiske barnehagepedagogikken, der barn ses på som selvstendige aktører i sine egne liv, med rett til å medvirke, til å bli hørt og tatt på alvor? Dette er spørsmål som det er verdt å stille seg i rollen som barnehagestyrer, spørsmål som åpner for kritisk refleksjon, og som kan være med på å styrke dømmekraften og gi god navigasjonshjelp i et profesjonsetisk minefelt.

Referanser

- Christoffersen, S. A., & Wyller, T. (2005). Profesjonsetikk: om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dale, E. L. (1997). Etikk for pedagogisk profesjonalitet. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hennum, B. A., & Østrem, S. (2010). Små, vandrende bidrag til BNP. Retrieved from http://morgenbladet.no/ideer/2010/sma_vandrende_bidrag_til_bnp
- Johansson, J.-E. (2010). Från pedagogikk till ekonomi? Några kommentarer til kunnskapsproduksjonen i barnehagen. Nordisk barnehageforskning, 3(3), 227-231. Retrieved from [http://www.nordiskbarnehageforskning.no/Jorgensen,P.S.,Sommer,D.,Hviid,P.,Halse,J.A.,Hansen,M.B.,Sigsgaard,E.,...Bang,J.\(2011\).Fra barndom til faktura.Information.Retrieved from http://www.information.dk/278010](http://www.nordiskbarnehageforskning.no/Jorgensen,P.S.,Sommer,D.,Hviid,P.,Halse,J.A.,Hansen,M.B.,Sigsgaard,E.,...Bang,J.(2011).Fra barndom til faktura.Information.Retrieved from http://www.information.dk/278010)
- Kolle, T. (2012). Å retente styrernes betydning i samarbeid om inkludering. In A.-L. Arnesen (Ed.), Inkludering. Perspektiver i barnehagefaglige praksiser (pp. 191-211). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2004-2005). Ot.prp.nr.72: Om lov om barnehager (barnehageloven). Retrieved from <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/otprp/20042005/ot-prp-nr-72-2004-2005-9/3.htm?i?id=399479>
- Kunnskapsdepartementet (2005). Lov om barnehager.
- Kunnskapsdepartementet (2010). Forskrift om likeverdig behandling ved tildeling av offentlige tilskudd til ikke-kommunale barnehager.
- Kunnskapsdepartementet (2011). Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.
- Pettersvold, M., & Østrem, S. (2012). Mestrer - mestrer ikke. Jakten på det normale barnet: Res Publica.
- Solbrekke, T. D., & Englund, T. (2011). Bringing professional responsibility back in. 36(7), 847-861. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1089/3075079.2010.482205>
- Solbrekke, T. D., & Østrem, S. (2011). Profesjonsutøvelse mellom profesjonelt ansvar og regnskapsplikt. Nordic Studies in Education, 31(3), 194-209. Retrieved from <http://www.idunn.no/ts/np/2011/03/art03>
- Utdanningsdirektoratet (2012). Rundskriv F-04-11: Veileder om kravene til pedagogisk bemanning i barnehageloven med forskrifter. Retrieved from <http://www.udir.no/Barnehage/Regelverk/Rundskriv/2011/Veileder-om-kravene-til-pedagogisk-bemanning-i-barnehageloven-med-forskrifter/>

Rammefinansiering svekker barnehagesektoren

Telemarksforskning mener at overgangen fra øremerkede tilskudd til rammefinansiering av barnehagene fra 1. januar 2011 trolig har svekket sektoren på flere områder, og vil kunne svekke den ytterligere i framtiden. Telemarksforskning sier likevel at det ennå har gått for kort tid til at konsekvensene av overgang til rammefinansiering kan overskues med pålitelighet fullt ut.

Fra Telemarksforskning: Øyvind Lexau (t.v.) og Audun Thorstensen. Med seg i arbeidet med rapporten har de hatt Kjetil Lie, Åse Streitlien, Anette Hagen og Tor Erik Baksås, sistnevnte fra revisjonsfirmaet Ernst & Young.

Rapporten *Konsekvenser av overgangen til rammefinansiering av barnehagesektoren* (TF-notat nr. 5, 2013) er utarbeidet av Telemarksforskning for Utdanningsforbundet. Forskerne Øyvind Lexau og Audun Thorstensen presenterte rapporten på et møte i Utdanningsforbundets sekretariat tidligere i år.

Ifølge rapporten tyder mye på en generell tilbakegang i tildeling av ressurser til barn med spesielle behov, noe som støttes av forskernes dybdeintervjuer med et utvalg av styrere. Kommunene har altså en tendens til å tilgodese sine egne barnehager med reduserte ressurser til ivaretagelsen av disse barnas behov. Barn med spesielle behov går som regel i kommunale barnehager; derfor merkes denne reduserte tildelingen mindre i private barnehager.

Forskerne mener (side 82) at både barn med spesielle behov og barn med innvandrerbakgrunn gjennomgående søker seg til kommunale barnehager, fordi de antakelig «opplever det som tryggere å være en del av et kommunalt barnehagetilbud så lenge barnet trenger ekstra oppfølging på ulike måter».

Rapportforfatterne skriver (side 78) videre at studien «tyder på at pedagogtetheten og voksentettheten er i tilbakegang, og at utslaget er størst på voksentetthet». De skriver også at utslaget er størst i kommunale barnehager i større kommuner.

Samtidig påpeker Utdanningsforbundets nestleder Steffen Handal på forbundets nettsider at bemanningen i barnehagesektoren

var under press allerede før overgangen til nytt finansieringssystem.

Prosess og struktur

To viktige begreper i rapporten er strukturkvalitet og prosesskvalitet (side 79). Strukturkvaliteten vurderes å være i tilbakegang og prosesskvaliteten i framgang. Altså: Når barnehagens strukturkvalitet (materielle forhold) svekkes som følge av endret, det vil si redusert finansiering, styrkes prosesskvaliteten fordi de ansatte forsøker å kompensere ved å anstrenge seg ekstra for å få ting til, de legger seg ekstra i selen!

Lexau og Thorstensen sa på møtet i Utdanningsforbundet at de ansatte har mer kontroll over prosessene, altså de enkeltes personlige utførelse av arbeidsoppgavene, enn hva de føler de har over forhold utenfor barnehagene, som hvilke vedtak som fattes om bevilgninger til driften. De sa imidlertid også at dersom prosesskvaliteten kommer under for sterkt press, altså hvis kravet til arbeidsinnsats blir for stort, vil også prosesskvaliteten kunne komme til å synke.

De var ikke i stand til å noe sikkert om hvorfor de to kvalitetene ikke følges ad, oppover som nedover.

Private barnehagers økonomi

Når det gjelder private barnehager, er forskernes inntrykk at overgangen til rammefinansiering har hatt «tilnærmet ingen betydning» for de kommunene som kun har private barnehager (side 81). Slike kommuner benytter nemlig

nasjonale gjennomsnittssatser fastsatt av Kunnskapsdepartementet til tilskudd til driftskostnader.

Når det gjelder kommuner med høy andel private barnehager er forskernes inntrykk at overgangen til rammefinansiering har hatt «relativt liten betydning» - «i alle fall på kort sikt». De tror imidlertid at effekten kan bli større på lengre sikt.

I kommuner med en lavere andel private barnehager eller med en mer eller mindre jevn fordeling mellom kommunale og private barnehager, ser det ifølge forskerne ut til å være «et ris bak speilet at ekstra midler til de kommunale barnehagene vil innebære ekstra midler til de private» (side 83). Forskerne tror likevel ikke at kommunene forsøker å kutte hos egne barnehager for å slippe billigere unna overfor de private, de mener det heller dreier seg om å finne det riktige nivået på bevilgningene. De skriver likevel at kommunene har fått en «økt bevissthet på at ekstra midler til kommunale barnehager for en stor del også betyr ekstra midler til de private barnehagene», dog uten at de vil konkludere med at slike resonnementer har ført til kutt i de kommunale barnehagebudsjettene.

Generelt ser de ansatte i private barnehager ut til å være mer komfortable med sin situasjon etter overgangen til rammefinansiering. I hvilken grad dette har med faktorer som lojalitet og ærlighet å gjøre, hadde forskerne ikke undersøkt, sa Lexau. Forskerne tror likevel at på sikt vil utslagene av finansieringssystemet slå likedan ut for både private og kommunale barnehager. **AS/tekst og foto**

Alt starter med leken

Kompan, Dica og Natura Norge har nå slått seg sammen og blitt Kompan skole & barnehage. Vi har lagt all vår kompetanse sammen – og nå ønsker vi at dere skal kunne dra full nytte av dette. Vi gleder oss til å samarbeide med dere! – så hvorfor ikke starte med å leke?

Vi har utviklet en del leker som både er morsomme for barna og relevante i forhold til de pedagogiske målsettingene. Dere kan også delta i loddtrekningen om våre premier som vi vet vil gjøre lykke i institusjonen.

Hovedpremier:

3 gavekort á 20.000,-

Ukepremier:

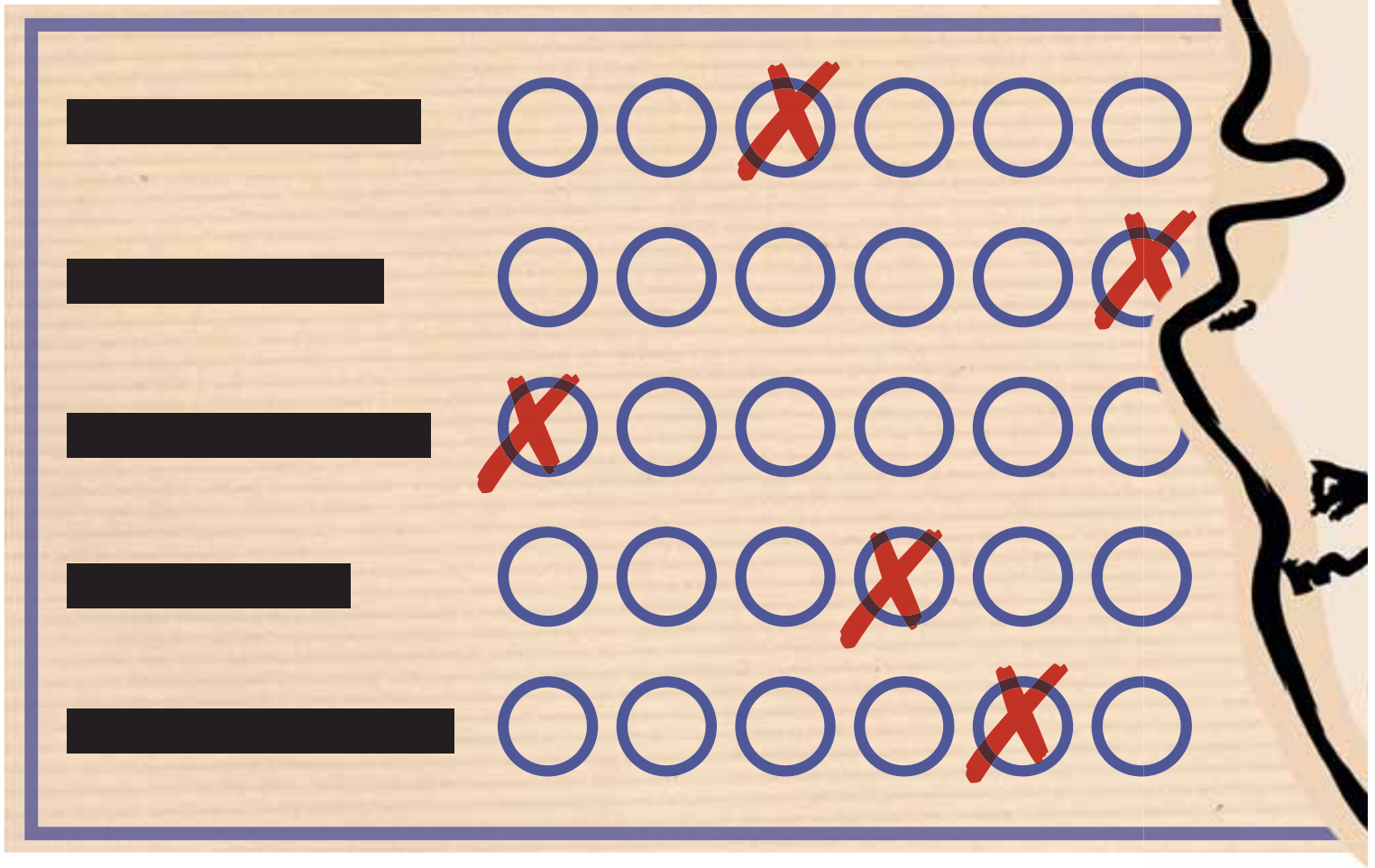
6 lekepakker til en verdi av ca. 5.000,-

Lekre utejakker til medarbeiderne

Har dere lyst til å delta i leken, kan dere gå inn på play.kompan.no

KOMPAN[®]
skole & barnehage

Du er der for barna. Vi er der for deg.

Kortslutninger om barnehagebarns opplevelser og erfaringer

Rapporten *Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena*, bestilt av Fylkesmannen i Hedmark og produsert av Senter for praksisrettet utdanningsforskning, bør det knyttes noen kritiske kommentarer til, mener kronikkforfatterne, som takker forskerne bak rapporten for å invitere til debatt om prosjektet som rapporten springer ut av. Det er særlig forskningsdelen av rapporten kronikkforfatterne her tar for seg.

Av Camilla Eline Andersen, Gudrun Sælen
Halmrast, Bergljot Østerås, Ann Merete
Otterstad og Ninni Sandvik

Enigheten er stor i barnehagefaglige miljøer om at det trengs kunnskap om barnehagens innhold og om hvordan barn opplever sin barnehagehverdag. Vi har derfor med interesse lest rapporten *Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena* (Sunnevåg 2012), som baserer seg på et forsknings- og utviklingsarbeid hvor blant annet barn er viktige deltakere. Oppdragsgiver for arbeidet er Fylkesmannen i Hedmark, og Senter for praksisrettet utdanningsforskning (SePu) har hatt det faglige ansvaret.

Formålet med prosjektet har vært «å utvikle kunnskap og danne grunnlag for god praksis omkring læring og danning i barnehagen» (Sunnevåg 2012, s. 12)¹. Utgangspunktet for diskusjonene i rapporten er en elektronisk spørreskjemaundersøkelse hvor barn, ansatte

Prosjekt i seks fylker

Prosjektet *Barnehagen som læringsmiljø og danning* omfatter seks fylker, med Hedmark som ett av dem. Målet er å utvikle kunnskap og danne grunnlag for god praksis omkring læring og danning i barnehagen, der barn skal sees som aktive deltakere med muligheter for innflytelse.

Denne kronikken er i realiteten en anmeldelse av Hedmarks prosjektrapport *Barnehagen som læringsmiljø og danningsarena* (2012), skrevet av forskere ved Senter for praksisrettet utdanningsforskning – SePu. Forfattere er prosjektleder professor Thomas Nordahl og høyskolelektorene Anne-Karin Sunnevåg, Anne Kostøl og Inger Vigmostad ved SePu, som sorterer under Utdanningsdirektoratet. Selve rapporten har ikke vært omtalt i Første steg.

I Hedmark-prosjektet deltok 17 barnehager, ti kommunale og sju private, i kommunene Hamar, Ringsaker og Stange. På Utdanningsdirektoratets nettsider kan interesserte lese mer om bakgrunn og forutsetning for prosjektet.

og foreldre i 17 barnehager i Hedmark har deltatt, og et utviklingsarbeid hvor de samme barnehagene har arbeidet videre med resultatene fra spørreundersøkelsene. Den omfatter et stort materiale, og tar fortjenestefullt høyde for å se på kvalitet ut fra flere perspektiver (barn, ansatte og foreldre).

Forskerne som står bak artikkelsamlingen ønsker debatt om resultatene fra prosjektet (s. 76). Dette er et ønske vi, som fagpersoner/forskere med tilknytning til førskolelærerutdanning og barnehager, gjerne bidrar til. Men før en substansiell diskusjon kan komme i gang, ønsker vi først å komme med noen kritiske kommentarer til det vi ser som rapportens manglende begrepsavklaringer og etiske standarder. Det er forskningsdelen av rapporten vi konsentrerer oss om i denne kronikken.

Lærings- og danningsarenaen

Meningsutvekslinger om barnehagen som læringsarena har vært en del av politiske og barnehagefaglige debatter helt siden

barnehagereformene i 2006 (nyere eksempler er KD 2009, 2010, 2012, Østrem 2007). Flere kritiske røster er skeptiske til at barnehagen ser ut til å endre kurs fra uformell læring til sterkere fokus på formell læring og fokus på læringsutbytte (Otterstad & Rhedding-Jones 2011; Pramling Samuelsson, Bjørnstad & Bae 2012).

I lys av slike diskusjoner er det nærliggende å forvente at forskerne i det aktuelle prosjektet utdyper og klargjør sin posisjon relatert til læringsbegrepet og dets betydning i en barnehagekontekst. Dette har de imidlertid valgt ikke å gjøre, noe vi mener er problematisk fordi det tåkelegger og tar for gitt en viktig premiss for diskusjonen. Ut fra referanselitte-

raturen kan det se ut som om læring i stor grad relateres til en skolefaglig kontekst. Det særegne ved barnehagen som pedagogisk kontekst ignoreres dermed. I neste omgang umuliggjøres en kritisk diskusjon om barnehagen som del av et livslangt læringsprosjekt (Vislie 2008), der tilpasning, individuell frihet og økonomi er styrende ideologiske begrunnelser initiert av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD).

Rapporten retter også fokus mot barnehagen som danningsarena, noe som kan sees i sammenheng med økt fokus på danningsbegrepet både i barnehagens lovverk (KD 2011), i teoretiske diskusjoner om danning (Danningsutvalget for høyere utdanning 2009, Foros &

Om kronikkforfatterne: f.v. Førstelektor Camilla Eline Andersen, høyskolelektor Gudrun Sælen Halmrast, høyskolelektor Bergljot Østerås (alle Høgskolen i Hedmark), dosent Ann Merete Otterstad (Høgskolen i Oslo og Akershus), og førstelektor Ninni Sandvik (høgskolen i Østfold). (E-adresser: camilla.andersen@hihm.no, gudrun.halmrast@hihm.no, bergljot.osteras@hihm.no, ann.otterstad@hioa.no, ninni.sandvik@hihf.no) (Andersen foto/copyright HiHm, Halmrast foto/copyright HiHm, Østerås foto/copyright HiHm, Otterstad foto Erik M. Sundt, Sandvik foto Sverre Chr. Jarild, Scanpix.)

Vetlesen 2012, Løvlie 2011, Steinholt & Dobson 2011), og i tekster som tar opp danning i en barnehagekontekst (Foss & Lillemyr 2013).

Diskusjoner om barnehagen og andre pedagogiske institusjoner som dannelsesarenaer viser at begrepet kan fylles med varierende innhold, med utgangspunkt i ulike fagdisipliner og teoretiske perspektiver fra forskjellige historiske epoker. Når ett av målene i det omtalte prosjektet er å videreutvikle barnehagen som en dannelsesarena, forventer vi en synliggjøring av hvilke forståelser av danning undersøkelsen bygger på. Men heller ikke her finner vi en klargjøring av hvordan forfatterne posisjonerer seg i forhold til dannelsesbegrepet og vi finner heller ingen henvisninger til teoretiske perspektiver om danning. Likevel skriver Nordahl i en av artiklene at «det er en rekke interessante funn i undersøkelsen som kan gi et godt grunnlag for å studere og videreutvikle barnehagen som lærings- og dannelsesarena» (s. 75).

Etter å ha lest rapporten lurer vi imidlertid hvilke funn som ligger til grunn for en slik uttalelse og ut fra hvilke perspektiver på danning?

Barn som «informanter» – gyldig og pålitelig?

Det tredje aspektet ved rapporten vi forholder oss til i denne kronikken er bruken av barn som «informanter». I rapporten kan vi lese at forskerne har hatt som mål at barna i prosessene «skal sees på som aktive deltakere med muligheter for innflytelse i barnehagen» (s. 12). Ifølge Nordahl bygger den eksisterende kunnskap om barns situasjon i barnehagen på observasjoner, intervju og samtaler, og han hevder at dette i liten grad gir barn mulighet til selv å uttrykke hvordan de har det, samt at det kun er et fåtall som deltar (s. 61).

Nordahl har rett i at forskningen bør bestrebe seg på å fange barns opplevelser av sine egne liv i barnehagen, med utgangspunkt i at barna ses som aktive og kvalifiserte agenter i egne liv. Vi mener imidlertid at han ignorerer forskning som involverer de yngste barna og deres kroppslige uttrykk for interesser, trivsel og utforskning, slik det for eksempel skrives frem gjennom forskningsprosjektet *Medvirkning i et relasjonelt perspektiv – fokus på de yngste i*

barnehagen (Bae 2012), der sju ulike forskere nettopp er opptatt av barnas muligheter for innflytelse gjennom å uttrykke egne opplevelser av livet i barnehagen.

Vi ser flere problemer ved undersøkelsens premisser og design. For det første er det vanskelig å få øye på hvilke «virkelighetsoppfatninger» barn har av barnehagelivet. Samtidig vil «virkeligheter» alltid framstå diskursivt forskjellige, ut fra kategorier som sted, land, plass, vær, kjønn, alder, klasse, språk, kropp, og så videre. Å søke barns virkelighetsoppfatninger uten å problematisere deres diskursive implikasjoner er i beste fall en forenkling av de samme virkeligheter.

For det andre mener Nordahl at kartleggingen av «barns situasjon» i barnehagen både er gyldig og pålitelig fordi det er barns subjektive oppfatninger, erfaringer og perspektiver om deres «virkelighet» i barnehagen som etterspørres. Her åpenbarer det neste problemet seg: undersøkelsen ser ut til å ha en uproblematisk tro på at en elektronisk spørreundersøkelse rettet mot fire- og femåringer, kan gi oss svar på hvordan barna oppfatter «virkeligheten» i barnehagen.

Ledende spørsmål og lojalitetskonflikter

I undersøkelsen bes 1284 fire- og femåringer om å ta stilling til ulike utsagn ved å velge mellom tre svarkategorier representert gjennom «smileys». Barna har «fått hjelp» av en ansatt i barnehagen når de har sittet ved datamaskinen og svart gjennom å klikke et smilefjes, et surt fjes eller et nøytralt fjes.

Som fagpersoner/forskere har vi problemer med å se hvordan det er mulig å få tak i barnas erfaringer og opplevelser gjennom at barn tar stilling til «noen på forhånd gitte spørsmål» (som er verbalt formulert) rundt utvalgte temaer ved å trykke på ett av tre alternativer. Undersøkelsen privilegerer, slik vi ser det, verbale uttrykk på bekostning av kroppslige uttrykk, og står dermed i fare for å overse vesentlige elementer ved barns opplevelse av livet i barnehagen. Det å ta barns medvirkning på alvor forutsetter voksne som tar utgangspunkt i barnas egne uttrykksmåter (KD 2011) og ikke motsatt.

Særlig kritikkverdig blir en slik prioritering når den ikke problematiseres. Dessuten fremstår resultatene som om dette gjelder barn i barnehagen generelt og ikke kun fire- og femåringene.

Forskerne som står bak rapporten mener de har forsøkt å unngå ledende spørsmål (s. 62). Dette stiller vi oss undrende til, all den stund det finnes mange eksempler på ledende spørsmål i rapporten. Ett av spørsmålene barna møter er: «Er du mye på tur i barnehagen?».

Et annet spørsmål er: «Får du mye kjeft i barnehagen?» (s. 79). Først og fremst mener vi at disse spørsmålene er problematiske rent etisk. Å svare på om en får mye kjeft i barnehagen, med en eller av og til to ansatte i nærheten, kan oppleves som vanskelig. Lojaliteten til de voksne kan fort påvirke svarene.

I en av artiklene får vi innsikt i hvordan et barn barnet reagerer på spørsmålet om kjeft: «Han ser litt lei seg ut, nikker og sier: 'Ja', (navn på et annet barn) han får ofte kjeft når han gjør gale ting og sånn» (s. 79). Om han ser lei seg ut fordi han husker gale ting han har gjort eller fordi han er i en lojalitetskonflikt her og nå, drøftes ikke.

Det er naivt å tro at barns uttrykk og svar nødvendigvis relateres til noe som har skjedd og som den voksne ønsker å vite noe om. Det kan like gjerne være et uttrykk for opplevelsen av spørresituasjonen. I parentes bemerket kan en spørre seg om voksne automatisk har rett til å vite, eller om barn har rett til ikke å være transparente. Ett av spørsmålene vi derfor sitter igjen med er hvordan forskerne bruker denne type informasjon i oppsummeringen av resultatene.

Spørsmålene har i tillegg til det etiske også andre problematiske aspekter. For oss vil spørsmål som «Er du gutt?», «Liker du å leke med andre barn i barnehagen?» og «Snakker dere om fisker, blomster eller dyr i barnehagen?» (s. 79) gi svært begrensede muligheter for å vite noe som helst om hva barn erfarer, er opptatt av, eller hvordan de opplever livet i barnehagen mer generelt. Grunnen til det er at slike spørsmål fort kan besvares med et «ja» eller et «nei», uten at barnas opplevelse berøres i det hele tatt. Det er heller ikke nødven-

digvis slik at barn er opptatt av fisk selv om det snakkes om fisk i barnehagen.

Vårt tredje argument her er at barns medvirkning kan knyttes opp mot dannings og det å delta i et demokrati, noe som i sin tur forutsetter et fellesskap der det er rom for usikkerhet for å se nyanser og for å tenke seg om. Slike muligheter er det vanskelig å se at barna er gitt i undersøkelsen.

Problematiske smilefjes

Til slutt vil vi problematisere bruken av smilefjes som svaralternativ for barna. Tidligere i 2012 kom rapporten *Barns trivsel og medvirkning i barnehagen* (Bratterud, Sandseter & Seland 2012), og i undersøkelsen som denne rapporten bygger på ble en sammenlignbar nettbasert løsning vurdert som metode.

Forskerne fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og Dronning Mauds Minne, Høgskole for barnehagelærerutdanning (DDMH), begge i Trondheim, besluttet etter en nøye vurdering å unngå bruk av smilefjes, fordi de ble reddet for at barna ville «samle» på smilefjes (noe positivt) og velge å ikke trykke på de sure eller nøytrale fjesene.

Det er derfor interessant å merke seg at en av informantene i undersøkelsen, barnehagestyrer Leslie Goldsack i Hamar gårdsbarnehage, uttaler til Hamar Arbeiderblad (Næss 2012) at mange av barna som deltok i undersøkelsen helst ville svare med smilefjes uansett. Goldsack sier at han måtte hjelpe til, for noen svarte jo feil på om de var gutt eller jente. Dette handler ikke om at barn ikke er troverdige deltakere i forskning; det handler derimot om å forstå situasjonen og de forventninger som stilles fra de voksne i en bestemt kontekst, og at det finnes flere måter å forstå et spørsmål på.

Ved å lese rapporten er det ikke lett å få tak i hvilke etiske refleksjoner eller faglige avveininger som ligger til grunn for spørsmålene i den nettbaserte undersøkelsen. Spørsmålene til barna er formulert av forskerne ut fra hva de har «vurdert som viktig for barns utvikling og situasjon» (s. 65). Hvilke utviklingsteoretiske kunnskapskonstruksjoner (Andenæs 2012, Cannella 1997) er det forskerne benytter som basis for sine spørsmål og svarkategorier?

Det finnes, så vidt vi vet, ingen nøytral eller allmenn vitenskap som samler seg om en forståelse av hva som er «viktig for barns utvikling og situasjon». Det kommer an på hvilke barn og den situasjonen det enkelte barn befinner seg i. Allmenne og generelle spørsmål og svar vil ut fra vår tenkning bare kunne beskrive det barnet i øyeblikket svarer ut fra akkurat de spesifikke spørsmålene de møter der og da.

Igen etterlyser vi en klargjøring av forskernes teoretiske utgangsposisjon og hvordan denne griper inn i analyser og diskusjoner.

En begynnende diskusjon?

Vi vil også dele noen gryende tanker som er oppstått gjennom aktiv sammenkopling mellom våre lesninger av «resultatene» og uttalelser som prosjektleder Nordahl har kommet med i offentligheten på bakgrunn av undersøkelsen.

Ett eksempel er hentet fra en konferanse i regi av Foreldreutvalget for barnehager (FUB) i november 2012; her henviste Nordahl til barnehagestudien fra Hedmark, publisert på <http://www.fubhg.no/-maa-faa-oekt-kompetanse-paa-gutter.5131289-206775.html>.

I den forbindelse sa han at de ansatte må skaffe seg mer kompetanse om hva gutter er opptatt av, og han trakk også paralleller mellom det barna møter i barnehagen og gutters frafall i videregående skole.

Ut fra forskningsdelen i rapporten er det vanskelig å se hvordan han kan begrunne dette. Vi håper at disse slutningene ikke får stå uimotsagte, og oppfordrer derfor også andre med interesse for barnehagefeltet om å delta i en debatt om barnehagen på bakgrunn av spørreundersøkelsen.

Bakgrunnen for å skrive denne kronikken er at vi er opptatt av barns trivsel og medvirkning i barnehagen. Når vi inviteres inn i en debatt som omhandler barns egne opplevelser av barnehagen som lærings- og dannelsesarena, mener vi det er nødvendig å klargjøre hvilke forståelser av begreper det argumenteres ut fra, samtidig som diskusjonen må relateres til den aktuelle konteksten (her: barnehagen). Uten en slik klargjøring og kontekstualisering tåkelegges for det første viktige premisser for argumentasjonen, og for det

Litteratur:

- Andenæs, A. (2012). Hvilket barn? Om barn, barndom og barnehage. Nordisk Barnehegeforskning, 5(1), 1-14.
- Bae, B. (red.) (2012). Medvirkning i barnehagen: Potensialer for det uforutsette. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bratterud, Å., Sandseter, B. H., & Seland, M. (2012). Barns trivsel og medvirkning i barnehagen: Barn, foreldre og ansattes perspektiver. Trondheim: Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge.
- Cannella, G. S. (1997). Deconstructing early childhood education: Social justice and revolution. New York: Peter Lang.
- Danningsutvalget for høyere utdanning (2009). Kunnskap og dannelse foran et nytt århundre: Innstilling fra Dannelsesutvalget for høyere utdanning. Lokalisert på <http://www.uib.no/filearchive/innstilling-dannelsesutvalget.pdf>
- Foros, P. B., & Vetlesen, A. J. (2012). Angsten for oppdragelse: Et samfunnssetisk perspektiv på dannelse. Oslo: Universitetsforlaget.
- Foss, E., & Lillemyr, O. F. (2013). Til barnas beste: Veier til omsorg og lek, læring og dannelse. Oslo: Gyldendal Akademiske Forlag.
- Kunnskapsdepartementet (2009). Kvalitet i barnehagen (St.meld 41 2008-2009). Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet (2010). Med forskertrang og lekelyst. Systematisk pedagogisk tilbud til alle førskolebarn (NOU-8). Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet (2011). Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet (2012). Til barnas beste. Ny lovgiving for barnehagen (NOU-i). Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Løvlie, L. (2011). Dannelse og profesjonell tenkning: Utfordringen for lærerutdanningen de neste tiårene. I B. Hagtvatn & C. Ognjenovic (Red.), *Dannelse: Tenkning, modning, refleksjon* (s. 735-753). Oslo: Dreyer.
- Næss, H. E. (2012, 14. desember). Barn har det bra, Hamar Arbeiderblad.
- Otterstad, A. M., & Rhedding-Jones, J. (red.). (2011). Barnehagepedagogiske diskurser. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pramling Samuelsson, I., Bjørnstad, E., & Bae, B. (2012). Hva betyr livet i barnehagen for barn under 3 år?: En forskningsoversikt (nr. 9). Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Steinsholt, K., & Dobson, S. (red.). (2011). *Dannelse: Introduksjon til et ullent pedagogisk landskap*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Sunnvåg, A.-K. (Red.). (2012). Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena: en artikkelsamling om forsknings- og utviklingsarbeid i 17 barnehager i Hedmark (nr. 9). Elverum: Høgskolen i Hedmark.
- Vislie, L. (2008). Lifelong learning: A new framework for education in an era of globalisation. *Nordic Studies in Education*, 3, 161-170.
- Østrem, S. (2007). Barnehagen som læringsarena. *Nordisk Pedagogikk*, 3, 277-290.

andre kan vi risikerer at andre konteksters forståelser (her: skolens) bemektiger seg barnehagefeltet på svært uheldige måter.

Og vi spør derfor om fraværet av begrepsklargjøring og kontekstualisering bidrar til det vi mener framstår som «korte» slutninger om barnehagen som lærings- og dannelsesarena?

1 I alt har 6 fylker arbeidet med dette temaet siden høsten 2011 <http://www.udir.no/Barnehage/Pedagogikk/Barnehagen-som-laringsmiljo-og-danningsarena/>

2 Å omtale barn som informanter er problematisk. Barn er subjekter, de objektiviseres og tinglig-gjøres gjennom informantbetegnelsen.

En tidsmessig barnehagelov må inneholde en bemanningsnorm

En ny, tidsmessig og framtidsrettet barnehagelov må inkludere en bemanningsnorm i tråd med Øie-utvalgets forslag, sier Synspunkt-forfatterne. De spør om politikerne, når en ny lov skal vedtas, vil velge barnas behov framfor den kommunale selvråderetten?

Av Siren Risti og Bjarne Mohn Olsvold

Barnehagens samfunnsmandat er å tilby barn under opplæringspliktig alder et omsorgs og læringsmiljø som er til barnas beste. Barnehagen er en pedagogisk virksomhet som skal ivareta det enkelte barn, individuelt og i gruppe. Den norske barnehagetradisjonen bygger på et helhetlig syn på læring som foregår i naturlige hverdagssituasjoner. Barnehagen vektlegger varierte aktiviteter som gir barna erfaringer, og det legges vekt på at barna skal ha innflytelse og medvirkning i egen hverdag. Rammeplanen og barnehageloven slår fast at omsorg, lek, læring og danning skal kjennetegne barnehagens virksomhet og prege innholdet. I dannelsesbegrepet ligger blant annet å oppdra barna til å takle forskjellighet, både følelsesmessig og intellektuelt.

Den 16. januar 2012 mottok kunnskapsminister Kristin Halvorsen Øie-utvalgets forslag til ny barnehagelov – NOU 2012:1 *Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene*, utvalgsleder Kjell Erik Øie. På bakgrunn av denne NOU-en ligger nå 24 forslag til ny barnehagelov på Kunnskapsdepartementets nettside.

Den første barnehageloven kom i 1975; denne er fremdeles gjeldende med noen endringer underveis. I den siste endringen i 2005 fikk barnehagene for første gang en bestemmelse om barnehagens innhold.

Ettåringene

Hver sommer i august/september opplever mange ettåringer og foreldrene deres sitt første møte med barnehagen.

Ettåringenes og foreldrenes møte med barnehagen kan være overveldende, skremmende, nytt og spennende. Det gir trygghet å møte et kvalifisert personale som har tid og kunnskap til å ta imot hvert enkelt barn på en god måte. God kontakt og tillit til personalet kan gjøre atskillelsen lettere både for barna og foreldrene.

Avdelinger og gruppestørrelser er ulikt organisert i forskjellige barnehager, fra små oversiktlige grupper til store uoversiktlige. Gruppestørrelsen er ikke regulert i gjeldende barnehagelov. Det er begrenset hvor mange relasjoner et lite barn kan forholde seg til. Å komme inn i en barnegruppe som er oversiktlig for det lille barnet, gir trygghet.

I Øie-utvalgets forslag til ny lov om barnehager står det:

§ 33 Barnegruppen

Barn har rett til å tilhøre en barnegruppe i barnehagen. Barnegruppen skal ha en størrelse som ut fra barnas alder og forutsetninger er trygg og pedagogisk forsvarlig. Organiseringen må ivareta barnas behov for forutsigbarhet og tilhørighet til en barnegruppe og tilknytning til voksne. Ved vurderingen av om en gruppe er trygg og pedagogisk forsvarlig skal det legges vekt på barnas alder, aldersspredning i gruppen, om det er barn med nedsatt funksjonsevne, flerspråklige barn, barnas mulighet for å etablere tilhørighet og vennskap, tilgjengelige voksne og personalets kompetanse samt barnehagens fysiske og psykososiale miljø. Departementet kan gi forskrift om maksimale gruppestørrelser.

Ettåringer har ennå ikke utviklet talespråk, men kommuniserer og uttrykker seg via blikk, mimikk, kroppsspråk, lyder, gester, latter og gråt.

Krav til personale

Nok og kvalifisert personale til å fremme barnets medvirkning vil ha betydning for barnets opplevelse av seg selv. Et kvalifisert personale som bekrefter og setter ord på det barnet formidler, oppmuntrer barnet til å bli en aktiv deltaker i samspillsituasjoner. Barn som møtes med tillit og respekt utvikler tillit til seg selv og andre.

Gjeldende barnehagelov inneholder ingen bemanningsnorm, bortsett fra at personalet skal være tilstrekkelig. En slik rund formulering åpner opp for store variasjoner fra barnehage til barnehage. Det er viktig for et lite barn

å få tilknytning til de voksne i barnehagen.

I Øie-utvalgets forslag vektlegges bemanning for kvaliteten på barnehagetilbudet:

§ 32 Barnehagens grunnbemanning

Bemanningen må være tilstrekkelig til at personalet kan drive en god pedagogisk virksomhet. En ansatt kan ha ansvaret for inntil tre barn under tre år. En ansatt kan ha ansvaret for inntil seks barn over tre år.

Gjeldende lov inneholder bestemmelser om utdanningskrav til det pedagogiske personalet. I lovens forskrift om pedagogisk bemanning heter det:

§ 1 Norm for pedagogisk bemanning

Det skal være minimum en pedagogisk leder per 14-18 barn når barna er over tre år og en pedagogisk leder per 7-9 barn når barna er under tre år og barnas daglige oppholdstid er over seks timer. I barnehager der barna har kortere oppholdstid per dag, kan barnetallet økes noe per pedagogisk leder.

Øie-utvalget foreslår en skjerping:

§ 32 Barnehagens grunnbemanning

En førskolelærer kan ha ansvaret for inntil seks barn under tre år. En førskolelærer kan ha ansvaret for inntil tolv barn over tre år.

Barn, lek og mobbing

Lek er barnets vesen. Gjennom lek med andre barn får barnet erfaringer og kunnskap om seg selv og om de andre barna. Noen barn trenger

lengre tid av ulike årsaker til å komme inn i leken. Der er spilleregler mellom barna på hva som er tillatt og ikke. Noen barn kommer fort i konflikt i lek, og andre barn trekker seg ut av lek.

På en avdeling i en barnehage har alle barn relasjoner med hverandre og med de voksne. Den bygging av relasjoner som gjøres her, gir livslang læring av sosiale ferdigheter. Et kvalifisert og kompetent personale har kunnskap om disse mekanismene.

Gjennombarnehagedagen skal barna prøve seg i ulike aktiviteter og tilegne seg kunnskap og erfaringer. Det er viktig at barna prøver selv og blir veiledet og justert der det er nødvendig. Barnehagedagen er allsidig. Den byr på latter og gråt, mestring og utfordring, bekreftelse og avvísning, vennskap, men også utestenging.

I NRKs nyhetssending fredag 8.februar ble seerne presentert for funn fra førsteamanuensis Ingrid Lund ved Universitetet i Agder. Hun har i sitt forskningsarbeid sett på drop-out elever fra videregående skole. I sin studie har hun registrert en sammenheng mellom ungdom med sosiale, emosjonelle og atferdsmessige problemer som dropper ut av videregående skole, og deres tidlige minner om mobbing i barnehagen. Ingrid Lund er også i gang med et forskningsarbeid rettet mot mobbing i barnehagen.

Små barn bryner seg på hverandre. Dette er en naturlig del av sosialiseringprosessen der barna finner sin plass i barnegruppen. I denne prosessen er det viktig å ha voksne som er tett på. Barn i barnehagen skal ikke overlates til seg selv. De skal undersøke verden på egenhånd, men den voksne skal veilede når det er nødvendig.

For å få til dette er det viktig å ha et lovverk som sikrer bemanningsnorm, gruppestørrelse og et personale med god faglig kompetanse.

Framtidens barnehage

29. januar overleverte initiativtagerne Morten Solheim og Lene Chatrin Hansen barnehageoppropet til kunnskapsminister Kristin Halvorsen. Oppropet var undertegnet av over 17 000 personer som vil ha bedre bemanning i fremtidens barnehager.

Når denne teksten leses, har regjeringen formodentlig lagt frem en stortingsmelding om framtidens barnehage. Meldingen vil forhåpentlig gi en tydelig retning for barnehage-

politikken. Kunnskapsdepartementet opprettet en blogg kalt *Framtidens barnehage* for å få innspill til arbeidet. Et av innspillene var:

En god barnehage er en barnehage med trygge, utforskende, kunnskapsrike og omsorgsfulle voksne. Som har tid til hvert enkelt barn.

Årets Barnehagedag (12. mars, arrangert av Utdanningsforbundet, Fagforbundet og Foreldreutvalget for barnehager), hadde bemanning og kompetanse som tema..

Dette var en flott anledning til å sette barnehagekvalitet på dagsorden i samfunnsdebatten. Dette temaet og denne dagsordenen burde være av den største interesse for enhver politiker. Dagens barnehager har mye flott å by på, men det er også viktig at politikerne gjør seg kjent med de begrensningene og utfordringene barnehagene står overfor i det daglige.

Gjeldende barnehagelov ble vedtatt i en annen tid. Dagens utfordringer krever en revidering av loven, spesielt knyttet til bemanningsnorm. Når målet er at alle barn skal gå i barnehage, må lovverket være tilpasset dagens virkelighet. (Nesten) full barnehagedekning er flott, men dette må ikke gå på bekostning av kvaliteten vi gir det enkelte barn.

Barneombud Anne Lindboe har sagt: «Små barn trenger omsorg og noen som ser dem. De trenger fang å krabbe opp på og hender å holde i. Muligheten til å gi omsorg blir selvfølgelig dårligere jo færre voksne som er tilgjengelige. Det samme gjelder muligheten til å fange opp barn utsatt for omsorgssvikt eller barn med spesielle behov.»

Barnets utdanningsløp starter i barnehagen, og et styringsverktøy som er godt nok tilpasset dagens og fremtidens barnehager er påkrevd. Endringer i lov om barnehager er et nødvendig grep for et samfunn i endring. Kommer våre politikere til å velge barnas behov fremfor kommunal selvråderett når ny barnehagelov skal vedtas?

Om Synspunkt-forfatterne:
Siren Risti (siren.risti@udf.no) er leder av Utvalg for barnehager i Utdanningsforbundet Bergen, Bjarne Mohn Olsvold (bjarne.olsvold@udf.no) er leder av Utdanningsforbundet Bergen (private bilder).

Jente er da gutt

Av Anne-Grete Mosengen Bye

Noen tanker om flere kjønn, positiv bekreftelse og ny praksis i barnehagen.

For tre år siden skrev jeg et essay om det tredje kjønn og barns identitetsdanning (se Første steg nr. 2/2010). Da gikk jeg inn på en episode hvor en gutt hardnakket hevdet at han var jente. Jeg var ikke særlig anerkjennende i møtet med ham. Gjennom arbeidet med essayet fikk jeg øynene opp for min egen praksis. Nå møter jeg barn på en annen måte. Jeg tar det de forteller meg på alvor, jeg lar de ha sine opplevelser og tanker, uten å korrigere hele tiden.

Møter jeg en gutt i dag som forteller at han er jente, så forteller jeg at det er mange andre som også har det slik. Akkurat som hvis barn kommer og forteller meg at de er sinte, så forteller jeg at det er mange andre som også kjenner på den følelsen. Jeg vil ikke at de skal tro de er alene.

Jeg har veiledning med en student. Hun forteller en historie som gleder meg. Studenten står og vasker opp, da en jente kommer inn på kjøkkenet. «Du? Kan jeg si deg noe?» Studenten skjønner at jenta har noe viktig å fortelle, så hun lar hunk vaska vente. «De andre sier jeg er jente, men jeg er gutt.»

Studenten forteller meg at de akkurat hadde lest om dette på skolen, og hatt noen forelesninger om kjønn. På grunn av dette møter hun barnet med alvor og anerkjennelse. Hun forklarer barnet at hun kan ta dette valget, men at det har konsekvenser. «Andre kan reagere på det når du sier du er gutt.»

Studenten fortalte at måten hun møtte barnet på, ble farget av pensum og forelesninger hun hadde i forkant. Å snakke, lese og diskutere kjønn, påvirker vår praksis.

Barns kjønnsopptatthet

Jeg blir snakket om i barnehagen min, fordi jeg er som jeg er. Et eksempel på dette, er når to eldre søsken kommer for å hente lillesøster.

«Jeg har alltid vært kvinne selv om jeg er mann rent fysisk, men jeg var nok blitt fire-fem år gammel da jeg ble bevisst på at det var noe som ikke stemte.»
(Arntzen og Kahrs 2011:42)

De ser på meg, snakker litt på urdu, så spør de: «Har du lyst til å være gutt?»

Ofte kommer mitt kjønn opp som samtaletema når vi sitter rundt bordet. «Han er jente, men han ser ut som en gutt.» «Ja, han snakker i hvert fall guttespråk.» «Ja, det gjør hun, men hun har pupper også.» Og slik kan samtalen fortsette.

Barna er opptatt av kjønn, og har klare bilder av hva som er jente og gutt. Det har voksne også. Jeg mener disse bildene må utfordres, og gjerne endres, så alle ser at vi kan gjøre kjønn på forskjellige måter. På en måte vil jeg si at i den perfekte verden, vil ikke kjønn være så viktig. Det viktigste da, ville være at vi alle er mennesker. Men for å ha en viss orden i kaoset av ulike individer, lager vi oss noen kategorier vi kan plassere oss selv og andre i. Poenget mitt er at kategoriene, eller bildene, ikke alltid stemmer overens med individets tanker om seg selv. Hva skjer da?

Noen gutter liker rosa. Og noen jenter liker blått. Dette er kanskje gammeldags, men det er det barna på min avdeling snakker om. Hva er guttefarger og hva er jentefarger?

En hos oss har langt, krøllete hår. «Du er jente» er det mange av de andre barna som synger til han, i en ertende tone. Han sier selv nei til dette, og vi voksne forteller de andre barna at han er gutt. «Ja, men han har langt hår.»

Det er guttens ytre som får de andre barna til å oppfatte han som jente. Han liker det nok ikke, for han rynker på nesa og får en sur mine om munnen når han sier «nei, jeg er gutt».

Hva om situasjonen snus på hodet? Vi møter ei med langt hår i musefletter. «Så fin jente du var da», bemerker en bestemor i garderoben. «Nei, jeg er gutt.» Når omgivelsene ikke deler den samme oppfatningen av meg, som jeg selv gjør, så blir livet plutselig komplisert. Hva er galt med meg da?

Androgenan

I Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet 2006) er det en forståelse av kjønn som jente og gutt. Det er en dualistisk forståelse. Det finnes bare disse to mulighetene. Allikevel hører jeg om mennesker, som i ung alder, forstår at det er noe i måten de oppfatter seg selv på, som ikke stemmer overens med det foreldre og venner oppfatter.

Jeg hadde det slik selv når jeg var barn, og nå, i voksen alder, kjenner jeg det fremdeles. Foreldrene og familien min har alltid vært støttende og bekreftende ovenfor meg. Samfunnet, derimot, oppfatter meg nok på en helt annen måte enn det jeg selv gjør. Der ute blir jeg oppfattet som gutt. Selv oppfatter jeg meg som en god miks, jeg kan kalle meg adrogenan¹.

Hvordan skal personalet i barnehagen møte oss? Inntrykket mitt er at personalet har gode kunnskaper om hvordan de skal møte barn og familier fra andre kulturer, andre land, andre religioner. Hvordan skal de møte en familie hvor mor en dag kommer som Arne Gustav, dagen etter som Anne-Grete?

Tenk på hva som gjør deg til deg? Hvis du har det godt med deg selv, noe jeg håper du har, kan du sette fingeren på hva som gir deg denne godfølelsen? Jeg har det nokså godt med meg selv, og en av grunnene er måten jeg blir anerkjent. Av familien oppfattes jeg som den jeg er, og jeg får ofte høre at de er stolte av meg. Jeg får en positiv bekreftelse fra dem jeg elsker. Det gir meg godfølelse. Denne følelsen må ikke undervurderes. Det er viktig for meg å føle at andre anerkjenner meg, for den jeg er. De eneste som kommenterer min person, er mine besteforeldre. De er 75 år. Om alder er en unnskyldning, kan diskuteres, men en forklaring på deres kjønnsbilder, er det i hvert fall. Tiden har endret kjønnsbildene betraktelig. Fra menn i bukser og kvinner i kjole, til menn som sykepleiere og kvinner som heismontører.

De sprengte bildene

Men tiden kan ikke ha endret samfunnets kjønnsbilder alene. Det er andre faktorer som spiller med. «Her er jeg, og jeg er som jeg er». Vi ble synlige. Vi sto frem og fortalte. Vi valgte utradisjonelt. Vi sprengte bildene av kjønn.

Vil jeg tilhøre dette samfunnet som hele meg, må jeg vise hvordan jeg er og fortelle hva jeg tenker. Jeg må poengtere for de rundt meg at jeg som menneske er så sammensatt og komplekst at jeg vanskelig kan beskrives som bare «jente» eller «gutt». Gjør jeg ikke dette, vet ingen at det eksisterer mennesker som tenker annerledes.

I barnehagen mener jeg det er viktig å ha dette i bakhodet når vi møter barn som nettopp presenterer seg selv, men på en annen

Om essayforfatteren:

Anne-Grete Mosengen Bye (anne.grete.bye@gmail.com) er barnehagelærer utdannet ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Hennes premierte essay om likestillingsarbeid i barnehagen på trykk i Første steg nr. 2/2010 (privat foto).

Litteratur:

Almås, E. Benestad, E. E. P., 2002. Kjønn i bevegelse. Oslo: Universitetsforlaget.

Arntzen, M., Kahrs, K., 2011. Mann er da kvinne.

Dagbok fra jentene på Toten. Oslo: Piratforlaget.

Kunnskapsdepartementet, 2006. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Hofmann, B., 2008. Hva er sykdom? Oslo: Gyldendal akademiske.

«Helt fra jeg var ganske liten har jeg visst at jeg er jente. Da jeg var ti, visste jeg at samfunnet ikke aksepterte sånne som meg» (Arntzen og Kahrs, 2011:119).

måte enn vi oppfatter dem. Utfordringen i de mulige episodene jeg har beskrevet tidligere i teksten, er menneskets nærmest iboende trang til å normalisere/unnormalisere andre. Om ei jente forteller meg at hun er gutt, en kollega kommer en uke som gutt, neste som jente eller jeg har en forelder som korrigerer kjønnnet sitt, så vil dette være unormalt, fordi flertallet av den norske befolkning ikke gjør dette².

Konsekvensen av å stå frem kan være å bli stemplet som avvikende, syk og mindreverdig (Almås og Benestad 2002). For oss som er i mindretall, så er dette tøft. Ofte møter vi negative reaksjoner fra samfunnet. Derfor velger vi å holde oss i skjul. Gjennom «Jentene på Toten», har alternativer til de to tradisjonelle forståelsene av kjønn blitt løftet frem. Dette gir et viktig signal til samfunnet.

Om det bør, mener jeg, interessere personalet i barnehagen å tilegne seg kunnskap om nettopp dette temaet. Derfor gir jeg små hint til barna og de jeg jobber sammen med, om hva jeg tenker rundt kjønn. På denne måten utvider jeg kjønnsbildet til de jeg treffer på min vei. I tillegg ser de at jeg er frisk, oppegående og resurssterk. Jeg er ikke et avvik. Jeg er ikke syk.

Jeg har samling med barna. Jeg har et opplegg for navneoppsett. For hvert navn jeg roper

opp, skal barnet komme og legge kaplapinner oppå hverandre, så de blir til et tårn. I dag lager vi jente- og guttetårn. Guttene bygger med syv pinner, og jentene med syv.

Så legger jeg på min pinne. Jeg legger den slik at den berører toppen på begge tårn. Så forteller jeg barna at jeg føler meg litt som begge deler. Gjennom denne synliggjøringen, forteller jeg barna at det eksisterer andre kjønnsbilder også.

Kjønn og seksualitet

Jeg har ikke vært så åpen om min egen kjønnsoppfatning til mine kollegaer, som jeg skulle ønske. Fordi jeg frykter reaksjonene. Litt har jeg lettet på sløret, så de forstår nok at jeg tenker annerledes.

Jeg ser det som en av mine arbeidsoppgaver å synliggjøre for barn, foreldre og kollegaer hvordan samfunnet de lever i, fungerer. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver er også klar på dette området. Siden kjønn og seksualitet er noe jeg er opptatt av, så synliggjør jeg dette der jeg kan, så ofte jeg kan.

Jeg synliggjør også folks ulike religioner. Jeg er ikke religiøs selv. Jeg setter frem maleutstyr, perler, garn og plastelina, så barna får utfolde seg kreativt. Jeg liker det ikke selv. Jeg er bevisst hvilke begreper jeg bruker når jeg beskriver sirkler, kvadrater og triangler. Jeg hater matematikk. Utfordringen min til barnehagefolk, er å synliggjøre kjønns mangfoldet, selv om de personlig har en dualistisk, tradisjonell oppfatning av kjønn.

Kjønn i bevegelse og *Mann er da kvinne* er bøker å anbefale. Bøkene presenterer på hver

sin måte hvordan kjønn kan være mer enn «jente» og «gutt». Almås og Benestad går gjennom den historiske utviklingen av kjønn, og presenterer også ulike historier om folks oppfatninger av kjønn.

Arntzen og Kahrs presenterer dagboknotater fra jentene på Toten. Det er ulike historier, men alle berører individenes oppfatning av kjønn. Vi har også Landsforeningen for transseksuelle (LFTS). De har en egen nettside (www.ftpn.no). Her finnes det informasjon om profilerte transpersoner, en side med begrepsavklaringer, informasjon om hva som skjer rundt i Norge og diskusjonsforum. Det er verdt å ta en titt. Kanskje blir tankene dine satt på prøve?

Jeg tror en del av utfordringen ligger i usikkerhet og mangel på kunnskap. Derfor er det viktig at jeg står frem på arbeidsplassen min. Det er viktig at Esben Esther Pirelli Benestad og Sara Mats Azmeh Rasmussen står frem. At «Jentene på Toten» ble sendt på NRK. På den måten får samfunnet vite om oss. Bare på den måten kan samfunnet lære å takle våre forståelser, våre bilder av kjønn.

Så min oppfordring til dere som leser dette er å oppsøke kunnskap. Gjør som meg, hvis dere utvikler dere gjennom skriveprosesser, og skriv et essay om kjønn. Diskuter det på avdelingsmøtet eller i personalgruppa. Observer barnas kjønnsuttrykk og bildene de har av kjønn. Se «Jentene på Toten». Med kunnskap kan du, i stede for å korrigere et barns selvoppfatning, heller gi det en positiv bekreftelse. Kanskje ser du til og med barnet vokse en centimeter eller to, når du bekrefter at jenta som står foran deg, er gutt.

«Hva er det med meg? Jeg har ikke lyst til å gå i gutteklær. Ikke har jeg lyst til å leke med de andre guttene heller. Kjære Gud, la meg være jente når jeg våkner i morgen tidlig! La meg bli utsatt for en ulykke som gjør at jeg må opereres og bli til jente!»

(Arntzen og Kahrs, 2011:118).

Vil gi stemme til de stemmeløse

Inspirert av at det i år er 100 år siden kvinner fikk stemmerett i Norge, er målet med årets tvilsdager – *Tvil Stemme* – å dra fram i lyset dem som ofte ikke får sin stemme hørt i det offisielt så demokratiske norske samfunnet – det være seg barn, fattige, psykisk syke, eller andre.

Sverre Chr. Wilhelmsen er initiativtaker og koordinator bak tvilsdagene, og han kan se tilbake på 11 arrangementer i like mange år på rad, og etter hvert med en solid oppslutning ikke minst blant ansatte i utdannings- og helsesektoren. 25. – 27. september arrangeres tvilsdagene for 12. gang, i Lærernes hus i Oslo.

– Temaet i år er *Stemme* – hva legger du i dét, Wilhelmsen? Og hvem har og hvem har ikke en stemme i dagens samfunn?

– Tvilsdagene 2013 er inspirert av hundreårsjubileet for kvinners stemmerett her

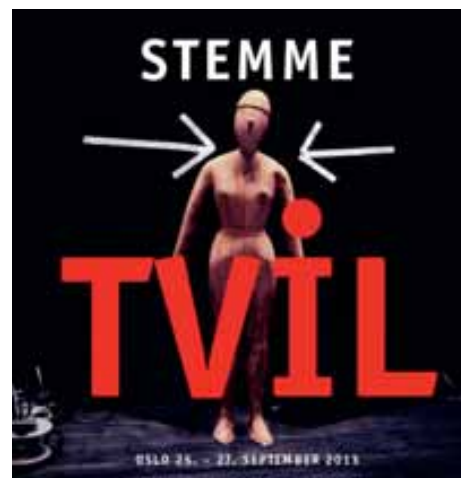
i landet. Det at «alle» har en stemme og et krav på å bli hørt, er et menneskerettslig mantra for vår tid. Praksis avdekker gjerne noe annet.

– Det viser seg gjerne at etnisk bakgrunn, utdanning, utseende og kjønn gir klare føringer for dine sjanser til å lykkes eller gjøre din sak gjeldende. En velutdannet, smart mann som gjør karriere får lett sin stemme hørt. Det kan også holde at du er skikkelig rik, veldig morsom, eller knallgod i idrett! Og helst ikke for tykk!

– Det er dette vi vil drøfte i lys av erfaringer fra barnehage, skole, helse, terapi og omsorg, det vil si gjennom de innfallsvinklene arrangørgruppen representerer.

– Hvorfor er temaet *Stemme* interessant for barnehagelærere?

– Tvilsprogrammet åpner for en tverrfaglig tilnærming til *Stemme*. Refleksjon rundt temaet vil kunne endre daglig praksis både yrkesmes-

sig og i hverdagen. Slik sett er tvilsdagene ideelle for kollegagrupper som ønsker felles faglig påfyll, sier Wilhelmsen.

Programposten *Etiske utfordringer i barnehage og skole*, i regi av førsteamanuensis Ingrid Lund ved Universitetet i Agder og dosent Astrid Grude Eikseth ved Høgskolen i Sør-Trøndelag, kan sies å være som skreddersydd for barnehagelærere. Nevnes må også posten *Å bli holdt nede*, der et tema er *Barnets stemme i utfordrende livssituasjoner*, og en tredje post kalt *De stille stemmene – hvem ivaretar disse?*

En haug med folk kommer til konferansen! Her er noen: Åsa Linderborg, forfatter av biografien *Meg eier ingen*, Merethe Lindstrøm, vinner av Nordisk råds litteraturpris 2012, Marie Bergman og Herborg Kråkevik, Thomas Hylland Eriksen, og Arne Klyve, forfatter av *Ordbok for underklassen* (se anmeldelse på neste side).

Så mye og så lite sagt om tre dager i Lærernes hus og andre steder i Oslo sentrum. Les mer og finn påmeldingsskjema på www.tvil.no. **AS**

Spørsmål...

...kan stilles til konferansens sekretær Marianne Agedal, marianne.agedal@utdanningsforbundet.no, tlf. 24 14 20 80. Påmeldingsfrist er 20. august.

En blid bergenser til høyre, Sverre Chr. Wilhelmsen, innehaver av Wilhelmsen Kulturformidling og primus motor for og konsept-eier av tvilsdagene, ser fram til årets konferanse i Lærernes hus i Oslo. Her sammen med senior-konsulent Per Arneberg (t.v.) som siden 2008 har representert Utdanningsforbundet i arrangørgruppen for tvilsdagene (foto: Arne Solli).

Et verktøy mot fordumming

Hvis du vil kjempe for alt som er deg kjær og står deg nært, må du lære deg språket til dem du står overfor, helst ikke for å bruke det selv, men for å avsløre tomheten og hulheten i det. *Ordbok for underklassen* med undertittelen *Slå tilbake mot byråkratispråk og nyord fra næringslivet* av Arne Klyve og Jon Severud vil trolig kunne hjelpe deg langt på vei!

Forfatterne har skrevet en innledning der de åpner med et sitat fra sangen *Ingenting*, framført første gang av Tramteatret i 1977: «Hvis du søker karriere / er det første du må lære / å si setninger som ingenting betyr ...»

Forfatterne fortsetter med å spørre hvor fagspråket er blitt av, fagspråket til dem som arbeider i barnehagen, for eksempel. Hvorfor er barnehagens fagspråk blitt fortrengt av et tilnærmet uforståelig markedsspråk?

I forordet skriver Morten Strøksnes med henvisning til Wikipedia at utgangspunktet for denne nytalen er begrepet New Public Management, NPM, som er blitt brukt til å beskrive en rekke reformer innen norsk offentlig sektor siden 1980-tallet. Han skriver videre, uten henvisning til Wikipedia, at NPM er «en slags kjempeblekksprut som holder de lange tentaklene sine rundt norsk offentlig sektor».

Vi har, skriver Strøksnes i forordet, fått en offentlig ledelsesklasser som snakker NPM-språk som handler om rasjonell målstyring, resultatorientering og økt effektivitet, noe som i praksis

imidlertid blir til mer byråkrati, ansvarsfraskrivelse, hemmelighold, økte kostnader og forkroplede ideer om fortjeneste og lønnsomhet innenfor statlige virksomheter. NPM-språket tilhører en ledelsesfilosofi disse lederne har lært på kveldskurs på BI.

Strøksnes skriver eksempelvis om universitetene: «Kvalitetsreformen» på universitetene handler ikke om kvalitet, men om inntjening og gjennomstrømmning. Suksess måles nå ut fra hvor fort man greier å kvitte seg med studentene, ikke hva de kan når de går ut av porten for siste gang. Universitetene produserer ikke forskning og undervisning på høyt nivå. De produserer studiepoeng gjennom rask gjennomstrømmning.»

Og siden universitetene «konkurrerer» om studentene, bruker de over 500 millioner kroner på reklame for seg selv. Beløpet tilsvarende 600 forskerårsverk, tilføyer han.

Ta motgift

I sitt eget forord skriver forfatterne at boka er ment som «motgift og en mulig lindring når vi invaderes og forføres av honnørbegreper og fremmedord fra den dominerende styringskulturen». Blant annet lan-

Arne Klyve & Jon Severud

ORDBOK FOR UNDERKLASSEN

Slå tilbake mot byråkratispråk og nyord fra næringslivet

Spartacus forlag 2013
ISBN 978-82-430-0707-9
125 sider

serer de illustrerende nyord for å vise det absurde i NPM-talen.

Ta barnehagen og kartleggingsdebatten: Hva er *aldersadekvate ferdigheter* og *aldersadekvat normalitet*, egentlig? Jo, vi forstår det på et vis. Samtidig vet vi at det er helt normalt at det kan være store forskjeller fireåringer imellom når det gjelder både kognitive og fysiske ferdigheter. Disse forskjellene kan være helt utjevnet få år senere. Men i det byråkratiske forvaltningsspråket kan en slags karaktersetning ut fra en tenkt normalitet i verste fall bli en heftelse ved barnet.

Og da, skriver Klyve og Severud, kommer inn av døren «atferdsterapeutene hånd i hånd med produsenter av kartleggingsverktøy og pedagogiske programmer. Med standarder for aldersadekvat normalitet, ...». Forfatterne gir enda til et lesetips, nemlig Mari Pettersvolds og Solveig Østrems *Mestrer, mestrer ikke – Jakten på det normale barnet* (Res Publica 2012).

Eller hva med *Enhet*? Her et sitat forfatterne har tatt fra barnehage.no: «Vi bruker begrepet enhetstall når vi regner antall barn i barnehagen. Barn under tre år telles som to enheter, og så plusser

vi på antall barn over tre år. Landsgjennomsnittet ligger på 6,5 enheter per voksen.» (!)

Det er imidlertid slik at en enhet også kan være selve barnehagen, eller en skole, eller en elev i skolen, eller et gammelt menneske på aldershjemmet, eller selve aldershjemmet. Resultatet er at man kan gjøre det lettvinnt for seg; gi blaffen i hva det er, bare kall det en enhet!

Forfatterne foreslår følgende nyord i tillegg til enhetsleder: **Duoleder, kvartettleder, flerhetsleder, flerhetsnestleder**, og så videre (uthevet i **fet skrift**, slik forfatterne gjør i boka).

Morsomt!

Det er ikke bare en informativ bok de har skrevet, undervisningssjef Arne Klyve ved Bergensklinikkene og Jon Severud, norsklektor. Den er hylende morsom også!

På øyemål er det 200 – 250 NPM-ord de tar for seg. Ett minus i margin, dog: HR-avdeling er utlagt som Human Relations. Riktig er vel Human Resources. At det er et NPM-ord for personalavdeling er jeg enig i.

Terningkast 5+! Uten overnevnte miss hadde det blitt 6! **AS**

En bok med god «timing»

En bok som tilbyr forskningsbasert kunnskap som gjør den meget vel egnet for den nye barnehagelærerutdanninga, mener Første stegs anmelder.

Av Monica Bjerklund

Antologien *Barnehagelærerutdanningens kompleksitet. Bevegelser i faglige perspektiver* spør seg hva en barnehagelærerutdanning kan og skal være, og hvordan utdanningen kan skape større bånd mellom utdanning og profesjon. Den diskuterer særlig forholdet mellom teori og praksis med utgangspunkt i barnehagen som læringsarena og hva en praksisnær barnehagelærerutdanning kan være.

En styrke ved boka er at den har så stor spennvidde i tema. Den favner alle de seks kunnskapsområdene i de nasjonale retningslinjene for barnehagelærerutdanningen, og viser hvordan disse kunnskapsområdene kan gjøres profesjonsrettet gjennom integrering av teori og praksis slik planen forutsetter. Dette gjør at boka inneholder en spennende samling artikler med mange ulike temaer på følgende områder;

- Bevegelser i faglige perspektiver i RLE, Pedagogikk, norsk, drama, forming, matematikk, fysisk fostring og samfunnsfag.
- Læring, didaktisk arbeid og pedagogisk ledelse.

Boka har 16 bidragsyttere samt de to redaktørene, som er dosent i pedagogikk Ann Merete Otterstad og førsteamanuensis i samfunnsfag Nina Rossholt. Dette og de mange temaene i boka åpner for spørsmål om den har en sammenbindende kraft og en rød tråd. Jeg synes til en viss grad det, mye hjulpet av en velskrevet innledning som forbereder leseren godt på bokas innhold.

I tillegg gjør koblingen til *Nasjonal forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanninga* at

utvalget av temaer er relevant for ansatte i barnehagelærerutdanninga, studenter og barnehageansatte, og at temavalget synes velbegrunnet. De fleste forfatterne er ansatt ved barnehagelærerutdanninga ved Høgskolen i Oslo og Akershus og tar utgangspunkt i egen undervisningspraksis i sine bidrag.

Til pensum- og fagansvarlige

Denne nærheten til undervisningspraksis gjenspeiles i boka og gjør den trolig enda mer relevant som pensumlitteratur ved høgskolene som tilbyr barnehagelærerutdanning. Bokas «timing» er også god, i og med at den lanseres våren før omlegging fra førskolelærerutdanning til barnehagelærerutdanning.

Den er dermed aktuell for vurdering av mange pensumansvarlige og fagansvarlige som akkurat nå sitter med utfordringer i forhold til å oppdatere fagplaner og pensum. Også praksisveiledere rundt om i barnehagene kan ha nytte av boka for å oppdatere seg før de mottar barnehagelærerstudenter i praksis.

Dagsaktuelle temaer

De ulike artiklene er likevel vinklet slik at de i forskjellig grad vil ha relevans for studenter, ansatte ved barnehagelærerutdanningene og praksisfeltet. Alle er målgrupper for boka, men dette kan for eksempel gjøre det vanskelig å bruke hele boka som pensumlitteratur fordi ikke alle artikler er vinklet mot studenter.

Som førstelektor innen barnehagelærerutdanninga har jeg lest boka med stor interesse, og temaene er absolutt dagsaktuelle i barnehager og utdanning:

- Forholdet mellom teori og praksis i barnehagelærerutdanninga (Inger Marie Lindboe).
- Utfordringer i pedagogikkfaget i barnehagelærerutdanninga jfr. ny rammeplan (Anne Furu).
- Fagtradisjoner og tekstnormer i etablering av litterasitetspraksis i utdanningen (Kari Bratland og Elena Tkachenko).
- Praksisopplæringen (Turi Pålerud)
- Kulturelt mangfold i barnehagen (Olav Hovdelien).
- Barns ivaretagelse av naturen (Inger Hilmo).
- Kritiske spørsmål til kravet om forskningsbasert barnehagelærerutdanning (Ann Merete Otterstad).
- Praktiske estetiske prosesser (Maybritt Jensen).
- Jazzete improviserende arbeidsmåte som relasjonell inngang til kunnskapsområdene (Bente Fønnebo).
- Barns skapende prosesser med utgangspunkt i samtidskunst (Tona Gulpinar).
- Læringsplattformer (LMS) i studenters læringsarbeid (Kristin Holte Haug).
- Matematikk i barnehagen (Elena Böhler).
- Barnehagelærerstudenters læring i «Ledelse av arbeid med barn i skogen» (Karen Marie Eid Kaarby).
- Didaktisk arbeid med nærmiljø og samfunn i barnehagen (Pål E. Dingstad).
- Arbeidsplassbasert utdanning kobler to felt; utdanningsinstitusjon og yrkesfelt (Kristin Tverberg og Gunn Karlsen).

Boka tilbyr forskningsbasert kunnskap som kan gi grunnlag for profesjonsutøvelse og kontinuerlig utvikling i barnehagen. Den kan bidra til kritisk refleksjon og profesjonsforståelse i barnehagelærerutdanning og barnehage, på sentrale områder som vektlegges i den nye rammeplanen for barnehagelærerutdanninga.

Ann Merete Otterstad
og Nina Rossholt (red.)

BARNEHAGELÆRER-
UTDANNINGENS
KOMPLEKSITET

Bevegelser i faglige
perspektiver
Universitetsforlaget 2012
ISBN 9788215019413
352 sider, 370 kroner

Om anmelderen: Monica Bjerklund (monica.bjerklund@dmmh.no) er førstelektor ved Dronning Mauds Minne, Høgskole for barnehagelærerutdanning (privat foto).

Trude Anette Brendeland er førskolelærer, fagbokforfatter og leder av nettstedet fantasifantasten.no

(foto: Klausine Retnes).

Trude Anette Brendeland

FORTELL MED MEG!

Levende språkmiljø for de minste

Pedagogisk forum 2012
ISBN 978-82-7391-166-7
159 sider, 365 kroner

En glad og stolt idébankbok

En meget velegnet bok for bruk i barnehagen i arbeidet med et godt språkmiljø for de yngste, mener Første stegs anmelder. Plukk ideer fra den, bruk den i planleggingsarbeidet, eller bruk den som utgangspunkt for faglige diskusjoner.

Av Ann Ingjerd Kanestrøm

Hvordan skaper vi et godt språkmiljø for ett- til treåringer? Hvilke aktiviteter og opplevelser kan hjelpe ordene på gli? Trude Anette Brendeland har gitt sine svar i boka *FORTELL MED MEG! Levende språkmiljø for de minste*. Hun har skrevet en bok som gir barnehageansatte inspirasjon til å jobbe med språkmiljøet for de minste barna i barnehagen.

Fortellingen er boks røde tråd. «Boka heter *FORTELL MED MEG*, ikke *FOR* meg. Det er fordi de yngste barna er avhengige av samtalen for å utvikle språk og glede i å kommunisere med omgivelsene (ref Høigård 2006). I en samtale snakker man med hverandre og lytter vekselvis. Man bytter på oppmerksomheten og bidrar med innspill (s. 13).

Inspirasjonsbok

I innledningen sier forfatteren at boka ikke er en lærebok om lek og språk, men en inspirasjonsbok. Jeg

leser også boka på den måten. Likevel vil jeg framheve at boka etter min mening har et solid faglig fundament. Boka er skrevet på en lett tilgjengelig måte og med referanser til nyere litteratur. De teoretiske perspektivene finner vi først og fremst innledningsvis og i kapittelet *Hvorfor fortelle med små barn?*

Forfatteren bruker også praksisfortellinger og historier som en forsterking og forklaring til fagstoffet: «Blant de yngste lever fortellingene tett i tett med små kroppene. De kommer fra små kroppene og de formidles tett inntil dem. Tett inntil finner vi også den viktigste grunnen til å holde på med dem – fortellingene kan gi oss ekte mellommenneskelig glede og knytter oss sammen.» (s.17)

Hoveddelen av boka preges av faglige betraktninger, metoder, ideer og erfaringsdeling. Vi finner ulike typer regler, sanger og korte eventyr i boka, og vi blir presentert for ulike måter å bruke dem på sammen med barna. Kapitlene har fått titlene *Fang hverdagsfortellin-*

gene, *Kilder til flere fortellinger* og *Fortellerstunder med det lille ekstra*. Tilnærmingen er konkret, personalet får ideer til utvikling av eget arbeid.

Her er et eksempel: «1-3 åringer er *med* når de får delta i fortellingene. Vi kan gjøre fortellingen konkret for barna ved at de inviteres til rytmisk klapping eller bevegelser og bruker navnene deres, at vi dramatiserer eller er i eventyret med hele oss.» (s. 66)

Foreldresamarbeid

Det siste kapittelet er viet samarbeid med foreldrene: «Vi trenger fortellingene barna har med seg hjemmefra, samtidig som foreldrene trenger et innblikk i fortellingene fra barnehagen.» (s. 142) Her finner vi også konkrete forslag til samarbeidsmåter og tips til foreldremøter og «dagen i dag».

Det er også plass for teoretisk tilnærming til fortellingen, fortellerteknikk og virkemidler. Boka inneholder mange fine fortellinger fra hverdagslivet med de minste barna, og vi får innsikt i hvordan fortellingene begynner allerede på stallebordet. Barna og barnas fortellinger tas på alvor, og personalet ser og støtter barna.

Her er et utdrag av en fortelling (s. 52): «Ja, nå husker jeg», sier jeg. «Vi fant jo denne steinen i beken. Ikke sant det er den?» Simon

tar steinen og klemmer den inntil kinnet mitt. Med den handlingen sier han: «Ja, det er den. Jeg husker også at du strøk den mot kinnet mitt, det var godt.»

Erfaringsdeling

Jeg synes dette er en glad bok. Den preges av stolthet over arbeidet som gjøres i barnehagen og ønsket om å dele erfaringer. Den egner seg godt i arbeidet med språkmiljøet for de minste barna. Mye av det som presenteres er relevant for alle barnehagebarn, og jeg mener at også de som arbeider med eldre barnehagebarn vil ha glede av dette stoffet. Boka kan leses fra perm til perm, eller leseren kan plukke fra ulike kapitler. Boka kan brukes som idébank, eller utdrag av boka kan brukes som utgangspunkt for diskusjon eller planlegging i egen barnehage.

Forfatteren har tidligere skrevet boka *Magiske samlingsstunder* og hun er kjent for mange fra kurs om samme tema. Boka er nydelig illustrert av Iben Sandemose.

Om anmelderen: Ann Ingjerd Kanestrøm (aikane@online.no) er styrer ved Rygin barnehage i Oslo, og selv fagbokforfatter (foto: Arne Solli).

Lønn under sykdom

Det er mye arbeidsgiver må undersøke hos og avklare med NAV i forbindelse med lønn under en arbeidstakers sykdom.

Arbeidstaker som blir syk, har på visse vilkår rett til sykepenger fra NAV fra første sykedag. Sykepengene tilsvarer som hovedregel full lønn.

Førskolelærere er i hovedsak omfattet av tariffavtaler, der arbeidsgiver har forpliktet seg til å utbetale full lønn under sykdom. Dette gjelder alle kommunalt tilsatte førskolelærere, og de som er tilsatt i private barnehager med tariffavtale om sykelønn, blant annet barnehager som er medlem av PBL-A og FUS (Trygge barnehager).

Når arbeidsgiver utbetaler full lønn under sykdom, trer arbeidsgiver inn i arbeidstakerens rett til sykepenger fra NAV. Arbeidsgiveren må i slike tilfelle fremsette krav om refusjon av arbeidstakerens sykepenger fra NAV, der det må opplyses at den sykmeldte arbeidstakeren får lønn under sykdom for den samme perioden som arbeidsgiver søker refusjon for.

Mer eller mindre enn lønnen

I enkelte tilfelle kan sykelønnen fra NAV utgjøre mer enn lønnsutbetalingen fra arbeidsgiver, for eksempel fordi det før sykmeldingen er avtalt at arbeidstakeren skal gå ned i stillingsstørrelse fra et visst tidspunkt. I slike tilfelle har arbeidstakeren krav

på mellomlegget mellom sykepenger og lønn direkte fra NAV.

I andre tilfelle vil sykelønnen fra NAV utgjøre mindre enn lønnsutbetalingen. Dette kan skje dersom det før sykmeldingen er avtalt at arbeidstakeren skulle gå opp i stillingsstørrelse fra et visst tidspunkt, eller dersom det under sykmeldingsperioden har vært lønnsforhandlinger som har medført lønnsopprykk for arbeidstakeren. I slike tilfelle vil arbeidsgiver ikke få dekket hele sin lønnsutbetaling med refusjon fra NAV. Det samme gjelder dersom arbeidstakerens inntekt er høyere enn seks ganger folketrygdens grunnbeløp (G). G pr. 1. mai 2012 utgjør kr 82 122.

Det er et vilkår for at arbeidsgiveren skal få utbetalt slik refusjon fra NAV, at den sykmeldte arbeidstakeren faktisk har rett til sykepenger fra NAV. Hvorvidt sykepengerrett foreligger, avgjøres av NAV. Folketrygdloven har nærmere bestemmelser om hvor lenge man har rett til sykepenger.

Ved arbeidsuførhet

En arbeidstaker har rett til sykepenger i til sammen 264 dager i løpet av en treårsperiode. Arbeidsgiver betaler sykepengene de første 16 dagene (arbeidsgiverperioden), deretter

overtar NAV utbetalingen. Når sykepengene er brukt opp, vil arbeidstakeren kunne ha rett til arbeidsavklaringspenger fra NAV, dersom vilkårene for dette er til stede.

Arbeidstakeren opptjener en ny rett til sykepenger ved å være helt arbeidsfør sammenhengende i minst 26 uker. Er arbeidstakeren delvis arbeidsfør, for eksempel 50 prosent, og hever arbeidsavklaringspenger fra NAV i den arbeidsuføre delen, anses vedkommende ikke for å være helt arbeidsfør, og opptjener da ikke rett til nye sykepenger. Men dersom arbeidstakeren er blitt varig ufør i den arbeidsuføre delen, for eksempel 50 prosent, og dermed innvilges uførepensjon fra NAV, anses hun eller han å være helt arbeidsfør i de resterende 50 prosentene. Fra uførepensjonstidspunktet starter da opptjeningen av nye sykepenger, som etter 26 uker i arbeid, uten lengre sykeavbrudd enn arbeidsgiverperioden (16 dager), vil resultere i ny rett til sykepenger i 50 prosent stilling.

Manglende rett til sykepenger

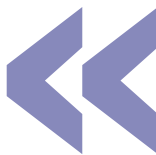
Ikke sjelden utbetaler arbeids-

giver lønn under sykdom uten å forvise seg om at arbeidstakeren faktisk har rett til sykepenger fra NAV. Manglende sykepengerrett blir først kjent for arbeidsgiver når et krav om refusjon avslås fra NAV. Lønnsutbetaling kan da ha pågått i flere måneder.

Spørsmålet oppstår da om arbeidsgiver kan kreve sykelønnen tilbake fra arbeidstakeren. Dette er ikke uten videre gitt. Arbeidstakeren kan selv ha vært uvitende om sin manglende sykepengerrett, ofte av god grunn.

Dersom arbeidsgiver mener at arbeidstakeren har plikt til å betale sykelønnen tilbake, bør dette meddeles skriftlig og med en begrunnelse. Dersom arbeidstakeren er i tvil om beløpet skal betales tilbake, bør hun eller han ta kontakt med sin tillitsvalgte, som igjen kan få spørsmålet avklart i organisasjonen.

Under enhver omstendighet er det ikke anledning for arbeidsgiver å trekke i lønnen, for på den måten å få beløpet tilbake, med mindre arbeidstakeren skriftlig har erklært at sykelønnen kan betales tilbake i form av trekk i lønn.

Dersom arbeidsgiver mener at arbeidstakeren har plikt til å betale sykelønn tilbake, (...), (og) dersom arbeidstakeren er i tvil om beløpet skal betales tilbake, bør han eller hun ta kontakt med sin tillitsvalgte...

Ragna Dahlen:

Omsorg må inn i barnehagelærerutdanningen

God omsorg for seg selv, for andre og for naturen er grunnpilaren i et godt demokrati.

I rammeplanen for barnehagelærerutdanningen er ikke omsorg nevnt. Å få nødvendig omsorg og trøst er basis for barns trygghet og et premiss for utforskning og læring. Det gir et godt grunnlag for at barn skal bli gode omsorgsgivere for seg selv og andre. Den amerikanske psykologen Abraham Maslow (1908 – 1970) sa på slutten av sitt liv at han ville kunnskap skulle stått øverst på behovspyramiden. Det er en erkjennelse av betydningen av å få dekt de grunnleggende behov før vi utforsker «veien til verdens ende» som Sigurd Hoel (1890 – 1960) beskrev i boka si med samme tittel fra 1933.

Hvordan lærer barn aktivt å trøste seg selv og andre, og hvordan legger barnehagen til rette for det? Mulighetene er mange. Vi kan veilede barnet: Når et barn blir oppmerksom på et annet barn som trenger trøst, men som ennå ikke har lært selv å trøste, kan den voksne ta med barnet borttil og trøste sammen når lei-seg-barnet tillater oss å gjøre det. Vi ansatte rollespiller venner som blir uvenner der den ene blir forulempet av den andre. Publikum/de andre barna kommer med ideer på hva den ene må gjøre for å trøste den andre, først; «si unnskyld», nei den andre godtar ikke det, «gi klem da», kan være nytt forslag. Nei, ikke godkjent det heller. «Stryk på armen», nei, «syng bæ, bæ lille lam»! Så blir gjort, og det blir godtatt som trøst. Den som er lei seg, blir fornøyd. Den voksne spør resten av barna om det er andre som vil trøste, og flere melder seg, også de minste drister seg fram og legger kinnet til eller stryker den trøstetregende på kinnet, ryggen eller arma.

Hva skjer deretter? Jo, vi hører barna leker å være lei seg. «Skal vi leke et jeg er lei meg og du skal trøste meg?»

En mor fortalte at hennes barn regisserte hvordan hun som mor skulle trøste henne. Først si unnskyld, så gi klem, så stryke på armen, gjentatte ganger.

Få erfaring med å gjøre det

Det å lære aktiv trøst handler om å få erfaring med å gjøre det. Å bry seg om som verdi vil si å lære å utøve aktiv handling. For å bli god i noe må vi øve slik at handlingen blir automatisert og blir aktivert når den trengs, en beredskap blir lagret. Å trøste er blitt noe som lekes!

Kjetil Steinsholt refererer i forrige Første steg Anders

Ericssons forskning som prediker at for å bli god innenfor mange ulike aktiviteter må vi la barna trene, øve og praktisere. Slik er det også med ferdigheter som å lære å trøste.

Å gi aktiv omsorg for natur handler om det samme. Vi trener, øver og praktiserer når vi er på tur, tar opp søppel, vi bruker passe med såpe, vann og papir når vi er på badet, vi sorterer søppel, vi komposterer matavfall som blir gjødsel til grønnsakåkeren til våren. Vi setter poteter i jord, vi høster, vi gjør det om igjen og om igjen. Vi bruker gjenbruksmaterialer og naturmaterialer i kunstneriske uttrykk. Ved å praktisere får vi det i fingrene, aktivitetene gir mening og førsthåndserfaringer, og samtidig er vi alle aktive omsorgsgivere for Moder Jord. Vi er venn med naturen, sier vi, «og dem som e vænnan vårres må vi passe på», som et barn hos oss sa.

Like naturlig som tannpuss

Barna sier «ha det» til bekken, treet eller steinen de har leika ved. Barna uttrykker takknemlighet gjennom sitt «ha det» fordi de har hatt gode opplevelser. Vi kan se at enkelte barn besjeler naturen som urfolk. En av våre studenter kunne fortelle om en hendelse fra skogtur med barna. På tur opp en bakke hørte hun et «stopp!» fra ei jente bak seg. Hun

snudde seg, trodde det hadde skjedd noe. «Se søppel!» Jenta pekte mot bakken, hun bøyde seg ned, tok opp søppelet og puttet det i lomma. Studenten ble imponert.

Vi erfarer at dette skjer fordi vi gjør dette til vår praksis. Barn sier at de vil at det skal være fint i skogen. Jenta plukker opp søppel like naturlig som vi pusser tenner, uten å bli fortalt hva som skal gjøres. Hun gjør det automatisk. Vi tenker handling først og fremst og innarbeider væremåter som er god omsorg for miljøet. Da er det helt på sin plass å starte i barnehagen.

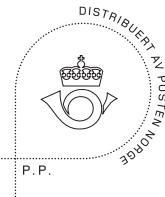
Nasjonal konferanse med tema barnevern i Trondheim nylig, understreket at omsorg og trøst er uvurderlig for barns beste trygghet og for at barn selv skal lære å trøste og ta omsorg for seg selv. Hvilke andre utdanninger egner seg bedre enn barnehagelærerutdanningen til å omfavne verdien av, kunnskap om og refleksjon rundt hvordan omsorg for seg selv, for andre og for miljøet dannes. Da må omsorg nevnes i rammeplan for barnehagelærerutdanningen!

Ragna Dahlen (saetra@barnehage.no) er daglig leder i Sætra barnehage i Trondheim (foto: Arne Solli).

Returadresse:
Første steg,
Utdanningsforbundet
Postboks 9191, Grønland
0134 Oslo

B ØKONOMI
ECONOMIQUE
NORGE

Kurs for ansatte i barnehagen – høsten 2013

25.–27. september

Tvilsdagene 2013: Stemme

Sted: Lærernes hus, Oslo

Pris: 3600

Medvirkende: Marie Bergman, Ingrid Lund, Thomas Hylland Eriksen, Kari Lossius, Tom Remlov m.fl.

Velkommen til en spennende konferanse der profesjonsdebatter og dilemmaer innenfor bl.a. skole og barnehage drøftes. Konferansen vil være en motvekt til det som kan oppleves som et ensidig krav om "klar tale", effektivisering, testing og kontroll. Det blir plenumssesjoner, verksteder, paneldebatter og kunstnere som syr det hele sammen.

30. september

Liten i barnehagen

Sted: Raddison BLU Hotel, Kristiansand

Pris: 1000 (medlem), 1800 (ikke-medlem)

Foreleser: May Britt Drugli, NTNU

Hva skal til for at det skal være godt å være liten i barnehagen?

På kurset vil du bl.a. få en innføring i tilknytnings-teori og en oversikt over internasjonal forskning på området. Hvordan sikre gode relasjoner mellom de voksne i barnehagen og småbarna, og samtidig fremme gode relasjoner til foreldrene.

18. oktober og 11. november

Barn, foreldresamarbeid og skilsmisse

Sted: Lærernes hus, Oslo (18. oktober)

Grand Hotel Terminus, Bergen (11. november)

Pris: 1000 (medlem), 1800 (ikke-medlem)

Foreleser: Ingrid Lund, Universitetet i Agder

Hvert år opplever mer en 20 000 barn under 18 år foreldrenes separasjon og skilsmisse. På dette kurset ønsker vi å øke kompetansen til ansatte i barnehagen i forhold til:

- * Kunnskap om barns reaksjoner ved samlivsbrudd
- * Avstand og nærhet som barnehageansatt
- * Hvordan få til godt foreldresamarbeid
- * Relevant regelverk

1. november

Teamledelse i barnehagen

Sted: Grand Hotel Terminus, Bergen

Pris: 1000 (medlem), 1800 (ikke-medlem)

Foreleser: Wenche Aasen, Høgskolen i Bergen

På kurset vil disse temaene bli gjennomgått:

- Arbeidsprosessene i barnehagen
- Teamorganisering – valg av teamstruktur
- Teamledelse i barnehagen
- En praksisrettet ledelsesform
- Læring i praksis – arbeidsplasslæring eller læring på kurs?

Påmelding og mer informasjon:
www.utdanningsforbundet.no/kurs
kurs@udf.no – tlf.: 24 14 20 00